

ΤΕΥΧΟΣ 7ο ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2006

ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ

Επιθεώρηση

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ευρωμεσογειακό
Περιβάλλον

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΠΟΛΕΜΟΥ

Έτος : 40

Τεύχος 7/2006
ΟΚΤ 2006

ΓΡΑΦΕΙΑ

ΚΤΙΡΙΟ ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗΣ ΠΟΛΕΜΟΥ
Γεωργικής Σχολής 29, ΤΚ 55134
Θεσσαλονίκη
Τηλ. 2310 472603, FAX 2310 471710
e-mail: grammateia@adispo.auth.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ

Τμήμα Μελετών Ερευνών της Α.ΔΙ.Σ.ΠΟ.

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Σμήνος (Ι) Γεώργιος Κωτσίδης
Σχην (ΠΖ) Μιχαήλ Αγγελούδης
Σμήνος (Ε) Στέφανος Τσακίρης
Αντχος (Μ) Εμμανουήλ Τσουρδαλάκης ΠΝ

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΧΕΔΙΑΣΗ ΕΝΤΥΠΟΥ

Μ.Υ Θεοδώρα Χατζηδάκη

ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ

Σχην (ΠΖ) Μιχαήλ Αγγελούδης
Ανχης (Ε) Νικόλαος Σύρμας
Τχης (ΠΒ) Γεώργιος Μέρας
Αντχος Τζαλέλ Τουνσί ΠΝ (ΤΥΝ)
Πχης Θεμιστοκλής Παπαδημητρίου ΠΝ
Πχης Θεοχάρης Χατζόπουλος ΠΝ
Ασμήνος (Ι) Θεμιστοκλής Μπουρολιάς

ΔΙΑΝΟΜΗ

Υπουργεία, Γενικά Επιτελεία,
Στρατιωτικοί Σχηματισμοί, ΓΕΕΦ, ΣΕΘΑ,
Στρατιωτικές Σχολές,
Σπουδαστές Α.ΔΙ.Σ.ΠΟ.,
ΑΕΙ, Ινστιτούτα και Ερευνητικά Ιδρύματα

Διανέμεται Δωρεάν

ΟΡΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

Στη Διακλαδική Επιθεώρηση δημοσιεύονται:

α. Επιστημονικές εργασίες και διαλέξεις των σπουδαστών της Σχολής, ομιλίες της Ηγεσίας του ΥΕΘΑ, που αφορούν τις ΕΔ, καθηγητών Πανεπιστημίων και γενικά πνευματικών προσωπικοτήτων για θέματα Διακλαδικού ενδιαφέροντος, Στρατηγικής, Γεωπολιτικής και Διεθνών Σχέσεων.

β. Συμπεράσματα ή αποσπάσματα από σεμινάρια, ημερίδες και διημερίδες που διοργανώνει η Σχολή.

γ. Εκπαιδευτικές και λοιπές δραστηριότητες της Σχολής.

Οι εργασίες δε θα υπερβαίνουν τις 4.000 λεξεις, πρέπει να περιλαμβάνουν πλήρη επιστημονική τεκμηρίωση-βιβλιογραφία και να αναφέρουν πλήρως τα στοιχεία του συγγραφέα.

Δε δημοσιεύονται εργασίες που περιέχουν διαβαθμισμένες πληροφορίες, δεν τεκμηριώνεται το περιεχόμενό τους και έχουν αιχμές πολιτικής φύσεως ή μη ευπρεπείς εκφράσεις.

Δημοσίευση εργασίας δε σημαίνει αποδοχή απόψεων του συντάκτη της από την ΑΔΙΣΠΟ.

Οι βιβλιογραφικές σημειώσεις πρέπει να έχουν ενιαία αρίθμηση, να βρίσκονται στο τέλος του άρθρου και να δίνονται ως εξής: Ονοματεπώνυμο συγγραφέα, Τίτλος βιβλίου και υπότιτλος, Εκδοτικός οίκος, Έτος έκδοσης, Σελίδα.

Οι μελέτες στρατηγικού και γεωπολιτικού περιεχομένου πρέπει να συνοδεύονται και από σχετικούς χάρτες και σχεδιαγράμματα. Φωτογραφίες δημοσιεύονται μόνο εάν το περιεχόμενό τους κρίνεται αναγκαίο για την πληρέστερη κατατόπιση του αναγνώστη.

Η οποιαδήποτε συνεργασία πρέπει να παραδίδεται σε έντυπη και ηλεκτρονική μορφή.

Δεν επιστρέφεται το υλικό, ανεξάρτητα αν δημοσιευθεί ή όχι.

πρόλογος

του Υποναυάρχου Αριστείδη Φασούλα ΠΝ

Οι αλλαγές που έχουν συντελεσθεί και συνεχίζουν να συντελούνται σήμερα στον παγκόσμιο χώρο, καθώς και οι προκλήσεις ασφαλείας που εμφανίζονται απρόβλεπτα και αιφνιδιαστικά, κάνουν επιτακτική την ύπαρξη συγχρόνων και ευέλικτων Ενόπλων Δυνάμεων. ΕΔ ικανές να ανταποκριθούν με επιτυχία στις μελλοντικές αποστολές, τόσο σε εθνικό, όσο και σε συμμαχικό ή πολυεθνικό πλαίσιο και να μπορούν να διεξάγουν επιχειρήσεις συγχρόνου πολέμου υπό διακλαδική μορφή. Οι ΕΔ πρέπει να στηρίζονται, κυρίως, στην απόκτηση πληροφοριακής υπεροχής, στην υιοθέτηση των νέων τεχνολογικών τάσεων και στην ανάπτυξη νέων στρατηγικών και επιχειρησιακών δογμάτων.

Με την Αμυντική Στρατηγική Αναθεώρηση επιχειρείται μια ευρείας κλίμακας αναδιοργάνωση. Προκειμένου να δοθούν λύσεις στις νέες και απρόβλεπτες επιχειρησιακές προκλήσεις, καθώς και στην ανάγκη μείωσης του στρατιωτικού δυναμικού, η δημιουργία ΕΔ μικρότερων αριθμητικά, πλην όμως, περισσότερο ευέλικτων και αποτελεσματικών, σε συσχετισμό με τον οικονομικό παράγοντα, θα επιτύχουν το βέλτιστο κόστος με την καλύτερη απόδοση. Γι' αυτό το λόγο απαιτείται η ύπαρξη στελεχών κατάλληλα και επαρκώς εκπαιδευμένων, που να μπορούν να υλοποιήσουν οράματα και να σηκώσουν το βάρος και την ευθύνη των αλλαγών, που επιβάλλουν οι περιστάσεις.

Η ΑΔΙΣΠΟ διανύοντας τον τέταρτο χρόνο λειτουργίας, στα πλαίσια της αποστολής της και μετά από συνεχή παρακολούθηση της προόδου των σπουδαστών, έχοντας υπόψιν ότι “Ο κύριος συνδετικός κρίκος που θα δώσει σάρκα και οστά στην έννοια της διακλαδικότητας, είναι η καλλιέργεια και η ανάπτυξη του διακλαδικού πνεύματος, μέσα από τις διαδικασίες της διακλαδικής εκπαίδευσης” συνεχώς αναπροσαρμόζει την παρεχόμενη εκπαίδευση, έτσι ώστε αυτή να ανταποκρίνεται στις σημερινές, αλλά και μελλοντικές ανάγκες αυτών. Η μέχρι τώρα πορεία είναι ενθαρρυντική. Αντικειμενικός σκοπός της σχολής είναι και θα εξακολουθήσει να είναι η ανάπτυξη κοινής διακλαδικής αντίληψης και σκέψης από τους σπουδαστές διαφορετικών κλάδων.

Τέλος, για το νέο ακαδημαϊκό έτος, θα ήθελα να ευχηθώ στους σπουδαστές της 4ης Εκπαιδευτικής Σειράς (ΕΣ) υγεία και καλή πρόοδο στις σπουδές τους.

e
d
i
t
o
r
i
a
|

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

4 Άρθρα Έρευνας και Μελέτης

Πρόλογος

1

Ο Ρόλος της ΕΕ στο Διεθνές Περιβάλλον. Προκλήσεις
- Προοπτικές επί των Εθνικών Συμφερόντων
Περίληψη της Διατριβής του
Ανχη (Ε) Νικόλαου Σύρμα

4

Η Τουρκία στην Ευρώπη:
Περίληψη της Διατριβής του
Ασμαχού (Ι) Θεμιστοκλή Μπουρολία

16

Ισλάμ - Ισλαμικός Φονταμενταλισμός και
η Σχέση του με τη Διεθνή Τρομοκρατία
Περίληψη της Διατριβής του
Πχη Θεμιστοκλή Παπαδημητρίου ΠΝ

25

Εφαρμογή Διακλαδικότητας
στις Ένοπλες Δυνάμεις
Περίληψη της Διατριβής του
Πχη Θεοχάρη Χατζόπουλου ΠΝ

36

Η Τυνησία στα Πλαίσια του Ευρωμεσογειακού
Περιβάλλοντος
Περίληψη της Διατριβής του
Αντχου Τζαλέλ Τουνσί ΠΝ (ΤΥΝ)

47

έρευνες μελέτες

Διεύρυνση του ΝΑΤΟ στις Χώρες
Μεσογειακού Διαλόγου.
Πλεονεκτήματα - Μειονεκτήματα
Περίληψη της Διατριβής του
Τχη (ΠΒ) Γεώργιου Μέρα

56

Ευρω - Μεσογειακή Συνεργασία
από τον **Σχη (ΠΖ) Μιχαήλ Αγγελούδη**
Προϊστάμενο Γραφείου Μελετών/ΑΔΙΣΠΟ

64

Δραστηριότητες **Α.ΔΙ.Σ.ΠΟ.**

73

Δραστηριότητες

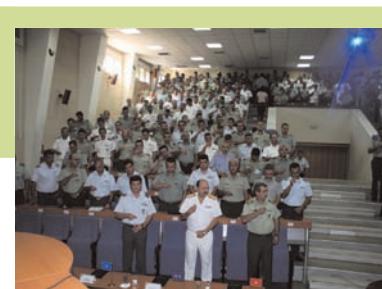
Επίσκεψη Διοικητου και Σπουδαστών
3ης Εκπαιδευτικής Σειράς στο Άγιο Όρος **73**

Τελετή Αποφοίτησης
3ης Εκπαιδευτικής Σειράς ΑΔΙΣΠΟ **76**

Αγιασμός
4ης Εκπαιδευτικής Σειράς ΑΔΙΣΠΟ **79**

Έρευνες-Μελέτες

"Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΕ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ. ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ - ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ"

Περίληψη διατριβής
Ανχή (Ε) Νικόλαου Σύρμα
Σπουδαστή 3ης ΕΣ / ΑΔΙΣΠΟ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Περίπου 50 σχεδόν χρόνια πέρασαν από τότε που ο Ρόμπερτ Σούμαν έθεσε το όραμα μιας Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας και έβαλε τον θεμέλιο λίθο για μια νέα ευρωπαϊκή ιστορία. Όταν την 1η Νοεμβρίου 1993 ολοκληρώθηκε η διαδικασία επικύρωσης της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, η Ευρώπη εισήλθε σε μια νέα εποχή.

Η διαδικασία ενοποίησης της Ευρώπης, η οποία αποτέλεσε αναμφίβολα τη σημαντικότερη πολιτική πράξη για όλες τις συμμετέχουσες σε αυτή χώρες, μετά τη λήξη του Β' ΠΠ, δομείται πάνω σε τρεις "πυλώνες". Ο πρώτος "πυλώνας", υπερεθνικού κυρίως χαρακτήρα, είναι ο λεγόμενος "κοινοτικός πυλώνας" και αποτελείται από τρεις Κοινότητες: την Ευρωπαϊκή Κοινότητα (ΕΚ), την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ) και την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας (ΕΚΑΕ). Ο δεύτερος "πυλώνας" θεσπίζει μία διακυβερνητικού χαρακτήρα συνεργασία των κρατών μελών της Ένωσης και την αποκαλεί "Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφαλείας" ("ΚΕΠΠΑ"). Ο τρίτος, τέλος, "πυλώνας" περιλαμβάνει τη διακυβερνητικού χαρακτήρα "Συνεργασία στους τομείς της Δικαιοσύνης και των

Εσωτερικών Υποθέσεων" ("ΣΔΕΥ"),

Το υπό εξέταση αντικείμενο είναι η Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφαλείας (ΚΕΠΠΑ), η οποία καθορίζει ότι οι κοινές ενέργειες των κρατών μελών θα έχουν θεσμικό χαρακτήρα σε ότι αφορά στην υιοθέτηση των θέσεών τους και στην ανάπτυξη της δράσης τους, που θα είναι δεσμευτική. Μέσω της ΚΕΠΠΑ, που αποτέλεσε το δεύτερο πυλώνα της λεγόμενης Ευρωπαϊκής αρχιτεκτονικής, η Ευρωπαϊκή Ένωση απέκτησε μια ενεργητική εξωτερική πολιτική και έπαψε να αντιδρά απλώς στα εξωτερικής φύσεως γεγονότα, όπως συνέβαινε μέχρι τότε. Ταυτόχρονα, η ΚΕΠΠΑ κάλυψε και πολλές πτυχές της ασφάλειας. Το προοίμιο της αναθεωρημένης συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης μάλιστα επέτρεψε και την προοπτική μετεξέλιξης της ΚΕΠΠΑ σε μια πραγματικά κοινή αμυντική πολιτική και αργότερα σε κοινή άμυνα.

2. Ο ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΠΥΛΩΝΑΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

a. Γενικά

Η πολιτική συνεργασίας των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) ήταν διακυβερνητικού χαρακτήρα, έτσι και το καθεστώς του δευτέρου "πυλώνα" είναι αποτέλεσμα διακυβερνητικής συνεργασίας των κρατών μελών της Ένωσης.

Η εφαρμογή της πολιτικής του δευτέρου "πυλώνα", της πολιτικής της ΚΕΠΠΑ, δε σημαίνει την εξαφάνιση των εθνικών πολιτικών εκάστου κράτους - μέλους, οι οποίες θα συνεχίσουν να υφίστανται για τα θέματα που δε θα αποτελούν αντικείμενο της κοινής αυτής πολιτικής. Η ΚΕΠΠΑ περιλαμβάνει δυο

διαστάσεις ή δύο καθεστώτα: το καθεστώς της Διπλωματίας και το καθεστώς της Στρατηγικής. Το πρώτο, ασχολείται με την εξωτερική πολιτική και την πολιτικο-οικονομική πλευρά της ασφάλειας, ενώ το δεύτερο, ασχολείται με τη στρατιωτική πλευρά και την προοπτική δημιουργίας κοινής αμυντικής πολιτικής και άμυνας. Η λέξη "κοινή" που χρησιμοποιείται εδώ ευρέως είναι συνώνυμη της έκφρασης "από κοινού".

Σήμερα επικρατεί η άποψη, ότι η ΚΕΠΠΑ, θα πρέπει να ονομάζεται ορθότερα ΕΠΑΑ, δηλαδή Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας, καθώς η ασφάλεια και η άμυνα υπάγονται στο δεύτερο πυλώνα, δηλαδή στο διακυβερνητικό πεδίο, και όχι στο κοινοτικό πεδίο.

β. Διαμόρφωση του καθεστώτος της Διπλωματίας

Οι κυριότεροι συντελεστές της δημιουργίας του καθεστώτος της διπλωματίας στα πλαίσια του δευτέρου πυλώνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) είναι οι χώρες που διαχρονικά πρωταγωνιστούν σε αυτή, δηλαδή η Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο.

Οι δύο αυτές χώρες απετέλεσαν τους βασικούς παράγοντες του ευρωπαϊκού συστήματος. Είναι τα κράτη που δημιούργησαν και διαμόρφωσαν το ευρωπαϊκό και ουσιαστικά το διεθνές σύστημα από το 1648, μέχρι το 1939. Μετά το 1945 η Γαλλία προσπαθεί να λειτουργήσει εξισορροπητικά στην Ευρώπη, να διασφαλισθεί έναντι του σοβιετικού κινδύνου και της ανανέωσης του γερμανικού επεκτατισμού και, συγχρόνως, να διατηρήσει τις απαραίτητες προς αυτήν πολιτικές και στρατηγικές αποστάσεις από τις ΗΠΑ. Είναι η αρχική κινητήρια δύναμη της οποιασδήποτε ενοποιητικής οικονομικής και πολιτικής προσπάθειας στην Ευρώπη, που μαζί με τη Γερμανία οδηγούν τις Ευρωπαϊκές χώρες στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Παράλληλα, το Ηνωμένο Βασίλειο που κέρδισε το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, αλλά ταυτόχρονα έχασε την

παγκόσμια ηγεμονία του, παραχώρησε τα σκήπτρα του στις ΗΠΑ. Χάρη σε αυτήν την αμοιβαία σχέση εμπιστοσύνης που αναπτύσσεται μεταξύ του Ηνωμένου Βασίλειου και των ΗΠΑ, το Ηνωμένο Βασίλειο αποκτά πυρηνικό οπλοστάσιο και γίνεται ο τοποτηρητής του ΝΑΤΟ στη Δυτική Ευρώπη επιχειρώντας στις αρχές της δεκαετίας του '60 και μετά από μια περίοδο ανεξάρτητης οικονομικής πορείας να εισέλθει στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, στην οποία λειτουργεί ως "γεφυροποιός" με τις ΗΠΑ και ως εξισορροπητής των σχέσεών τους με την Ευρώπη¹.

Ένας άλλος σημαντικός παράγοντας είναι η Γερμανία, κράτος με ιδιαίτερα πολιτικά και γεωγραφικά χαρακτηριστικά, λόγω της ιστορίας της και λόγω της γεωγραφικής της θέσης στο Κέντρο της Ευρώπης. Μετά την επανένωση των δύο τμημάτων της επανέρχεται προσεκτικά, αλλά σταθερά, στη διαχείριση των ευρωπαϊκών και διεθνών υποθέσεων. Ακόμη, πριν την επανένωσή της και τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, η Γερμανία αναγνωρίζεται ως η ατμομηχανή της ευρωπαϊκής οικονομικής ενοποίησης, καθώς πρωταγωνιστεί μαζί με τη Γαλλία, στη διαδικασία της ευρωπαϊκής πολιτικής ένωσης. Έκτοτε, η Γερμανία ακολουθεί όλο και περισσότερο τη δική της δυναμική εξωτερική πολιτική.

Ως αίτια της δημιουργίας της Διπλωματίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) μπορούν να θεωρηθούν οι αυξανόμενες θεαματικά δραστηριότητες και οι ανάγκες λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Συνεργασίας, σε συνδυασμό με τις μεγάλες αλλαγές της δεκαετίας του '90, όπως η

1. Όπως μας γνωρίζει ο Κουσκουβέλης Η, στο βιβλίο του με τίτλο "Διπλωματία και Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενόψει της Διακυβερνητικής Διάσκεψης του 1996", Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση, 1995: Για μερικά χρόνια στη δεκαετία του 1950 παρακολουθεί τη διαδικασία της ευρωπαϊκής ενοποίησης εκ του μακρόθεν και μάλιστα δημιουργεί την Ευρωπαϊκή Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών (ΕΖΕΣ), ως αντίθετο στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες. Στις αρχές της επόμενης δεκαετίας επιχειρεί, μετά από προτροπή των ΗΠΑ, να εισέλθει στις Κοινότητες. Συναντά όμως την αντίδραση του De Gaulle ακριβώς γιατί θεωρείται "δούρειος ίππος" των ΗΠΑ, όντας στενά συνδεδεμένο με την υπερδύναμη (σελ 133)

επανένωση της Γερμανίας και η συντελούμενη οικονομική και νομισματική ένωση σε σχέση με την ταύτιση των απόψεων των σοσιαλιστών και χριστιανοδημοκρατών. Ακόμη, ο πόλεμος στην πρώην Γιουγκοσλαβία και το τρομοκρατικό κτύπημα της 11 Σεπτεμβρίου 2001, προκάλεσαν συστηματικές αλλαγές και οδήγησαν τις χώρες στη δημιουργία μιας κοινής ευρωπαϊκής διπλωματίας.

Το καθεστώς της διπλωματίας διαμορφώθηκε και διαμορφώνεται μέσα στα όργανα της ΕΕ, στη βάση της πρωτοβουλίας και της θέλησης των κυβερνήσεων των χωρών που συμμετέχουν σε αυτήν. Αυτό βέβαια δεν οικοδομείται πλέον κάτω από την πίεση ψυχροπολεμικών καταστάσεων, δηλαδή στην αντιμετώπιση μιας ρωσικής δύναμης, αλλά γίνεται για να αντιμετωπισθεί η μεταψυχροπολεμική κατάσταση αβεβαιότητας, η παγκοσμιοποίηση της διεθνούς οικονομίας. Επιπλέον, προσφέρει ένα νέο μοντέλο σταθερότητας στην Ευρώπη που βασίζεται στη δημοκρατία, στο σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στην αλληλεξάρτηση, την αμοιβαιότητα και την οικονομική ευημερία των πολιτών της.

γ. Διαμόρφωση του καθεστώτος της Στρατηγικής

Στα πλαίσια του δεύτερου "πυλώνα" και σε συνδυασμό με την ανάπτυξη της κοινής διπλωματικής δράσης στην ενιαία ΕΕ, καλλιεργήθηκε η Στρατηγικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο στόχος αυτής είναι να διαχειρισθεί τις στρατιωτικές ανάγκες της (ΕΕ) από πλευράς ασφάλειας και να δημιουργήσει προοδευτικά μια κοινή αμυντική πολιτική, που πιθανώς να οδηγήσει στο μέλλον σε κοινή άμυνα των χωρών μελών αυτής. Ορισμένοι από τους παράγοντες δημιουργίας του καθεστώτος της Στρατηγικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι ίδιοι με αυτούς που δημιούργησαν το καθεστώς της Διπλωματίας και του δευτέρου "πυλώνα" γενικότερα. Πρόκειται φυσικά για τις κυβερνήσεις της Γαλλίας, του Ηνωμένου Βασιλείου και σε μικρότερο βαθμό της Γερμανίας.

Μετά το 1945 και μέχρι το

1989, το διεθνές σύστημα ήταν διπολικό, έχοντας στους δύο πόλους τις ΗΠΑ και την ΕΣΣΔ, με κύρια όργανά τους το NATO και το σύμφωνο της Βαρσοβίας, αντίστοιχα. Λόγω της δημιουργίας του ανατολικού μπλοκ, σε συνδυασμό με την επεκτατική πολιτική της Σοβιετικής Ένωσης, οι ΗΠΑ εκπονούν την πολιτική της ανάσχεσης (containment), το σχέδιο Marshall, το δόγμα Truman και τελικά εμπλέκονται στην Ευρώπη μέσω του NATO². Έτσι, ο αμερικανικός παράγοντας συμβάλει στα μέγιστα στη διαμόρφωση του δυτικοευρωπαϊκού συστήματος ασφάλειας και άμυνας. Μέχρι σήμερα η ευρωπαϊκή αμυντική πολιτική, αλλά και η αμερικανική παρουσία στην Ευρώπη, στηρίζονται στο NATO³, που παραμένει ο μόνος αξιόπιστος οργανισμός συλλογικής άμυνας στην ευρωπαϊκή ήπειρο.

Η ανάγκη της διαμόρφωσης της Στρατηγικής στους κόλπους της ΕΕ προήλθε από τα μέσα των μηχανισμών της Διπλωματίας, καθώς η ΕΕ, ως μια νέα οικονομική δύναμη με υψηλή τεχνολογία έπρεπε να δημιουργήσει μηχανισμούς ενιαίας στρατηγικής για να στηρίξει τη διπλωματία της και κυρίως να ικανοποιήσει την πάγια γαλλική πολιτική⁴.

2. Βιδάλης Ο, "Το Σύγχρονο Γεωπολιτικό Περιβάλλον και η Εθνική μας Πολιτική", Αθήνα, Ελληνική Ευρωεκδοτική, 1988

3. Όπως αναφέρει ο Κουσκούβελης Η, στο βιβλίο του με τίτλο "Διπλωματία και Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενόψει της Διακυβερνητικής Διάσκεψης του 1996", Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση, 1995: Η συμμαχία εξακολουθεί να θεωρείται και να παρουσιάζεται, από την πλειονότητα των Αμερικανών και από αρκετούς Ευρωπαίους, ως ο μόνος εγγυητής της οιασδήποτε νοούμενης ασφάλειας και αμυντικής πολιτικής της Ευρώπης και ως ο ρυθμιστής των εξελίξεων στον τομέα αυτό της γηραιάς ηπείρου. Το NATO, είμαστε αναγκασμένοι να συμφωνήσουμε, παραμένει ο μόνος αξιόπιστος οργανισμός συλλογικής άμυνας στην ευρωπαϊκή ήπειρο (σελ 170)

4. Όπως μας αναφέρει ο Κουσκούβελης Η, στο βιβλίο του με τίτλο "Διπλωματία και Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενόψει της Διακυβερνητικής Διάσκεψης του 1996", Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση, 1995 : Το Φεβρουάριο του 1984 μνημόνιο του γαλλικού Υπουργείου Εξωτερικών προτείνει στα υπόλοιπα κράτη μέλη της ΔΕΕ την επαναδραστηριοποίηση της. Στις 24 Μαΐου 1984, ο Mitterrand υπενθυμίζει στο Ευρωπαϊκό

Η προσπάθεια δημιουργίας κοινής στρατηγικής (αμυντικής πολιτικής) στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) δεν έπεσε στο κενό. Στα μέσα του 1988, η Βρετανική κυβέρνηση αποφάσισε ότι για να βελτιωθούν οι Ευρωπαϊκές αμυντικές δυνατότητες, θα ήταν αναγκαίο η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) να δημιουργήσει ένα πλαίσιο ευρωπαϊκής άμυνας. Αυτό ήταν μια τόσο επαναστατική αλλαγή, σαν αυτή που έφερε στην αστρονομία ο Κοπέρνικος, καθώς ένας από τους λόγους που απέτυχαν οι προσπάθειες για την εγκαθίδρυση μιας Ευρωπαϊκής Αμυντικής Κοινότητας, στις αρχές της δεκαετίας του 1950, ήταν η άρνηση της Βρετανίας να είναι μέρος αυτής. Αποτέλεσμα ήταν η Γαλλική κυβέρνηση να λάβει σοβαρά υπόψη της αυτή τη Βρετανική αλλαγή πλεύσης και στη διμερή συνάντηση ορόσημο, που είχαν οι δύο χώρες στο St Malo (4 Δεκεμβρίου 1998), η Γαλλία ασπάστηκε τη Βρετανική πρόταση και υπογράμμισε το ρόλο της συμμαχίας. Ταυτόχρονα, συμμαχικοί ηγέτες στη Διάσκεψη Κορυφής της Ουάσινγκτον (Απρίλιος 1999) ενέκριναν την περαιτέρω ανάπτυξη μιας "διαχωρίσιμης, αλλά όχι διαχωρισμένης" Ευρωπαϊκής Ταυτότητας για Ασφάλεια και Άμυνα, ενώ δρομολογούσαν τη δική τους Πρωτοβουλία Αμυντικών Δυνατοτήτων (DCI)⁵.

Κοινοβούλιο την ανάγκη κοινής άμυνας και προτείνει τη σύγκληση συνδιάσκεψης που θα μελετήσει το σχέδιο πολιτικής του Spinelli. Προτείνει νέες θέσεις για τον έλεγχο των εξοπλισμών στην Ευρώπη, το κοινοτικό πρόγραμμα υψηλής τεχνολογίας Eureca και, κυρίως, στα πλαίσια της Συνόδου των Υπουργών της ΔΕΕ στη Ρώμη, τη δημιουργία μιας ευρωπαϊκής διάστασης ασφαλείας. Έτσι λοιπόν, μετά από σαράντα χρόνια, ο "Βασιλιάς" Mitterrand συναντά την "ωραία κοιμωμένη" και την ξαναφέρνει στη ζωή. Παράλληλα, η γαλλική κυβέρνηση στη βάση της γαλλογερμανικής συνθήκης συμμαχίας³ ενισχύει την παλαιά αμυντική της συνεργασία με τη Γερμανία. Δημιουργούν το 1988 το γαλλογερμανικό Συμβούλιο Άμυνας και Ασφαλείας που συνέρχεται κάθε έξι μήνες με τη συμμετοχή του γάλλου Προέδρου και του γερμανού Καγκελάριου. Στόχος του συμβουλίου, που διαθέτει και γραμματεία στο Παρίσι, είναι να συντονίσει την πολιτική στην άμυνα και τον αφοπλισμό, να ενισχύσει τις κοινές ασκήσεις και να προωθήσει τη συνεργασία στην παραγωγή όπλων.(σελ 177)

5. Heisbourg F, "Η Ευρωπαϊκή άμυνα κάνει ένα άλμα προς τα εμπρός", Αθήνα, Δελτίο NATO No1 Jan-Mar 2000

δ. Διασύνδεση της Στρατηγικής με την "ΚΕΠΠΑ"/ Διπλωματία

Η Στρατηγική είναι προέκταση τής άλλος ήμισυ της Διπλωματίας. Συνδέεται με το δεύτερο "πυλώνα" και με τη Διπλωματία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μέσω των κοινών αρχών, των κοινών στόχων, των κοινών οργάνων και ως ένα βαθμό, μέσω κοινών διαδικασιών λήψης αποφάσεων και χρηματοδότησης. Οι κοινές αρχές είναι η βάση πάνω στην οποία τα κράτη μέλη συνεργάζονται και προσπαθούν να λειτουργήσουν στη διεθνή σκηνή. Συνοψίζονται στην αρχή της αλληλεγγύης και στην αρχή της συνοχής. Αυτές οι αρχές όμως διαβρώνονται συστηματικά από τα κράτη-μέρη με αποτέλεσμα η εφαρμογή τους να είναι περιορισμένη⁶. Τα κράτη - μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης δε, θέτουν μάλλον τις υποχρεώσεις τους έναντι της Ένωσης σε πρώτη προτεραιότητα, αφού ιστορικά αποδεικνύεται πως αυτά διατηρούν τελικά τις ιδιαιτερότητες των αμυντικών τους υποχρεώσεων και κυρίως έναντι του NATO. Η κοινή Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης διασυνδέεται με την κοινή Διπλωματία, μέσω των κοινών οργάνων του δεύτερου "πυλώνα" (όπως το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο), των οποίων οι αρμοδιότητες είναι σημαντικά περιορισμένες. Ο βασικός στόχος αυτής της προσπάθειας είναι η δημιουργία μιας Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφαλείας.

6. Όπως αναφέρει ο Κουσκουβέλης Η, στο βιβλίο του με τίτλο "Διπλωματία και Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενώπιοι της Διακυβερνητικής Διάσκεψης του 1996", Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση, 1995: Η αρχή της πρωτοκαθεδρίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης έναντι των κρατών μελών στα πλαίσια της προσπάθειας επιβεβαίωσης της ταυτότητας της στη διεθνή σκηνή, σαφώς ισχύει πολύ λιγότερο. Τα κράτη έχουν τη δυνατότητα να διατηρούν τις δικές τους προτιμήσεις σε θέματα κοινής αμυντικής πολιτικής (διμερείς συμμαχίες ή NATO) και η επιβεβαίωση της ταυτότητας της Ένωσης στη διεθνή σκηνή μπορεί να γίνει στον τομέα αυτό μόνο με τις δυνάμεις των κρατών μελών ή των μη ενωσιακών συμμαχιών. Ως προς την αρχή της αλληλεγγύης, αυτή έχει δεχθεί πλήγμα καθώς δεν ισχύει μεταξύ των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης όταν λειτουργούν στα πλαίσια της ΔΕΕ να είναι απλά κράτος μέλος του NATO. ....

3. ΜΙΑ ΓΕΩΣΤΡΑΤΗΠΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΓΙΑ ΚΟΙΝΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ (ΚΕΠΠΑ)

Μετά το Β' ΠΠ, η Γερμανία και η Γαλλία αποφάσισαν να ενώσουν τις δυνάμεις τους για τη δημιουργία μιας ενωμένης Ευρώπης, διότι έλαβαν υπόψη τους, εκτός των άλλων και τα γεωπολιτικά δεδομένα των χωρών τους, μέσα στην Παγκόσμια Νήσο. Η τότε Δυτική Γερμανία προέβλεπε την πολιτική κατάσταση που θα διαμορφωνόταν μετά την επανένωση της χώρας και το Παρίσι ήθελε να διατηρήσει υπό τον έλεγχό του τη "γαλλο-αφρικανική ζώνη", που είχε δημιουργήσει. Έτσι, η γεωπολιτική σκέψη⁸ της Ευρωπαϊκής Ένωσης κινούμενη στον αντίποδα της αγγλοσαξονικής γεωπολιτικής σκέψης, που είχε επικρατήσει με το τέλος του Β' ΠΠ, άρχισε να κινείται. Αυτή η προσπάθεια εκδηλώθηκε με την ΚΕΠΠΑ, η οποία έπρεπε να είναι "διαχωρίσιμη", αλλά όχι "διαχωρισμένη" από το NATO, καθώς ο αγγλοσαξονικός

... Έχουμε δηλαδή στα πλαίσια συνολικά του δεύτερου "πυλώνα" δύο ταχύτητες αλληλεγγύης, μία για τη Διπλωματία και μία για τη Στρατηγική. Το ίδιο σχεδόν ισχύει και με την αρχή της συνοχής. Μπορεί βέβαια να είναι δυνατό η συνοχή να επιτευχθεί στα πλαίσια της Διπλωματίας, είναι όμως σίγουρο ότι τόσο η θεσμική όσο και η πολιτική συνοχή διασπώνται στα πλαίσια της ενωσιακής Στρατηγικής, αφού η τελευταία εξαρτάται, όπως θα δούμε, από τη ΔΕΕ και το NATO. Επομένως, στα θέματα αλληλεγγύης και συνοχής, ο δεύτερος "πυλώνας" διατηρεί στη Στρατηγική σε σχέση με τη Διπλωματία διαφορετικές ταχύτητες χωρίς να προβλέπει ούτε στη Διπλωματία ούτε στη Στρατηγική ένα "ταμείο συνοχής" που να επουλώνει τα ρήγματα που δημιουργούνται. (σελ 78)

7. Όπως αναφέρει ο Μάζης Ι στο βιβλίο του "Γεωπολιτική: Η θεωρεία και η Πράξη", Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση, 2002 : Τα πεδία εφαρμογής των συμπερασμάτων του γεωπολιτικού στοχασμού: της Γεωστρατηγικής είναι α) η Αμυνα, β) η Οικονομία, γ) η Πληροφορία, δ) ο Πολιτισμός και η Γλώσσα και το δομικό της υλικό, ήτοι η Πληροφορία (σελ 41)

8. Όπως αναφέρει ο Μάζης Ι στο βιβλίο του "Γεωπολιτική: Η θεωρεία και η Πράξη", Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση, 2002 : Η Γεωπολιτική αποτελεί την πηγή παραγωγής ανατροφοδοτούμενου θεωρητικού στοχασμού που ερμηνεύει και προβλέπει τους μηχανισμούς απόκτησης ή πολλαπλασιασμού ισχύος και επιρροής των οντοτήτων άσκησης πάσης φύσεως εξουσίας στο διεθνές περιβάλλον τους

παράγοντας έβλεπε την ΕΕ, ως ένα σημαντικό νέο βήμα στο Νέο Διεθνές Σύστημα που ξεπρόβαλε στις αρχές της δεκαετίας του '90.

Το NATO, με κύριο εκφραστή τις ΗΠΑ φοβούμενο το Ευρωπαϊκό άλμα, προσπάθησε να διατυπώσει απόψεις για να καθορίσει τα ειδοποιά συστατικά της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο νέο διεθνές περιβάλλον που ανέτειλε με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου⁹. Τα συστατικά στοιχεία του νέου ρόλου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που προσπαθεί να της δώσει το NATO είναι¹⁰:

a. Να έχει οικονομική αυτάρκεια και ευρωστία.

b. Να διαθέτει αρκετή ισχύ, ώστε να επιβάλει ένα σύστημα ειρήνης και ασφάλειας στη γηραιά ήπειρο.

γ. Να συμμετέχει στη συνδιαχείριση του πλανήτη, αλλά μόνο μέσα από συγκεκριμένες διασυλλογικές διαδικασίες.

δ. Να μην αυτονομηθεί στρατιωτικά, αλλά να βρίσκεται συνεχώς κάτω από την αμυντική ομπρέλα του ελεγχόμενου από τις ΗΠΑ NATO.

ε. Να μη διαθέτει δικό της "γεωπολιτικό χώρο", έξω από τα σύνορα της ηπείρου της.

Ο αγγλοσαξονικός παράγοντας επιδιώκοντας τη δημιουργία ενός συστήματος ισορροπίας δυνάμεων, όπου η Ουάσιγκτον θα έχει εξέχουσα θέση, αρχίζει μια διείσδυση στην Αφρική και σκιαγραφεί το νέο διεθνές σύστημα, το οποίο αποτυπώνεται στην περίφημη "Εθνική Στρατηγική Ασφάλεια για

9. Όπως αναφέρει ο Brzezinski Z, "Η μεγάλη Σκακιέρα", Αθήνα, Νέα Σύνορα, 1998 : Προκύππει ότι μια ευρύτερη Ευρώπη και ένα διευρυμένο NATO θα υπηρετήσουν τους βραχυπρόθεσμούς, καθώς και τους μακροπρόθεσμούς στόχους της πολιτικής των ΗΠΑ. Μία μεγαλύτερη Ευρώπη θα επεκτείνει το πεδίο της αμερικανικής επιφροής .....χωρίς να δημιουργήσει ταυτόχρονα μια Ευρώπη που θα ήταν τόσο ενοποιημένη πολιτικά ώστε θα μπορούσε να αμφισβητήσει τις ΗΠΑ σε γεωπολιτικά ζητήματα υψηλής σπουδαιότητας για την Αμερική, σε άλλες περιοχές, ιδιαίτερα στη Μέση Ανατολή (σελ 342)

10. Λουκάς Ι, "Προοπτικές- Εξελίξεις του Αμυντικού Πυλώνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Νέες Ισορροπίες μετά την διεύρυνση της", Θεσσαλονίκη, ΑΔΙΣΠΟ, Ιουλ 2004

το Νέο Αιώνα" που κυκλοφόρησε το 1997 από την κυβέρνηση των ΗΠΑ. Ταυτόχρονα φοβούμενος τη δημιουργία μιας ολοκληρωμένης ΚΕΠΑΑ, η οποία προκαλούσε ζωτικά προβλήματα στο ΝΑΤΟ, καθώς θα απομάκρυνε την Ευρώπη από τη Βόρειο-Αμερικανική συμμαχία, ανέπιτυξε μία ρητορεία βασισμένη πάνω σε τρία "D" - Duplication =επικάλυψη, Decoupling = αποδέσμευση και Discrimination=δυσμενής διάκριση¹¹.

Σήμερα, πέντε χρόνια μετά από την 11 Σεπτεμβρίου 2001, ημερομηνία που σηματοδότησε μία νέα εποχή, η αγγλοσαξονική γεωπολιτική σκέψη δεν αλλάζει, αλλά εκμεταλλευόμενη τη νέα απειλή, που προέκυψε από την λεγόμενη "ασύμμετρη απειλή", οργανώνει τον έλεγχο και τη διαχείριση της παγκόσμιας Νήσου με ένα νέο σύστημα και μία νέα πολιτική, υπό την κυβέρνηση Κλίντον. Αυτή, έθεσε ως βασικό στόχο στην εξωτερικής της πολιτική την προώθηση της παγκοσμιοποίησης, με σκοπό το παγκόσμιο εμπόριο και η παγκόσμια αγορά να περιέλθει στον έλεγχο των αμερικανικών πιστωτικών ιδρυμάτων. Επί της θητείας του Προέδρου Μπους, του νεώτερου, οι ΗΠΑ προωθούν τον έλεγχο των πηγών ενέργειας όλου του πλανήτη και επεμβαίνουν στο Ιράκ για να ελέγχουν πλήρως τα κοιτάσματα πετρελαίου της ευρύτερης Μέσης Ανατολής.

Ο έλεγχος του διεθνούς εμπορίου και των πηγών ενέργειας είναι ζήτημα γεωικονομικής προσέγγισης, που διαδραματίζει ουσιαστικό ρόλο στη γεωστρατηγική προσέγγιση. Αν μελετήσουμε τον ενεργειακό χάρτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης διατυπώνουμε την απόλυτη εξάρτηση αυτής από τον Εξωτερικό Παράγοντα, εκτός του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ολλανδίας, οι οποίοι διέθεταν κοιτάσματα υδρογονανθράκων στη Βόρεια Θάλασσα.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, μετά τη δεύτερη εισβολή των Συμμαχικών Δυνάμεων στο ΙΡΑΚ, υπέστη μια τεράστια γεωπολιτική

ήττα, καθώς τα οφέλη του γαλλογερμανικού άξονα εξανεμίσθηκαν, αφού τα συμβόλαια μεταξύ Ιράκ - Γαλλίας και Γερμανίας τέθηκαν εκτός ισχύος, με αποτέλεσμα η έλλειψη μιας στερεάς γεωπολιτικής βάσης για την Ευρωπαϊκή Ένωση να καθιστά αδύνατη την ανάπτυξη της ΚΕΠΠΑ. Η μη ψήφιση του Ευρωπαϊκού Συντάγματος από το Γαλλικό λαό, τον έφερε απέναντι στο Ηνωμένο Βασίλειο, που αντέδρασε εκτός των άλλων και για γεωπολιτικούς λόγους. Έτσι η Ευρωπαϊκή Ένωση έχασε προς το παρόν την ευκαιρία να μετατραπεί σε "χώρο" γεωπολιτικά προσδιορισμένο, δηλαδή σε χώρο με ενιαία ευρωπαϊκά σύνορα.

Είναι ευνόητο ότι, η αναγνώριση της ύπαρξης των ευρωπαϊκών συνόρων θα επιβάλλει πλέον τη "συνταγματική" αναγκαιότητα προστασίας τους και, συνακόλουθα, τη δημιουργία των διπλωματικών και αμυντικών δομών που θα εξασφαλίσουν αυτήν την προστασία. Μέσα από αυτό το πλαίσιο, η Ευρωπαϊκή Ένωση θα μπορέσει να καταστεί πραγματικά ισότιμος εταίρος του ΝΑΤΟ, καθιστώντας το ευρω-ατλαντικό σύστημα άμυνας αιχμή του δόρατος για τη δημιουργία ενός διεθνούς συστήματος, όπου μαζί ΗΠΑ και Ευρωπαϊκή Ένωση, θα συνδιαχειρίστούν επ' αμοιβαία αφέλεια την Παγκόσμια Νήσο¹².

4. Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ ΣΤΟΥΣ ΤΟΜΕΙΣ ΤΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΑΜΥΝΑΣ.

a. Σύντομο Ιστορικό

Το Μάιο του 1999, τέθηκε σε ισχύ η συνθήκη του Άμστερνταμ, που περιείχε νέες διατάξεις σχετικές με την ΚΕΠΠΑ, προσδίδοντας στην Ένωση ικανότητα στρατιωτικής επέμβασης στην διαχείριση κρίσεων, μέσω των λεγομένων αποστολών τύπου "Petersberg". Οι αποστολές αυτές περιλαμβάνουν τις ανθρωπιστικές αποστολές, τις αποστολές

11. Heisbourg F, "Η Ευρωπαϊκή άμυνα κάνει ένα άλμα προς τα εμπρός", Αθήνα, Δελτίο ΝΑΤΟ No1 Ιαν-Μάρτιο 2000

12. Λουκάς Ι, "Προοπτικές- Εξελίξεις του Αμυντικού Πυλώνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Νέες Ισορροπίες μετά την διεύρυνση της", Θεσσαλονίκη, ΑΔΙΣΠΟ, Ιουλ 2004

διάσωσης, τις ειρηνευτικές αποστολές και τις αποστολές χειρισμού κρίσεων, συμπεριλαμβανομένων και της επιβολής της ειρήνης. Εξάλλου, το Δεκέμβριο του 2000, η συνθήκη της Νίκαιας ενσωμάτωσε τη Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση (ΔΕΕ) στο οικοδόμημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, βοηθώντας έτσι μια αποτελεσματικότερη άσκηση της πολιτικής ασφάλειας και άμυνας από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ένα Ευρωπαϊκό συλλογικό σύστημα ασφάλειας, που όμως θα είναι συμπληρωματικό και "διαχωρισμένο" από το αντίστοιχο του NATO, όπως ενέκριναν οι συμμαχικοί ηγέτες στη Διάσκεψη Κορυφής της Ουάσινγκτον (Απρίλιος 1999)¹³. Αποτέλεσμα τούτου είναι, η Ευρωπαϊκή Ένωση να μην παρεμβαίνει σε όλες τις κρίσεις, αλλά αποκλειστικά σε κείνες που απειλούν τη δική της ασφάλεια, τα δικά της συμφέροντα και τις δικές της αξίες.

Με την πολιτική αυτή σκέψη η Ευρωπαϊκή Ένωση προχωρά στην ανάπτυξη του δικού της δόγματος, ώστε να διευκρινισθούν υπό ποιες προϋποθέσεις θα εξασφαλίζεται η αποτελεσματική αντιμετώπιση των συγκρούσεων και των κρίσεων, που θα αναμιγνύεται αυτή. Έτσι, όσον αφορά στο μέλλον, μιλάμε για μια κοινή άμυνα της Ένωσης, δηλαδή για τη δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Στρατού¹⁴, σε αντίθεση με την σημερινή κατάσταση, όπου η ΕΕ γνωρίζει μόνο μια αμυντική πολιτική υποχρεωμένη να χρησιμοποιεί στρατιωτικά μέσα που εξαρτώνται πάντα από τα κράτη - μέλη. Σε αυτό το πλαίσιο τοποθετείται και θα λειτουργεί και ο λεγόμενος τουλάχιστον στην Ελλάδα Ευρωστρατός (ελληνική διατύπωση), που στην πραγματικότητα θα αποτελέσει μια δύναμη ταχείας αντίδρασης της Ένωσης¹⁵, δηλαδή την επιχειρησιακή

13. Heisbourg F, "Η Ευρωπαϊκή άμυνα κάνει ένα άλμα προς τα εμπρός", Αθήνα, Δελτίο NATO No1 Iαν-Μαρτ 2000

14. Heisbourg F, "Η Ευρωπαϊκή άμυνα κάνει ένα άλμα προς τα εμπρός", Αθήνα, Δελτίο NATO No1 Ιαν-Μαρτ 2000

15. Ράγες Ι, "Οι στρατιωτικές όψεις της Ατλαντικής Συμμαχίας στο νέο διεθνές περιβάλλον ασφαλείας", Αθήνα, Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων, 2005

μετεξέλιξη της ΚΕΠΠΑ, όπως έχει τονίσει ο Javier Sollana, γενικός γραμματέας του συμβουλίου και ύπατος αρμοστής της ΕΕ για την ΚΕΠΠΑ.

β. Η Οικοδόμηση του Κοινού Ευρωπαϊκού Στρατού

Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πόλεμου το NATO ήταν ο οργανισμός που με επιτυχία παρείχε στρατιωτική ασφάλεια στο Δυτικό κόσμο. Με τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου, στο παγκόσμιο περιβάλλον η απειλή αντικαταστάθηκε από ένα πλέγμα ρευστών και δευτερευουσών κινδύνων. Το NATO, προσαρμόζοντας τη νέα συλλογική άμυνα του, κάνει μια μεταστροφή στο πολιτικόστρατιωτικό πεδίο του και διαμορφώνει το άρθρο 4 στα νέα δεδομένα.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, ως ένας νέος οργανισμός που επιθυμεί να έχει ρόλο στα διεθνή δρώμενα και κυρίως μετά το τρομοκρατικό κτύπημα τις 11ης Σεπτεμβρίου, αντιλαμβάνεται άμεσα ότι πρέπει να έχει ως πρωταρχικό καθήκον την παροχή εγγυήσεων ασφαλείας και αλληλεγγύης, ανάμεσα στα παρόντα και στα μελλοντικά μέλη. Αποτέλεσμα ήταν να οικοδομηθεί ο δεύτερος πυλώνας της Ευρωπαϊκής Ένωσης που αναφέρεται στην ΚΕΠΠΑ. Αυτό είναι δυνατόν να συντελεστεί και να ολοκληρωθεί μέσω της διαμόρφωσης μιας κοινής εξωτερικής και πολιτικής ασφαλείας και ενός μηχανισμού υλοποίησης της. Ταυτόχρονα, θα πρέπει να τονιστεί ότι η προσπάθεια αυτή αποτελεί μια νέα κατανομή έργου και νέα διανομή ρόλων για τα κράτη μέλη του και αποτελεί μια επικάλυψη προσπαθειών απέναντι στο NATO και τον ΟΗΕ.

Έτσι, η Ευρωπαϊκή Ένωση προχωρά στην ολοκλήρωση της ΚΕΠΠΑ δημιουργώντας ένα μηχανισμό υλοποίησης, δηλαδή ένα κοινό Ευρωπαϊκό Στρατό (Ευρωπαϊκή Δύναμη Ταχείας Αντίδρασης - EURRF) που το σημερινό διεθνές σύστημα τον καθιστά επιβεβλημένο και οι ηγέτες των κρατών - μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης το εγκρίνουν. Η Ευρωπαϊκή Δύναμη Ταχείας Αντίδρασης θα λειτουργήσει στα πλαίσια που θα καθορίσει η Ευρωπαϊκή Ένωση και

θα εμπίπτει, κατά πρώτο λόγο, σε θέματα ασφαλείας (short of war). Ο πολιτικός λόγος θα αναβαθμισθεί και η Ευρωπαϊκή Ένωση θα μπορεί να ενεργεί και αυτόνομα σε περιοχές που δεν έχουν άμεσο ενδιαφέρον το NATO και οι ΗΠΑ. Απαραίτητο όμως, είναι να καθορισθούν εκ των προτέρων τα γεωγραφικά όρια δράσης της Ευρωπαϊκής Δύναμης Ταχείας Αντίδρασης, καθώς και το πλαίσιο επιλογής των στόχων της δύναμης αυτής. Οι αποστολές των επιχειρήσεων θα πρέπει να περικλείουν επιχειρήσεις ανθρώπινου και στρατιωτικού χαρακτήρα¹⁶.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση στο άμεσο μέλλον αναμένεται να προχωρήσει στα εξής βήματα¹⁷:

(1) Στην ανάπτυξη επιχειρησιακών ικανοτήτων (operational capacity), δηλαδή, στρατιωτικών δυνάμεων (Ευρωπαϊκές Δυνάμεις Ταχείας Αντίδρασης - EURRF) και αρχικών υποδομών.

(2) Στην ανάπτυξη πολιτικών και στρατιωτικών δομών (politico-military structures). Αυτό θα απαιτήσει αρκετό χρονικό διάστημα. Έτσι, απαιτείται η δημιουργία μεταβατικών οργάνων (interim bodies), τα οποία θα προετοιμάσουν την πλήρη ανάπτυξη των δομών. Τα εθνικά Γενικά Επιτελεία Εθνικής Άμυνας, αναμένεται να συμβάλουν σημαντικά, παρέχοντας τη γνώση και την εμπειρία τους στον στρατιωτικό τομέα (military expertise). Απώτερος στόχος είναι η δημιουργία μιας Στρατιωτικής Επιτροπής (MILCOM), η οποία θα εμπλέκεται πλήρως στη διαδικασία λήψης αποφάσεων.

(3) Στην εντατικοποίηση της συνεργασίας και των διαβουλεύσεων με

16. Όπως αναφέρει ο Ράγιες I, στο βιβλίο του "Οι στρατιωτικές όψεις της Ατλαντικής Συμμαχίας στο νέο διεθνές περιβάλλον ασφαλείας", Αθήνα, Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων, 2005 : "Η ανάπτυξη Ευρωπαϊκών στρατιωτικών ικανοτήτων υποστηρίχθηκε από τις ΗΠΑ και το NATO, κυρίως, μέσω των CJTFs, αφού θα ενδυνάμωνε και το NATO υπό την έννοια πως τα μέλη της ΕΕ και μέλη του NATO θα απέδιδαν πιο αποτελεσματικά σε NATO -led operations" (σελ 50)

17. Ράγιες I, " Οι στρατιωτικές όψεις της Ατλαντικής Συμμαχίας στο νέο διεθνές περιβάλλον ασφαλείας", Αθήνα, Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων, 2005

μη - μέλη της ΕΕ και το NATO.

5. ΟΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Στην έκθεση Σολάνα που υποβλήθηκε το δεύτερο τρίμηνο του 2003 για τις στρατηγικές προτεραιότητες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), γίνεται αναφορά σε ορισμένα χαρακτηριστικά του διεθνούς περιβάλλοντος ασφαλείας και πιο συγκεκριμένα σε προβλήματα, όπως η φτώχεια και υπανάπτυξη στο Νότο του πλανήτη, οι διακρατικές και ενδοκρατικές συγκρούσεις και ο μεγάλος αριθμός προσφύγων, η εκτεταμένη διαφθορά και η έλλειψη χρηστής διακυβέρνησης σε πολλές χώρες, τα περιβαλλοντολογικά προβλήματα και ειδικότερα το "Φαινόμενο του Θερμοκηπίου" και η ενεργειακή εξάρτηση της Ευρώπης.

Όσον αφορά στις απειλές, εξέχουσα θέση κατέχει η διεθνής τρομοκρατία, που συνδέεται κυρίως με θρησκευτικά κινήματα. Η τρομοκρατία αυτή είναι πιο επικίνδυνη, αφού δε διστάζει να προκαλέσει μεγάλο αριθμό θυμάτων και ενδιαφέρεται για την απόκτηση μέσων μαζικής καταστροφής (πυρηνικά, βιολογικά, χημικά και ραδιολογικά) αποτελεί τη δεύτερη κύρια απειλή, ενώ ο συνδυασμός "αποτυχημένων" (failed/failing) κρατών και οργανωμένου εγκλήματος θεωρείται ως ένα τρίτο μεγάλο πρόβλημα. Με βάση αυτήν την εκτίμηση απειλής, η έκθεση καθορίζει τρεις στρατηγικούς στόχους για την ΕΕ: (α) την επέκταση της ζώνης ασφάλειας και ευημερίας, γύρω από την Ευρώπη (β) την ενίσχυση των διεθνών πολιτικών και οικονομικών θεσμών, με ιδιαίτερη έμφαση στον ΟΗΕ και αναφορά στον ειδικό ρόλο της ΕΕ, σε θέματα εμπορίου και ανάπτυξης και (γ) την αντιμετώπιση των απειλών, όπου καταγράφεται η συμβολή της Ένωσης στη διαχείριση αρκετών διεθνών κρίσεων.

Η έκθεση καταλήγει σε μια σειρά πολιτικών προτάσεων, που είναι σκοπόμως διατυπωμένες με αρκετά γενικό τρόπο. Τονίζεται η ανάγκη δημιουργίας μιας

"στρατηγικής κουλτούρας" για έγκαιρη, ταχεία και, εάν κριθεί απαραίτητο, δυναμική επέμβαση σε διάφορες κρίσεις. Ο ρόλος της Ένωσης θα βασίζεται σε ένα συνδυασμό πολιτικών, οικονομικών και στρατιωτικών μέσων και δυνατοτήτων για αντιμετώπιση απειλών και κρίσεων με διαφορετικά δομικά χαρακτηριστικά. Επίσης, γίνεται αναφορά στην ανάγκη αύξησης των αμυντικών δαπανών και τον αποτελεσματικότερο συντονισμό για την αποφυγή επικαλύψεων στους τομείς των αμυντικών δυνατοτήτων, της διπλωματικής παρουσίας και της αναπτυξιακής βοήθειας, καθώς και τη συνεργασία μεταξύ υπηρεσιών πληροφοριών. Προτείνεται η ενίσχυση της στρατηγικής εταιρικής σχέσης με τη Ρωσία, την Κίνα, την Ιαπωνία, την Ινδία και τον Καναδά, αλλά και η συνεχίζομενη έμφαση στο διατλαντικό δεσμό και τη βελτίωση της συνεργασίας με τις ΗΠΑ.

Η έκθεση δεν υιοθετεί την αμερικανική λογική για την αντιμετώπιση της διασποράς των όπλων μαζικής καταστροφής με στρατιωτικά μέσα. Τονίζει τη χρήση πολιτικών και οικονομικών πιέσεων, την απαγόρευση εξαγωγών υλικών και τεχνολογιών διττής χρήσεως και την επίλυση των πολιτικών ζητημάτων που προκαλούν το πρόβλημα. Στο θέμα της τρομοκρατίας, αντίθετα - και εδώ βρίσκεται εγγύτερα στις αμερικανικές θέσεις - η χρήση στρατιωτικής ισχύος περιλαμβάνεται στις επιλογές, σε συνδυασμό βέβαια με άλλα μέσα. Να σημειωθεί, επίσης, ότι, χωρίς να θέτει μια ιδιαίτερα φιλόδοξη ατζέντα, προτείνει τη σταδιακή διεύρυνση δραστηριοτήτων πέραν των αποστολών Petersberg με την πιθανή προσθήκη επιχειρήσεων αφοπλισμού, αντιτρομοκρατίας και μεταρρύθμισης των θεσμών ασφαλείας.

Σε γενικές γραμμές πρόκειται για ένα αρκετά γενικό και "στρογγυλεμένο" κείμενο, χωρίς ιδιαίτερες αιχμές ή εκπλήξεις. Είναι ουσιαστικά μια προσπάθεια εύρεσης ενός ελάχιστου κοινού παρονομαστή και έχει μια "συμβιβαστική" φιλοσοφία. Αποτελεί μια πολύ χρήσιμη βάση συζήτησης για ένα Ευρωπαϊκό Στρατηγικό Δόγμα, στην οποία και η χώρα μας θα πρέπει να έχει μια

ουσιαστική συνεισφορά. Είναι βέβαια αυτονόητο ότι η έκθεση είναι μάλλον η αρχή μιας διαδικασίας ανάλυσης και διαλόγου παρά ένα τελικό προϊόν.

Τελικά, φαίνεται να διαμορφώνεται μια γενικότερη συναίνεση ότι η ΕΕ θα πρέπει να εξελιχθεί σε πολιτική (civilian) υπερδύναμη στηριζόμενη κυρίως στην ήπια ισχύ (soft power) και όχι σε στρατιωτική υπερδύναμη, όπως οι ΗΠΑ. Ακόμη όμως και αν οι Ευρωπαίοι αποφάσιζαν να αυξήσουν σημαντικά τις αμυντικές δαπάνες και να εξορθολογίσουν την κατανομή πόρων για την άμυνα, κάτι εξαιρετικά αμφίβολο για το άμεσο μέλλον, είναι τόσο μεγάλη η τεχνολογική διαφορά με τις ΗΠΑ που κάθε ανταγωνισμός θα ήταν καταδικασμένος σε αποτυχία. Αυτό δε σημαίνει, βεβαίως, ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση δε μπορεί και δε πρέπει, να αποκτήσει μια πιο σοβαρή και υπολογίσιμη στρατιωτική ικανότητα αν επιθυμεί να παίξει έναν παγκόσμιο ρόλο.

6. ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ

Μισό αιώνα περίπου από τότε που ο Ρόμπερτ Σούμαν έθεσε το θεμέλιο λίθο μιας νέας Ευρώπης βασισμένη στην ασφάλεια και στην ευημερία, των λαών της εισάγεται στη καθημερινότητά της το κοινό νόμισμα και αρχίζει η έναρξη της επέκτασής της προς ανατολάς. Η παγκόσμια αταξία, μετά την διάλυση του Συμφώνου της Βαρσοβίας και των πολεμικών συγκρούσεων στα Βαλκάνια, αναπτύσσει τη φιλοσοφία για ύπαρξη ενός συστήματος ασφαλείας και εξωτερικής πολιτικής στην Ευρώπη, που θα καθορίζει το που θα βαδίσει η Γηραιά Ήπειρος.

Η νέα αυτή πορεία της Ευρώπης βασίζεται σε δυο ιστορικές αποφάσεις που χάραξαν προς το καλύτερο το πεπρωμένο της Ευρώπης μετά το τέλος του Β' ΠΠ. Η πρώτη ιστορική απόφαση ήταν των ΗΠΑ, να παραμείνουν στην Ευρώπη και η δεύτερη ήταν, η έναρξη της ευρωπαϊκής ενοποίησης από τη Γαλλία και τη Γερμανία, αρχικά στον οικονομικό τομέα. Η συνέχεια της προσπάθειας για την ευρωπαϊκή αυτή ενοποίηση έτυχε τεράστιας αποδοχής, αλλά

μόνο από το Δυτικό (ελεύθερο) τμήμα της, καθώς ο διαμελισμός στην Ευρώπη δεν το επέτρεψε και αυτό το τμήμα της περίμενε υπομονετικά και τις υπόλοιπες χώρες (της Ανατολικής Ευρώπης) για να χαράξει από κοινού το μέλλον της Γηραιάς Ήπειρου.

Στην πορεία προς τη Ένωση, στην Κολωνία και στο Ελσίνκι οι Ευρωπαίοι εταίροι συμφώνησαν σε ένα καινούργιο στόχο, στην ανάπτυξη μιας κοινής πολιτικής στον τομέα της Ασφάλειας και Άμυνας και ταυτόχρονα προχωρησαν στη νομισματική ένωση και στη διεύρυνση της Ένωσης (25 χώρες). Σύμφωνα με τις αποφάσεις στο Ελσίνκι, τα εξωτερικά σύνορα της μελλοντικής ενωμένης Ευρώπης θα καθοριστούν στο τέλος αυτής της διαδικασίας, καθώς η διεύρυνση της ένωσης θα επεκταθεί σε 27 ή 30 ή περισσότερα μέλη.

Η πορεία αυτή ξεπερνά τα κρίσιμα προβλήματα που έχουν σχέση με τους μηχανισμούς και τους θεσμούς της Ένωσης και τον κίνδυνο να οδηγηθεί η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) σε σοβαρή κρίση, ενσωματώνοντας άλλες 10 χώρες σε αυτήν (σύνολο 25 χώρες) και υιοθετώντας πρωτοποριακές θεσμικές μεταρρυθμίσεις στις δομές λειτουργίας της. Η Ευρωπαϊκή Ένωση για να διαδραματίσει στο μέλλον, που δικαιωματικά της ανήκει, στον οικονομικό και πολιτικό παγκόσμιο ανταγωνισμό, θα πρέπει να ξεφύγει από τους φόβους και στις συνταγές του 19ου και 20ου αιώνα σεβόμενη όμως τις υπάρχουσες εθνικές παραδόσεις και θεσμούς. Το μέλλον αυτής είναι η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση σε μια ομοσπονδία, στην οποία οι θεσμοί των κρατών δε θα χαθούν, στην οποία θα αναλάβει να αντικαταστήσει τα κράτη μέλη αυτής της ένωσης, χωρίς να αφήσει πολιτικό κενό χωρίς να ενοχλήσει τους πολιτικούς και εθνικούς πολιτισμούς που πηγάζουν από τα διαφορετικά γλωσσικά σύνορα.

Ένα ενδιάμεσο βήμα προς αυτήν την κατεύθυνση της ομοσπονδίας είναι η Οικονομική Νομισματική Ένωση (ONE) στην οποία ανήκει και η Ελλάδα, από την 1

Ιανουαρίου 2002. Η ομάδα αυτή των κρατών που έχουν ως κοινό νόμισμα¹⁸ το ΕΥΡΩ είναι το κέντρο βάρους προς αυτήν τη λειτουργία. Το Σύνταγμα της Ευρώπης που θα υπογραφεί κυρίως από τα κράτη μέλη που ανήκουν στην ONE, θα δώσει ώθηση στην ύπαρξη και στη στήριξη των Ευρωπαϊκών θεσμών και θα οδηγήσει σε μια κοινή φωνή.

Οι χώρες αυτές θα αποτελέσουν την ατμομηχανή για την ολοκλήρωση της πολιτικής και μετέπειτα νομισματικής ένταξης και των άλλων ευρωπαϊκών χωρών σε μια μελλοντική Ομοσπονδία, καθώς ο πυρήνας των κρατών αυτών θα εκπέμπει ελκυστικότητα σε όλα τα μέλη και θα ενισχύει τη θέληση κυρίως των λαών της Ευρώπης να ζήσουν σε έναν κόσμο κοινό, που θα παρέχει στους πολίτες του ασφάλεια και ευημερία.

7. Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Η σημασία της ελληνικής συμμετοχής στη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης είναι μεγάλη, καθώς η Ευρωπαϊκή Ένωση αποβλέπει στην πολιτική ένωση και προσδοκά σε μια κοινή άμυνα, στην οποία η Ελλάδα συμμετέχει πλήρως και ισότιμα. Βεβαίως γίνεται κατανοητό, ότι η οικοδόμηση της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ) και κυρίως η αμυντική ολοκλήρωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν αναμένεται να αλλάξει βραχυπρόθεσμα και μεσοπρόθεσμα παραμέτρους που σχετίζονται με την ελληνική άμυνα και ασφάλεια. Στην καλύτερη περίπτωση μεσοπρόθεσμα μπορεί να προκαλέσει αλλαγές, λόγω σταθερών βημάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς την ολοκλήρωση, ώστε να μειωθούν οι δαπάνες

18. Οι κάτωθι χώρες Πορτογαλία, Ισπανία, Γαλλία, Βέλγιο, Ολλανδία, Γερμανία, Αυστρία, Ιταλία, Ιρλανδία, Φλανδία, Λουξεμβούργο και Ελλάδα έχουν από 1-1-2002 κοινό νόμισμα το ΕΥΡΩ. Οι χώρες που δεν ανήκουν στο ΕΥΡΩ είναι Σουηδία, Δανία, το Ήνωμένο Βασίλειο και οι 10 τελευταίες χώρες που εισήλθαν στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ).

που αναφέρονται στην εθνική άμυνα και να διοχετεύουν σε άλλους κοινωνικούς τομείς.

Στα θετικά μεσοπρόθεσμα βήματα προς όφελος της χώρας μας, θα είναι η ψήφιση του Ευρωπαϊκού Συντάγματος αρχικά από τις χώρες που έχουν το Κέντρο Βάρους της Ένωσης. Το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα θα είναι αυτό που θα οριοθετήσει τα σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και θα δημιουργήσει τους απαραίτητους μηχανισμούς επίλυσης συγκρούσεων, ενδεχομένως και μέσα σε αυτήν¹⁹.

8. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο διεθνές περιβάλλον στα επόμενα είκοσι χρόνια θα είναι στενά συνυφασμένος με τα πολιτικά - στρατηγικά συμφέροντα του ΝΑΤΟ²⁰. Και οι δύο αυτοί θεσμοί, τόσο η Ευρωπαϊκή Ένωση, όσο και το ΝΑΤΟ, θα προσπαθήσουν να αντιμετωπίσουν από κοινού τις κυριότερες προσκλήσεις του μέλλοντος που είναι η πάταξη της διεθνούς τρομοκρατίας και η εξασφάλιση της ασφάλειας και ευημερίας των λαών τους, αποφεύγοντας να αναμειχθούν σε μικρό-ανταγωνισμούς. Οι προοπτικές της Ελλάδας

19. Όπως αναφέρει ο Τσινισιζελής Μ, σε ομιλία του με θέμα "Προοπτικές της ΕΠΑΑ στο νέο Ευρωπαϊκό Σύνταγμα", Θεσσαλονίκη, ΑΔΙΣΠΟ, Ιουλ 2004 : Όλα τα ζητήματα που αντιμετωπίζονται στα πλαίσια της συνέλευσης για την προετοιμασία της νέας συνταγματικής συνθήκης, μας παραπέμπουν στο ότι το ευρωπαϊκό σύστημα συνεργασίας, που σχεδιάσθηκε για να ελέγχει τον εθνικισμό, να ηρεμήσει τις περιφερειακές αντιθέσεις και να ξανακτίσει την υποδομή της Ευρώπης μετά τον Β'ΠΠ, μετασχηματίζεται αργά αλλά σταθερά σε μια πολιτεία. Μια πολιτεία όμως της οποία η νομμοποίηση στη συνείδηση των πολιτών, οφείλει να καθοδηγείται από την "caritas republicae" για την δημοκρατία και οι απλοί ευρωπαίοι πολίτες θα είναι υπερήφανοι για την Ευρώπη τότε και μόνο τότε όταν θα είναι ικανοποιημένοι από την ποιότητα της δημοκρατίας της.
20. Όπως αναφέρουν οι Νταλής Σ, και Τσάκωνας Π στο βιβλίο τους "Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας σε σταυροδρόμι :Η σημασία της για την παγκόσμια και περιφερειακή ασφάλεια" , Αθήνα, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2004: Παράρτημα 32 "Διακήρυξη των Αρχηγών Κρατών και Κυβερνήσεων που συμμετείχαν στη συνέντηση του Βορειοατλαντικού Συμβουλίου" Βρυξέλες 21/22 Ιουνίου 2002

ως μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) διαφαίνονται στη θέση του Μιλτιάδη Έβερτ που καταγράφονται στο βιβλίο του "Ο κόσμος που έρχεται; Ο ρόλος της Ελλάδος στο Διεθνές Περιβάλλον"²¹ :

"Η κυρίαρχη προσπάθεια της εξωτερικής πολιτικής της Ελλάδος στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, πρέπει να αποσκοπεί στην ομοσπονδιακή ενοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπου κάθε κράτος θα διατηρεί αλώβητη την ιστορική ταυτότητά του"

21. Έβερτ Μ, "Ο Κόσμος που έρχεται: ο ρόλος της Ελλάδος στο Διεθνές Περιβάλλον ", Αθήνα, Εκδόσεις Σιδέρης, 1997

'Ερευνες-Μελέτες

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Θεοδωρόπουλος Β, Ιωακειμίδης Π, Κουλουμπής Θ & Ντάλης Σ "Το NATO και η Ευρωπαϊκή Άμυνα", Αθήνα, Εκδόσεις Ι Σιδέρης, 1999
2. Μπράτσου Ι, "Η Ελλάς ζωτικός χώρος της Δύσεως", Αθήνα, Εκδόσεις Καθημερινή, 1979
3. Ήφαιστος Π, "Ευρωπαϊκή Άμυνα και Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση: Η Ευρώπη των πολλών ταχυτήτων και Κατηγοριών κατά της Ευρωπαϊκής Ιδέας", Αθήνα, Εκδόσεις Οδυσσέας, 1994
4. Ντάλης Σ, & Τσάκωνας Π, "Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας σε σταυροδρόμι :Η σημασία της για την παγκόσμια και περιφερειακή ασφάλεια", Αθήνα, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2004: Ι"
5. Κουσκουβέλης Η, "Διπλωματία και Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενόψει της Διακυβερνητικής Διάσκεψης του 1996", Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση, 1995
6. Έβερτ Μ, "Ο Κόσμος που έρχεται: ο ρόλος της Ελλάδος στο Διεθνές Περιβάλλον ", Αθήνα, Εκδόσεις Σιδέρης, 1997
7. Μάζης Ι, "Γεωπολιτική : Η θεωρεία και η πράξη", Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση, 2002
8. Γεωργακόπουλος Θ, "Η Ευρωπαϊκή Ένωση; Θεσμοί και Πολιτικές", Πειραιάς, Εκδόσεις Σταμούλη, 1995
9. Ράγιες Ι "Οι στρατιωτικές όψεις της Ατλαντικής Συμμαχίας στο νέο διεθνές περιβάλλον ασφάλειας", Αθήνα, Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων, Μάιος 2005
10. Βιδάλης Ο, "Το Σύγχρονο Γεωπολιτικό Περιβάλλον και η Εθνική μας Πολιτική", Αθήνα, Ελληνική Ευρωεκδοτική, 1988
11. Heisbourg F, "Η Ευρωπαϊκή άμυνα κάνει ένα άλμα προς τα εμπρός", Αθήνα, Δελτίο NATO No1 Ιαν-Μαρτ 2000
12. Λουκάς Ι, "Προοπτικές-Εξελίξεις του Αμυντικού Πυλώνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Νέες Ισορροπίες μετά την διεύρυνση της", Θεσσαλονίκη, Διημερίδα ΑΔΙΣΠΟ, Ιουλ 2004
13. Τσινισιζελής Μ, "Προοπτικές της ΕΠΑΑ στο νέο Ευρωπαϊκό Σύνταγμα", Θεσσαλονίκη, Διημερίδα ΑΔΙΣΠΟ, Ιουλ 2004
14. Brzezinski Z, "Η Μεγάλη Σκακίερα", Αθήνα, Νέα Σύνορα, 1998

“Η ΤΟΥΡΚΙΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ;”

Περίληψη διατριβής
Ασμού (Ι) Θεμιστοκλή Μπουρολία
Σπουδαστή 3ης ΕΣ / ΑΔΙΣΠΟ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Γέφυρα μεταξύ Ανατολής και Δύσης, Ευρώπης και Ασίας, γεωστρατηγικός κόμβος της Ευρασίας, πρότυπο συνύπαρξης κοσμικού κράτους, δημοκρατίας και Ισλάμ... Με τέτοιους χαρακτηρισμούς αρέσκεται να αυτοπροβάλλεται η σύγχρονη Τουρκία, μια χώρα διχασμένη, που φιλοδοξεί ωστόσο να καταστεί πλήρες μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.). Η Τουρκική Κυβέρνηση, η ελίτ της χώρας καθώς και το 80% του Τουρκικού πληθυσμού, τάσσονται υπέρ της Ευρωπαϊκής προοπτικής. Δεν έχουν άλλωστε και άλλη επιλογή. Στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, μια αναπτυσσόμενη χώρα σαν την Τουρκία, με μεγάλο πληθυσμό (71 εκατομμύρια) αλλά χαμηλό βιοτικό επίπεδο (6.500 ευρώ κατά κεφαλήν), είναι οικονομικά και τεχνολογικά ανίσχυρη για να αντιμετωπίσει τον έντονο διεθνή ανταγωνισμό. Από την άλλη, το γεωπολιτικό περιβάλλον της χώρας χαρακτηρίζεται από έντονη αστάθεια, αποτελώντας πηγή μόνιμης ανασφάλειας, αναγκάζοντας την Άγκυρα να δαπανά υπέρογκα ποσά για την άμυνα της. Οι ΗΠΑ, η μοναδική πλανητική υπερδύναμη και ο μεγάλος σύμμαχος της Τουρκίας από το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, βρίσκεται μια θάλασσα κι έναν ωκεανό μακριά και με διαφορετικά γεωπολιτικά συμφέροντα πολλές φορές από αυτήν. Ο μόνος πόλος ισχύος στον οποίο μπορεί να στραφεί η Τουρκία, ελπίζοντας κάποια στιγμή να ενταχθεί στους κόλπους του και να ισχυροποιήσει έτσι τη θέση της, είναι η Ε.Ε.

2. ΣΚΟΠΟΣ

Σκοπός του παρόντος άρθρου είναι η

διερεύνηση της προοπτικής ένταξης της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, συνυπολογίζοντας αφενός την υφιστάμενη και αναμενόμενη πολιτική, κοινωνική, οικονομική και στρατιωτική κατάσταση και αφετέρου την αποδοχή που απολαμβάνει αυτή από τους Κοινοτικούς Εταίρους. Επιπρόσθετα, θα γίνει προσπάθεια προσέγγισης των επιπτώσεων της, τόσο στα εθνικά συμφέροντα της Ελλάδας, όσο και στον μελλοντικό χαρακτήρα του Τουρκικού κράτους, αλλά και ολόκληρης της ενωμένης Ευρώπης.

3. ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ

Για την εκπόνηση της διατριβής τέθηκε η παραδοχή ότι η Τουρκία θα εξακολουθήσει να επιθυμεί την ένταξή της στην Ε.Ε. και θα συνεχίσει τις προσπάθειές της για εκπλήρωση των τεθέντων κριτηρίων και προϋποθέσεων, ενώ η ηγεσία της θα διατηρεί σαφή και αταλάντευτο προσανατολισμό προς τη Δύση και την Ευρώπη. Επίσης, ότι ο στρατός της θα παραμείνει ο θεματοφύλακας του Κεμαλικού καθεστώτος και δεν θα αλλάξουν οι στρατηγικοί προσανατολισμοί της Άγκυρας, ενώ δεν θα διαφοροποιηθεί η γεωπολιτική κατάσταση στην Ευρώπη και τη νοτιοανατολική Μεσόγειο, στην εφαρμοζόμενη νέα τάξη πραγμάτων.

4. Η ΕΝΤΑΞΙΑΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

a. Από την Αίτηση Σύνδεσης στο Κατώφλι της Ένταξης : Η έναρξη της προοδευτικής σχέσης της Τουρκίας με την Ε.Ε. τοποθετείται στο 1963, όταν υπεγράφη η συμφωνία σύνδεσης της Άγκυρας με την ΕΟΚ με στόχο τη σταδιακή πραγματοποίηση της Τελωνειακής Ένωσης, ενώ είχε προηγηθεί αίτηση σύνδεσής της το 1959. Το 1987, ο τότε πρωθυπουργός Τουργκούτ Οζάλ υπέβαλε αίτηση πλήρους ένταξης της Άγκυρας, αίτημα που οι Βρυξέλλες απέρριψαν το 1989. Το καθοριστικό όμως έτος των Ευρωτουρκικών σχέσεων υπήρξε το 1995, όταν πλέον άρχισε μια έμμεση αλλά

σαφής διασύνδεση της πορείας προς την Ευρώπη, παράλληλα με αυτήν της Κυπριακής Δημοκρατίας. Το Συμβούλιο Κορυφής του Λουξεμβούργου του 1997 επιβεβαίωνε την "επιλεξιμότητα" της Τουρκίας για την προσχώρησή της στην Ε.Ε., υποβαθμίζοντας ουσιαστικά την ενταξιακή της προοπτική, ενώ άνοιγε τον δρόμο για την Κύπρο. Το Συμβούλιο Κορυφής του Ελσίνκι, το Δεκέμβριο του 1999, υπέρξε μια κορυφαία στιγμή στην πορεία της Τουρκίας προς την ενοποίηση, όπως βέβαια και της Κυπριακής Δημοκρατίας, κερδίζοντας το καθεστώς της 13ης υποψήφιας χώρας. Ως αποτέλεσμα, οι Ελληνοτουρκικές σχέσεις βελτιώθηκαν και η Τουρκία προσπάθησε, με σειρά νομοθετημάτων, να ικανοποιήσει κάποια από τα κριτήρια της Κοπεγχάγης, ώστε να εξασφαλίσει ημερομηνία έναρξης των διαπραγματεύσεων. Κατά το Συμβούλιο αυτό, αποφασίστηκε η αποσύνδεση της ένταξης της Κυπριακής Δημοκρατίας από την επίλυση του πολιτικού προβλήματος, με τελικό επακόλουθο την ένταξή της την 1η Μαΐου 2004. Το Δεκέμβριο του 2004, στο Συμβούλιο Κορυφής των Βρυξελλών, ορίσθηκε η έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων για τις 3 Οκτωβρίου 2005, με μόνη προϋπόθεση την υπογραφή από την Άγκυρα του Πρωτοκόλλου Επέκτασης της Τελωνιακής Συμφωνίας της Τουρκίας προς τα δέκα (10) νέα μέλη της Ε.Ε., της Κυπριακής Δημοκρατίας συμπεριλαμβανομένης. Στις 3 Οκτωβρίου 2005, μετά από μαραθώνιες διαπραγματεύσεις και έντονες διπλωματικές πιέσεις της Βρετανίας και κυρίως των ΗΠΑ, αποφασίσθηκε η έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων. Έτσι, υλοποιήθηκε ένας στόχος υψίστης εθνικής σημασίας για την Άγκυρα, που όμως στο εξής θα ελέγχεται αυστηρότατα έως την τελευταία της λεπτομέρεια τόσο από την Ελλάδα όσο και από την Κυπριακή Δημοκρατία, την ύπαρξη της οποίας, η Τουρκία επιμένει να μην αναγνωρίζει.

β. Όροι - Προϋποθέσεις Ένταξης : Για την αποδοχή των υποψήφιων

κρατών στην Ε.Ε., οι εταίροι έχουν θεσπίσει συγκεκριμένα κριτήρια που πρέπει να πληρούν, τα οποία κατά περιόδους αναπτροσαρμόζουν, εμπλουτίζουν και διαφοροποιούν, ανάλογα με τις γεωπολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες ενός εκάστου. Έτσι, τον Δεκέμβριο 1991 εγκρίθηκε η Συνθήκη του Μάαστριχτ, όπου καθορίστηκαν τα οικονομικά κριτήρια που πρέπει να πληρούν οι υποψήφιες χώρες για την ένταξή τους στη ζώνη του Ευρώ. Τα κυριότερα από αυτά αναφέρονται στις μέγιστες αποδεκτές τιμές του δημοσιονομικού ελλείμματος, του πληθωρισμού, του δημόσιου χρέους και στην σταθερότητα του εθνικού νομίσματος. Προκειμένου να ανταποκριθεί στις νέες συνθήκες που έθετε η διεύρυνση προς ανατολάς, η Ε.Ε. καθόρισε το 1993 τα "Κριτήρια της Κοπεγχάγης", σύμφωνα με τα οποία συμφωνήθηκαν η σταθερότητα των θεσμών για τη διασφάλιση της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου, του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των δικαιωμάτων των μειονοτήτων, η αποτελεσματική λειτουργία της οικονομίας της αγοράς και η ικανότητα της υποψήφιας χώρας να αναλάβει τις υποχρεώσεις της ένταξης και εφαρμογής του κεκτημένου για την πολιτική, οικονομική και νομισματική ένωση. Το 1997, στα πλαίσια της "AGENDA 2000", καταγράφηκαν τρεις (3) βασικές προϋποθέσεις: ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του διεθνούς δικαίου, η ανάπτυξη σχέσεων καλής γειτονίας με την απόρριψη της απειλής και χρήσης βίας και η συμβολή της Τουρκίας σε μία δίκαιη και βιώσιμη επίλυση του Κυπριακού, σύμφωνα με τα ψηφίσματα του ΟΗΕ. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Λουξεμβούργου το Δεκέμβριο του 1997, αλλά και η Έκθεση Προόδου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το 2005, υιοθέτησαν πλήρως την "AGENDA 2000". Επίσης καθόρισαν με σαφή τρόπο τις Ελληνοτουρκικές σχέσεις και την πορεία του Κυπριακού, ως βασικές προϋποθέσεις του Ευρωπαϊκού δρόμου της Τουρκίας. Παράλληλα, τονίσθηκε ότι η αναγνώριση όλων των κρατών - μελών, άρα και της Κύπρου, αποτελεί προϋπόθεση της

ενταξιακής διαδικασίας.

γ. Η Έκθεση Προόδου του 2005 : Σύμφωνα με την έκθεση αυτή, κατά τη διάρκεια του 2005 η Τουρκική κυβέρνηση συνέχισε τις προσπάθειες μεταρρυθμίσεων, με σκοπό την προσέγγιση των πολιτικών κριτηρίων της Κοπεγχάγης. Έχουν υλοποιηθεί σοβαρές νομοθετικές μεταρρυθμίσεις, παρότι ο ρυθμός των αλλαγών επιβραδύνθηκε το 2005. Παρά τη μείωση των παραβιάσεων των ανθρώπινων δικαιωμάτων, αυτές εξακολουθούν να υφίστανται, ενώ περαιτέρω προσπάθεια θα πρέπει να καταβληθεί σχετικά με βασικές ελευθερίες. Σχετικά με τη Δημοκρατία και το Νομικό Καθεστώς, η έκθεση σημειώνει ότι έχουν θεσπιστεί σοβαρές δομικές μεταρρυθμίσεις, ειδικά στη λειτουργία της Δικαιοσύνης. Παρόλα αυτά, η υλοποίηση των νόμων παραμένει ανεπαρκής και ακαθόριστη. Όσον αφορά στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μειονοτήτων, παρά την μικρή βελτίωση, η εικόνα παραμένει ανάμικτη. Σχετικά με την καταπολέμηση των βασανιστηρίων και την ιατρική περίθαλψη έχουν επέλθει βελτιώσεις, παρόλα αυτά αναφέρονται συχνά δυσάρεστα περιστατικά, ενώ οι εμπλεκόμενοι απολαμβάνουν ασυλίας. Παράλληλα, υπάρχουν ακόμα αναφορές χρήσης δυσανάλογης βίας από τις Δυνάμεις Ασφαλείας στα πλαίσια διαδηλώσεων, έλλειμμα ελευθερίας στο θρήσκευμα, στα δικαιώματα των γυναικών, ενώ, παρά την μεγαλύτερη ανοχή στη χρήση γλώσσας άλλης από την Τουρκική, η ενάσκηση των πνευματικών δικαιωμάτων εξακολουθεί να είναι επισφαλής.

5. ΤΑ “ΑΓΚΑΘΙΑ” ΣΤΗ ΣΧΕΣΗ ΤΟΥΡΚΙΑΣ - ΕΕ

Ο σημαντικότερος λόγος που κρατάει την Τουρκία μακριά από τον Ευρωπαϊκό της στόχο είναι η πληθώρα των προβλημάτων που ταλανίζει το κράτος. Ο αμφιλεγόμενος ρόλος και οι πολλαπλές παρεμβάσεις του Συμβουλίου Εθνικής Ασφάλειας και του Στρατού στη

διαμόρφωση της εξωτερικής και εσωτερικής πολιτικής της χώρας, οι παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των ατομικών ελευθεριών, οι συνθήκες κράτησης στις φυλακές, τα βασανιστήρια και οι “εξαφανίσεις” αντιφρονούντων πολιτικών προσώπων, αλλά και η μη προστασία των μειονοτήτων, αποτελούν αγκάθια στη σχέση του κράτους με την Ευρώπη. Αυτά ενίστε χρησιμοποιούνται κατάλληλα από τους πολέμιους της ένταξης, για να προσδιορίσουν την ασυμβατότητα του εγχειρήματος. Παράλληλα, το δικαστικό σύστημα που χρήζει άμεσου εκσυγχρονισμού και εκδημοκρατισμού, η οικονομία που, παρά την εντυπωσιακή της βελτίωση σε βασικά μεγέθη, εξακολουθεί να προκαλεί ανησυχία κυρίως σε θέματα μετανάστευσης και πόρων που θα απαιτηθούν για τη σύγκλιση, το Κυπριακό πρόβλημα, που τείνει να μετατραπεί σε ενδοκοινοτικό ζήτημα, αλλά και θεσμικοί παράγοντες που σχετίζονται με τη συμβατότητα της Χριστιανικής Ευρώπης με την Ισλαμική Τουρκία, την αλματώδη αύξηση του πληθυσμού της και τα πραγματικά φυσικά όρια της Γηραιάς Ήπειρου, αποτελούν επιπρόσθετα προβλήματα που αυξάνουν τον “Ευρωσκεπτικισμό”, σχετικά με τη δυνατότητα μιας ενδεχόμενης ένταξης.

6. ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ - ΑΠΟΔΟΧΗ ΤΗΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ

α. Τα Αποτελέσματα Δημοσκόπησης σε Ελλάδα - Τουρκία : "Η μελλοντική ένταξη της Τουρκίας στην Ε.Ε. είναι ταυτόχρονα και γέφυρα με την Ελλάδα, την επιθυμούν στην πλειονότητά τους Έλληνες και Τούρκοι, θα είναι αμοιβαία επωφελής και θα επηρεάσει ευνοϊκά τις σχέσεις των δύο χωρών, αφού εν τέλει αυτά που τις ενώνουν είναι περισσότερα από όσα τις χωρίζουν". Αυτή η αντίληψη διαμορφώνεται στις ηγετικές ομάδες των δύο χωρών και αναδύεται ευκρινώς στη μεγάλη έρευνα που πραγματοποιήθηκε ταυτόχρονα στην Ελλάδα και στην Τουρκία, λίγο πριν από την έναρξη των διαπραγματεύσεων για την

ένταξη της Τουρκίας στην Ένωση. Η νέα περίοδος που άνοιξε τελευταία στις Ελληνοτουρκικές σχέσεις φαίνεται ότι έχει διαμορφώσει έναν στέρεο κορμό πεποιθήσεων μεταξύ των Ελληνικών και Τουρκικών ηγετικών ομάδων, οι οποίες στηρίζουν το νέο κλίμα στις Ελληνοτουρκικές σχέσεις, αλλά και τη νέα θέση που διεκδικεί η καθεμία στον σύγχρονο κόσμο.

β. Η Κοινή Γνώμη της Ευρώπης : Η υποψηφιότητα της Τουρκίας έχει δημιουργήσει μεγάλες αντιπαραθέσεις στην Ευρώπη, με αποκορύφωμα τη Γαλλική και Ολλανδική άρνηση στο Ευρωσύνταγμα, η οποία, είτε λόγω επικοινωνιακού λάθους είτε εξαιτίας πολιτικής στρατηγικής, συνδέθηκε άμεσα με την ενταξιακή πορεία της Άγκυρας, ανάγοντας το δημοψήφισμα σε σφυγμομέτρηση της κοινής γνώμης για την Ευρωπαϊκή προοπτική της. Οι περισσότερες από τις υπόλοιπες χώρες, με πρωτεργάτη τη Γερμανία, αντιτίθενται σε μια πλήρη ένταξη της Τουρκίας, ενώ άλλες κάνουν λόγο για "προνομιακή σχέση", θέτοντας έτσι τα όρια της διεύρυνσης. Στον αντίποδα αυτών βρίσκεται η Βρετανία η οποία, με την συνδρομή των ΗΠΑ, προσπαθεί να θέσει την Τουρκία σε τροχιά ένταξης, επικαλούμενη τον κίνδυνο διολίσθησής της στον Ισλαμικό φονταμενταλισμό. Η Ελλάδα, από το 1999 και μετά, υποστηρίζει σταθερά και ένθερμα την προοπτική ένταξης της γειτονικής χώρας, με τον περιορισμό φυσικά να εκπληρώσει τα πολιτικά κριτήρια που καθορίστηκαν στην Κοπεγχάγη το 1993 και αναφέρονται στις εσωτερικές μεταρρυθμίσεις, αλλά και τις προϋποθέσεις που συμφωνήθηκαν στη Σύνοδο της Νίκαιας τον Δεκέμβριο του 2000 και που συμπεριλαμβάνουν την υποχρέωση εφαρμογής του Διεθνούς Δικαίου και των Διεθνών Συμβάσεων και της ειρηνικής επίλυσης των διμερών διαφορών.

γ. Ο Ευρωσκεπτικισμός : Ο κ. Ζισκάρ ντ' Εστέν είχε έγκαιρα δηλώσει ότι η Τουρκία είναι ξένο σώμα για την Ευρώπη,

αλλά η θέση αυτή δεν έγινε αποδεκτή, παρ' ότι την υποστήριζαν πολλοί περισσότεροι απ' όσους το δήλωναν δημοσίως. Οι κυβερνήσεις των χωρών - μελών που με τον έναν ή τον άλλο τρόπο προσβλέπουν στην Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, αρχικά τήρησαν μια επαμφοτερίζουσα στάση και τελικά, αφ' ενός υπέκυψαν στις Αμερικανικές πιέσεις και αφ' ετέρου εγκλωβίσθηκαν στους δικούς τους κοντόφθαλμους τακτικισμούς. Είναι σαφές ότι, για λόγους γεωπολιτικούς και εμπορικούς, θέλουν την Τουρκία προσδεμένη στο Ευρωπαϊκό άρμα. Είναι αμφίβολο, όμως, αν τη θέλουν πλήρες μέλος. Το πρόβλημα δεν είναι μόνο η θρησκευτική διαφορά. Είναι και η πολιτισμική. Στην Ευρώπη κατοικούν σήμερα διασκορπισμένοι μερικά εκατομμύρια Μουσουλμάνοι μετανάστες. Αυτό, όμως, είναι διαφορετικό από την ένταξη μιας Μουσουλμανικής χώρας με τέτοιο πληθυσμιακό όγκο, ο οποίος, λόγω του υψηλού ρυθμού δημογραφικής ανάπτυξης, θα είναι - όταν και εφόσον ενταχθεί - μακράν η πολυπληθέστερη χώρα της Ένωσης. Η πολιτισμική διαφορά και η εισβολή μεταναστών φαίνεται να επηρεάζει αποφασιστικά τους απλούς πολίτες, που το βιώνουν ως απειλή στη μεγάλη τους πλειοψηφία.

δ. Το Αντιευρωπαϊκό Μέτωπο στο Εσωτερικό της Τουρκίας : Στο εσωτερικό της Τουρκίας έχει δημιουργηθεί ένας ανίερος συνασπισμός δυνάμεων που αντιτάσσονται στην ένταξη στην Ε.Ε., επειδή αυτή θα οδηγήσει αναπόφευκτα σε εκδημοκρατισμό της χώρας και σε απώλεια των προνομίων τους. Ιδεολογικός πυρήνας αυτού του συνασπισμού αποτελεί η εθνικιστική Κεμαλιστική ομάδα και δίπλα σ' αυτήν οι εθνικιστές της "Τούρκο-ισλαμιστικής σύνθεσης", που έχουν εκτραφεί από το Τουρκικό κράτος κατά τις τελευταίες δύο δεκαετίες. Η πιο "ελιτίστικη" ομάδα αυτού του ανίερου συνασπισμού είναι διάφοροι εν ενεργεία και συνταξιούχοι γραφειοκράτες, που ανησυχούν για την απώλεια των προνομίων τους. Σε αυτούς περιλαμβάνεται και μια σημαντική μερίδα

Τούρκων στρατιωτικών, που ανησυχούν πως η προσέγγιση με την Ε.Ε. - και η αναπόφευκτη βελτίωση των Ελληνοτουρκικών σχέσεων - θα οδηγήσει σε περικοπές των αμυντικών δαπανών και σε μείωση της επιρροής τους στην Τουρκική κοινωνία.

ε. Μελέτη του Ινστιτούτου Μονάχου :

Ο μεγάλος σκεπτικισμός σχετικά με την ένταξη που παρατηρείται στη Γερμανία, αποτυπώνεται χαρακτηριστικά σε έγκυρη επιστημονική μελέτη του Ινστιτούτου του Μονάχου, ενός από τα δύο πιο εξειδικευμένα που υπάρχουν στη χώρα. Η μελέτη αυτή πραγματεύεται τις συνέπειες της ενδεχόμενης ένταξης, επισημαίνοντας παράλληλα πιθανές εναλλακτικές μορφές σχέσης με την Ε.Ε. Σύμφωνα με τη μελέτη αυτή, έχουν σοβαρά υποτιμήθει οι αρνητικές συνέπειες της Τουρκικής ένταξης στην Ευρωπαϊκή οικονομία, καθώς για τη σύγκλιση και μόνο του βιοτικού επιπέδου της χώρας με το αντίστοιχο Ευρωπαϊκό θα απαιτηθούν υπέρογκα ποσά, απομαζώντας το μεγαλύτερο μέρος των Κοινοτικών επιδοτήσεων και πόρων. Παράλληλα, παρά τους περιορισμούς που έχουν τεθεί επί του παρόντος για την ελεύθερη διακίνηση του πληθυσμού, εκτιμάται ότι θα είναι βαρύτατες οι δημογραφικές επιπτώσεις στην περίπτωση που ισχύσει το Κοινοτικό κεκτημένο, λόγω του αναμενόμενου μεταναστευτικού ρεύματος. Σχετικά με τις συνέπειες στη διεθνοπολιτική και αμυντικοπολιτική θέση της Ευρώπης (ΚΕΠΠΑ - ΕΠΑΑ), το Ινστιτούτο εκτιμά ότι η ενδεχόμενη ένταξη της Τουρκίας θα λειτουργήσει αρνητικά, ενισχύοντας την ετερογένεια της Ε.Ε., δυσχεραίνοντας την επίτευξη συναίνεσης και εξασθενώντας την εσωτερική της συνοχή. Έτσι, καταλήγει στο ενδεχόμενο κρίσης στις σχέσεις Τουρκίας - Ε.Ε., που θα προέρχεται από την καλλιέργεια εξωπραγματικών προσδοκιών και την μετέπειτα διάψευσή τους. Προκειμένου να επιτευχθεί στρατηγική έξοδος από το επερχόμενο αδιέξοδο, η μελέτη προωθεί δύο εναλλακτικές προτάσεις, τη "Σχέση Ενισχυμένης

Συνεργασίας (Προνομιακή Σχέση)" και τη "Διευρυμένη Εταιρική Σύνδεση". Η πρώτη - και προτεινόμενη από το Ινστιτούτο - προϋποθέτει ενισχυμένη οικονομική και πολιτική συνεργασία μεταξύ της Ε.Ε. και της Τουρκίας, εκτός των Κοινοτικών Οργάνων και αποκλειομένων των τομέων των σχετικών με την Ασφάλεια και την Οικονομική Συνοχή. Η δεύτερη, προβλέπει την ενσωμάτωση της Τουρκίας στον Ευρωπαϊκό οικονομικό χώρο, με ειδικές ρήτρες περί περιορισμού στην ελεύθερη διακίνηση εργαζομένων και την σταδιακή ενσωμάτωσή της στα θεσμικά όργανα της Ε.Ε.

7. ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ

a. Το Όφελος και το Κόστος για την Τουρκία : Η ένταξη του Τουρκικού κράτους στην Ε.Ε. αναμένεται ότι θα επιφέρει ριζοσπαστικές, δομικές και κοινωνικές αλλαγές σε κρίσιμα ζητήματα στο εσωτερικό της χώρας. Έτσι, εκτιμάται ότι θα επηρεάσει την πολιτική σταθερότητα και την κατοχύρωση θεσμών, επιφέροντας τεράστιες μεταρρυθμίσεις ως προς τη δομή της κοινωνίας και τις ελευθερίες των πολιτών. Μεταρρυθμίσεις θα υπάρξουν σε κοινωνικούς τομείς που είναι αδύναμοι στην Τουρκία, όπως η παιδεία και η κοινωνική ασφάλιση, ενώ σημαντική αναμένεται να είναι η αλλαγή στις κρατικές παροχές και στο βιοτικό επίπεδο της ζωής των Τούρκων πολιτών. Αναμένεται σταθερότητα και ανάπτυξη της οικονομίας και χρηματικές μεταφορές από τα Κοινοτικά Ταμεία στη χώρα, με παράλληλη αύξηση των ξένων επενδύσεων. Παράλληλα, η περιβαλλοντική πολιτική της Ένωσης θα υιοθετηθεί και από την Τουρκία μακροπρόθεσμα, αναβαθμίζοντας την ποιότητα ζωής της χώρας. Αναβάθμιση αναμένεται και στην αγροτική ανάπτυξη, μέσω της τεχνολογικής ανάπτυξης που θα χρειαστεί να γίνει σε αυτόν τον τομέα, ενώ θα επωφεληθούν και οι Τούρκοι καταναλωτές από τις χαμηλές τιμές που θα επικρατήσουν στα Τουρκικά αγροτικά προϊόντα, λόγω της απελευθέρωσης των τιμών μέσα στην Κοινή Αγορά. Τέλος, τα Διαρθρωτικά Ταμεία και η

Περιφερειακή Πολιτική της Ένωσης θα συνεισφέρουν στις απαραίτητες μεταρρυθμίσεις της δημόσιας διοίκησης και επομένως στην ανάπτυξη της χώρας.

Πέρα όμως από τα παραπάνω οφέλη, η ένταξη αυτόματα θα δημιουργήσει και συγκεκριμένες υποχρεώσεις για την Τουρκία σε συγκεκριμένους τομείς. Έτσι, η υλοποίηση του κεκτημένου αναμένεται να επιφέρει ένα μεγάλο κόστος στην Τουρκία, που θα μεγαλώσει ακόμη περισσότερο λόγω των εντατικών απαιτήσεων για διαρθρωτική προσαρμογή και αποδοχή των Κοινοτικών κανόνων και μέτρων. Παράλληλα, παρά το γεγονός ότι τα κοινωνικά και περιβαλλοντικά μέτρα μακροπρόθεσμα θα ωφελήσουν την Τουρκία, τα άμεσα αποτελέσματά τους θα αποδύναμώσουν την ανταγωνιστική της δύναμη στη διεθνή αγορά. Όσον αφορά στον αγροτικό πληθυσμό, παρά την ενίσχυση που θα λάβει στο πλαίσιο της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής - αν και υπάρχει το ενδεχόμενο της μόνιμης απόκλισης - για αρκετά χρόνια θα αποδύναμωθεί, θα μειωθεί το βιοτικό του επίπεδο λόγω ανοίγματος των αγορών και μείωσης των τιμών των αγροτικών προϊόντων, ενώ πολλοί αγρότες αναμένεται να χάσουν τις εργασίες τους. Στο πλαίσιο της Περιφερειακής Πολιτικής της Ένωσης, η Τουρκία θα πρέπει να αναβαθμίσει τη διοίκηση των περιφερειών της, ώστε να συγκλίνουν οι διάφορες περιφέρειες μεταξύ τους, αλλά και ολόκληρη η χώρα με τα υπόλοιπα κράτη - μέλη. Η εναρμόνιση αυτή αναμένεται να επιφέρει πολύ μεγάλο κόστος, λόγω της τεράστιας διαφοράς επιπέδου αρκετών περιφερειών, σε σύγκριση με αντίστοιχες των υπολοίπων χωρών.

β. Τα Οφέλη για την Ε.Ε. : Η ένταξη της Τουρκίας αναμένεται να επηρεάσει θετικά και αρνητικά την Ευρώπη, τόσο σε γεωπολιτικό επίπεδο, όσο και σε κοινωνικό, οικονομικό και θεσμικό. Η ένταξη θα οδηγήσει σε μια εκτεταμένη εξάπλωση της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτνίασης, δίνοντας έτσι στην Τουρκία αποφασιστικό ρόλο στη διαμόρφωση των ισορροπιών

μεταξύ Δύσης και Πολιτικού Ισλάμ. Παράλληλα, η ένταξη θα αποδείξει ότι η Ευρώπη είναι ένα περιεκτικό σύνολο, με πολυπολιτισμικές αξίες και ανοιχτή σε διαφορετικές θρησκείες, ενώ θα επιβεβαιώσει τη συνεισφορά της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης στην επίλυση διαφορών, μέσω της συμφιλίωσης του Τουρκικού κράτους με τον Κουρδικό του πληθυσμό, της προσέγγισης με την Ελλάδα και του δημιουργικού του ρόλου στην Κύπρο. Η γεωπολιτική θέση της Τουρκίας εξυπηρετεί την Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας, τη στρατιωτική υποστήριξη και την αξιοπιστία της παρουσίας της Ε.Ε. στην περιοχή. Στον ενεργειακό τομέα, η Τουρκία αποτελεί ένα ασφαλές κομβικό σημείο για τη μεταφορά ενέργειας (πετρέλαιο και φυσικό αέριο) της Κασπίας Θάλασσας, της Ρωσίας και της Μέσης Ανατολής. Τέλος, το ανθρώπινο δυναμικό που διαθέτει αποτελεί μια μεγάλη αναδυόμενη αγορά, που αποτελεί πρόκληση για την Ευρωπαϊκή οικονομία.

γ. Το Οικονομικό Κόστος της Διεύρυνσης : Η βοήθεια που έχει ήδη λάβει η Τουρκία από το ΔΝΤ και τις ΗΠΑ υπό μορφή δανείων είναι μεγάλη. Εξάλλου, βοήθεια έχει λάβει και από την Ε.Ε., στο πλαίσιο της προενταξιακής της πορείας. Η εταιρική σχέση της Τουρκίας για την προσχώρηση, η οποία εγκρίθηκε το 2001 και αναθεωρήθηκε το 2003, έχει ως στόχο να εντάξει σε ένα νομικό πλαίσιο, κατά προτεραιότητα, τους τομείς εργασίας. Η εν λόγω εταιρική σχέση συνίσταται σε μία σειρά μέσων που στοχεύουν στη στήριξη των προσπαθειών που καταβάλλει η χώρα στο πλαίσιο της διαδικασίας προσχώρησης. Συνολικά, η βοήθεια που έλαβε η χώρα από την Ε.Ε. στο δημοσιονομικό πλαίσιο της προενταξιακής της πορείας ανήλθε στα 343 εκατομμύρια ευρώ, ενώ για το διάστημα 2000-2007 το ποσό των 6.425 δισ. ευρώ έχει προγραμματιστεί να χορηγηθεί από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων.

δ. Οι Οικονομικές Προκλήσεις: Η Ε.Ε. αποτελεί τη μεγαλύτερη αγορά για

την εξαγωγή προϊόντων της Τουρκικής οικονομίας. Και οι δύο οικονομίες είναι ήδη στενά συνδεδεμένες με εμπορικές συναλλαγές αξίας 56 δισ. δολαρίων μέχρι το τέλος του 2003. Η έναρξη ενταξιακών διαπραγματεύσεων είναι φυσικό να ενδιαφέρει άμεσα τους Ευρωπαίους επενδυτές. Ο Στίβεν Εβερτς, διευθυντής του προγράμματος "Ευρωατλαντικών σχέσεων" του CENTER FOR EUROPEAN REFORM, υποστηρίζει ότι "υπάρχουν πολύ σημαντικά επιχειρήματα υπέρ της ένταξης της Τουρκίας από τους βιομηχάνους, επειδή είναι μια τεράστια αγορά που θα μπορούσε να αναπτυχθεί και επειδή η ανάπτυξη στον πυρήνα της Ευρώπης είναι βραδεία... Οι επιχειρήσεις δεν ενδιαφέρονται για θέματα πολιτικά, όπως το ζήτημα της Ευρωπαϊκής ταυτότητας και το αν ανήκεις στην Ευρώπη". Η Παγκόσμια Τράπεζα από την άλλη, εκτιμά ότι η Τουρκία μπορεί να εξελιχθεί σε "τίγρη" της Ευρώπης, θεωρώντας ότι η οικονομία της μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο στις διεθνείς αγορές. Το ΔΝΤ εμφανίζεται επιφυλακτικό ως προς την πορεία της οικονομίας και τις επιπτώσεις που μπορεί να έχει ενδεχόμενη ένταξή της στην Ε.Ε., λόγω του δημόσιου χρέους της προς αυτό, που ανέρχεται σε 23 δισ. δολάρια. Στο περίπου 80% του Α.Ε.Π., το δημόσιο χρέος της Τουρκίας είναι διπλάσιο από το μέσο όρο που παρουσίαζαν κατά την ένταξή τους τα δέκα (10) νέα κράτη - μέλη. Η ενταξιακή πορεία της Τουρκίας θα της προσδώσει τη ζητούμενη οικονομική σταθερότητα. Η σταθερότητα θεωρείται άλλωστε το αμεσότερο όφελος που θα έχει η χώρα, καθώς αυτή αποτελεί προϋπόθεση για την προσέλκυση ξένων επενδύσεων, οι οποίες με τη σειρά τους θα προσφέρουν εργασία στον αυξανόμενο πληθυσμό της χώρας και θα διατηρήσουν τους ισχυρούς ρυθμούς ανάπτυξης της Τουρκικής οικονομίας.

ε. Οι Προοπτικές για τον Ελληνικό Επιχειρηματικό Κύκλο : Η ελληνική οικονομία αναμένεται να βγει ωφελημένη στο άμεσο μέλλον, μετά την έναρξη ενταξιακών διαπραγματεύσεων της Τουρκίας. Μακροπρόθεσμα, τα κέρδη για

τους Έλληνες επενδυτές και επιχειρηματίες προβλέπεται να είναι θετικά. Το εμπόριο με την Τουρκία, που έχει πενταπλασιαστεί τα τελευταία χρόνια, θα συνεχίσει να ενισχύεται, πολλές επιχειρήσεις θα επενδύσουν στην γείτονα χώρα όπου υπάρχει ανάγκη κεφαλαίων, ενώ και μακροοικονομικά θα ωφεληθεί η Ελλάδα από τη μείωση των αμυντικών δαπανών, ως αποτέλεσμα της περαιτέρω βελτιώσης των διμερών σχέσεων. Η Τουρκία, μετά τη χρόνια κρίση που έπληξε το τραπεζικό σύστημα και την οικονομία γενικότερα, δεν έχει επάρκεια κεφαλαίων, ενώ οι Έλληνες επιχειρηματίες, εφοπλιστές και αποταμιευτές διαθέτουν κεφάλαια δυσανάλογα μεγάλα προς το μέγεθος της οικονομίας τους. Χαρακτηριστικά, το ενεργητικό του Ελληνικού τραπεζικού συστήματος είναι πολλαπλάσιο του Τουρκικού τραπεζικού συστήματος. Κατ' αυτό τον τρόπο, είναι εξαιρετικά πιθανό στο μέλλον, μέρος των κεφαλαίων αυτών να κινηθεί προς την Τουρκική οικονομία. Το μοναδικό ίσως πρόβλημα εντοπίζεται στον τουριστικό τομέα, καθώς η Τουρκία αποτελεί την ανερχόμενη τουριστική δύναμη στην Ευρώπη και λόγω του γεγονότος ότι η Ελληνική οικονομία στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στον τουρισμό.

στ. Οι Επιπτώσεις στα Ελληνικά Εθνικά Συμφέροντα : Η Ελλάδα, θεωρώντας ότι το είδος των επιχειρημάτων της (επίκληση του Διεθνούς Δικαίου στην Κύπρο και στο Αιγαίο) δεν ήταν αρκετά πειστικό έναντι της Τουρκικής ισχύος, προτίμησε να απεμπλακεί από το βάρος της υπεράσπισής τους και να το μεταφέρει στους "ώμους" της Ε.Ε. Ως προς το Κυπριακό, η επιλογή αυτή προσέφερε μία διέξοδο στην ακινησία ετών. Άλλωστε, κύριες παράμετροι του Κυπριακού, όπως η ελευθερία κίνησης, εγκατάστασης και αγοράς γης, συνδέονται με βασικές θέσεις της Ε.Ε. Αντίθετα, η εμπλοκή της Ε.Ε. στις Ελληνοτουρκικές διαφορές του Αιγαίου δεν ήταν επιτυχής. Από την πρώτη στιγμή φάνηκε ότι δεν υπήρχε περιθώριο σημαντικών βελτιώσεων, εκτός εάν κάποια από τις δύο πλευρές

αποφάσιζε να απομακρυνθεί ουσιωδώς από τις πάγιες θέσεις που υποστηρίζει από τη δεκαετία του 1970. Στόχος της Τουρκικής πολιτικής είναι, να κατοχυρώσει ότι τα θέματα του Αιγαίου αποτελούν μακροχρόνια προβλήματα, αποκλειστικά διμερούς χαρακτήρα. Η ενταξιακή πορεία της Τουρκίας δεν πρόκειται να οδηγήσει σε αυτόματη επίλυση των Ελληνοτουρκικών διαφορών, αφού οι εν λόγω διαφορές δεν συνδέονται με τον τρόπο λειτουργίας της Ε.Ε. Επομένως, η Ένωση δεν μπορεί να προσδιορίσει τη λύση, μπορεί όμως να παρέμβει σε δύο σημεία. Το ένα αφορά τον τρόπο επίλυσης των διμερών θεμάτων. Η Ε.Ε. έχει ήδη ορίσει ως υποχρεωτική την προσφυγή σε διαδικασίες που θα καταλήγουν σε επίλυση των διαφορών. Κατά δεύτερο αλλά μείζονα λόγο, η Ε.Ε. μπορεί να υποχρεώσει την τήρηση ειρηνικών και φιλικών κανόνων συμπεριφοράς μεταξύ των δύο κρατών.

8. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ

Η πεποίθηση των Ευρωπαίων πολιτών ότι η Τουρκία δεν ανήκει στην Ευρώπη, είναι τελικά εντελώς διαφορετικό ζήτημα από το αν η Τουρκία θα μπει ή όχι στην Ε.Ε. Η Ευρώπη είναι μια έννοια με γεωγραφικές, ιστορικές και πολιτισμικές πτυχές. Η Ε.Ε. όμως, όπως και η ΕΟΚ παλαιότερα, αποτελεί έναν πρωτίστως οικονομικό συνασπισμό κρατών, με πολιτική και ασθενέστατα στρατιωτική διάσταση, το περιεχόμενο του οποίου διαρκώς μεταβάλλεται και επανακαθορίζεται κατά διαστήματα. Το ίδιο και τα μέλη του. Τα κριτήρια ένταξης καθορίζονται κάθε φορά από τρέχουσες οικονομικοπολιτικές σκοπιμότητες και υπηρετούν στόχους χρονικά προσδιορισμένους.

Ένα θετικό σενάριο για την ενταξιακή πορεία της Τουρκίας θα ήταν να την οδηγήσει, αργά ή γρήγορα, σε ριζοσπαστικές δομικές και κοινωνικές αλλαγές στο εσωτερικό της, μετατρέποντάς την σε ένα σύγχρονο κράτος με Ευρωπαϊκή δομή και χαρακτήρα. Πρωταρχικό όφελος

σε αυτή την περίπτωση αναμένεται να υπάρξει στην πολιτική σταθερότητα και στην κατοχύρωση θεσμών και ελευθεριών των πολιτών, καθώς και στην ανάπτυξη του κοινωνικού κράτους, ενδυναμώνοντας έτσι τα δημοκρατικά χαρακτηριστικά και την πολυφωνία μέσα στη χώρα και αυξάνοντας τις κρατικές παροχές, με ανάλογη άνοδο του βιοτικού επιπέδου των πολιτών. Στον κλάδο της οικονομίας, αναμένεται περαιτέρω σταθερότητα και ανάπτυξη, καθώς και εισροή μεγάλων χρηματικών ποσών από τα Κοινοτικά ταμεία, με αποτέλεσμα την ελευθέρωση εισροής ξένων κεφαλαίων και επενδύσεων στη χώρα. Παράλληλα, τα Διαρθρωτικά Ταμεία και η Περιφερειακή Πολιτική της Ένωσης θα συνεισφέρουν στις απαραίτητες μεταρρυθμίσεις της δημόσιας διοίκησης και επομένως στην ανάπτυξη της χώρας, συντελώντας στη βελτίωση των συνθηκών των φτωχότερων περιφερειών.

Στο ζήτημα της δημοκρατικότητας της Τουρκίας, δεν πρέπει να λησμονείται ότι ο κοινοβουλευτισμός δεν λειτουργεί εκτός των ορίων της "εποπτείας" εξωκοινοβουλευτικών θεσμών, όπως ο Στρατός ή το Συμβούλιο Εθνικής Ασφάλειας. Στην Τουρκία, η ένταξη δεν θεωρείται εγγύηση των θεσμών που ήδη υπάρχουν, αλλά μηχανισμός ανατροπής των "θεσμικών αγκυλώσεων", ώστε να λειτουργήσει η Κοινοβουλευτική Δημοκρατία. Επί πλέον, αν στην Τουρκία αφεθούν να λειτουργήσουν οι δημοκρατικοί θεσμοί έξω από την "υψηλή εποπτεία" του Στρατού, δεν είναι βέβαιο ότι θα προκύψει τελικά μια πολιτειακή συγκρότηση συμβατή με το Ευρωπαϊκό κεκτημένο. Δεν πρέπει να λησμονείται ότι το ανερχόμενο ρεύμα του πολιτικού Ισλάμ έχει έντονα αντιδυτικές αποχρώσεις και ροπές. Η αποδοχή ορισμένων δικαιωμάτων μειονοτήτων μπορεί να δημιουργήσει στην Τουρκία πρόβλημα ενότητας, αν όχι άμεσα, ενδεχομένως στο μέλλον. Χωρίς την απειλή της καταστολής εκ μέρους του Στρατού, το πολιτικό Ισλάμ μπορεί να αποκαλύψει ένα αντιδυτικό πρόσωπο που σήμερα αποκρύβει επιμελώς και οι Κουρδικοί πληθυσμοί της

Εργαζόμενοι

Τουρκίας μπορεί να θέσουν αιτήματα, που σήμερα μόνο παράνομες οργανώσεις διανοούνται να αναδείξουν. Έτσι, προκειμένου να ενταχθεί ως πλήρες μέλος της Ε.Ε., η σημερινή Τουρκία καλείται να διαπραγματευθεί, όχι απλώς κάποιες θεσμικές αγκυλώσεις της, αλλά τις ίδιες τις συνθήκες ύπαρξης του καθεστώτος της. Για τη σημερινή Τουρκία, η πλήρης ένταξη απαιτεί θυσίες που όχι μόνο δεν θα επιταχύνουν τον "εκδυτικισμό" της, αλλά μπορεί να τον αναστείλουν οριστικά. Δεν θα φέρουν κατοχύρωση της ασφάλειάς της, αλλά μπορεί να επισπεύσουν τον διαμελισμό της.

Το μεγάλο ζητούμενο είναι τελικά αν είναι συμφέρουσα και για τις δύο πλευρές η πλήρης ένταξη ή μία προνομιακή σχέση. Η προνομιακή ειδική σχέση με την Κοινοτική Ευρώπη θα έπρεπε, εκ πρώτης όψης, να είναι αποδεκτή από την Τουρκική ηγεσία, με δεδομένο ότι η πλήρης ενσωμάτωση στην υπό διαμόρφωση χαλαρή Ε.Ε., ισχνά μάλλον πρόσθετα πλεονεκτήματα θα προσέφερε στην Τουρκία. Ωστόσο, κατά την παρούσα φάση των Ευρωτουρκικών σχέσεων, στην Τουρκία, όπως και στον Κοινοτικό χώρο, το θυμικό και οι επικοινωνιακές σκοπιμότητες τείνουν να υπερισχύουν της ρεαλιστικής εκτίμησης των πραγμάτων, με επακόλουθο οι διαφορές μεταξύ ένταξης και ειδικής σχέσης να προσλαμβάνουν στο δημόσιο διάλογο εξωπραγματικές διαστάσεις. Ειδικότερα η Τουρκική πλευρά, αντιμετωπίζει την αποδοχή του ενταξιακού της αιτήματος ως ζήτημα γοήτρου. Και προσλαμβάνει τις σχετικές Κοινοτικές επιφυλάξεις ως προσβολή της αξιοπρέπειας του Τουρκικού έθνους και της θρησκείας του. Η τελική έκβαση του εγχειρήματος είναι εξαιρετικά δύσκολο να προβλεφθεί. Η Ε.Ε. έκανε τη δική της ρήξη. Παρά τις μεγάλες αντιδράσεις στο εσωτερικό της, αγνόησε τις επίμονες φωνές ότι η Τουρκική ένταξη θα σηματοδοτήσει το τέλος του "Ευρωπαϊκού ονείρου" και σε επίπεδο ηγετών η απόφαση ελήφθη, η Τουρκία θα ενταχθεί στην Ε.Ε. Είναι στο χέρι τώρα πια της Τουρκίας, αν θα αδράξει την ευκαιρία, θα συνεχίσει τις τομές

στο εσωτερικό της, θα υλοποιήσει τις μεταρρυθμίσεις που απαιτούνται και θα δείξει την καλή της θέληση στη διευθέτηση των διμερών της διαφορών με την Ελλάδα και την Κυπριακή Δημοκρατία.

“ΙΣΛΑΜ - ΙΣΛΑΜΙΚΟΣ ΦΟΝΤΑΜΕΝΤΑΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΣΧΕΣΗ ΤΟΥΣ ΜΕ ΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ”

Περίληψη διατριβής
Πχη Θεμιστοκλή Παπαδημητρίου ΠΝ
Σπουδαστή 3ης ΕΣ / ΑΔΙΣΠΟ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

“Αγάπη μου να ξέρεις ό,τι και αν συμβεί πως σ' αγαπάω. Να προσέχεις τα παιδιά”¹. Αυτά ήταν και τα τελευταία λόγια στο μήνυμα ενός από τους επιβάτες της πτήσης που προσέκρουσε στους δίδυμους πύργους της Ν. Υόρκης την 11 Σεπ. 2001. Λόγια αγωνίας που δείχνουν όμως πίστη για τη ζωή, φόβο απώλειας αγαπημένων ανθρώπων. Λόγια που δείχνουν “ΤΡΟΜΟ”.

ΣΚΟΠΟΣ

Σκοπός του παρόντος άρθρου είναι η ανάλυση του Ισλάμ, του ισλαμικού φονταμενταλισμού και του φαινομένου της διεθνούς τρομοκρατίας, ώστε να εντοπισθούν αν υπάρχουν κοινές συνιστώσες και συνδέσεις τους, να αναλυθούν τα πιθανά αίτια ώστε να προταθούν τεκμηριωμένοι τρόποι αντιμετώπισης, απάλειψης ή τουλάχιστον υποβάθμισης της αποτελεσματικότητάς της.

ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ

Οι προϋποθέσεις που τίθενται για την οριοθέτηση του άρθρου εντός πλαισίου που θα επιτρέψει τη συστηματικότερη και ευκολότερη έρευνα, είναι:

‘Ότι θα συνεχιστούν οι τρομοκρατικές ενέργειες από αυτοαποκαλούμενες 1. “Η Αμερική σε πόλεμο”, κύριο άρθρο “USA TODAY”, Οκτώβριος 17, 2001

ισλαμιστικές οργανώσεις².

Ότι θα συνεχιστούν οι προσπάθειες της διεθνούς κοινότητας για την κατανόηση των βαθύτερων αιτίων και για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας.

Ότι θα συνεχιστεί η ενεργειακή/τεχνολογική αλληλεξάρτηση ισλαμικών κρατών - δύσης άρα και η γεωπολιτική διαπλοκή στις σχέσεις μεταξύ τους.

Τα στοιχεία που αξιοποιούνται συλλέχθηκαν μέχρι 30 Μαρ. 2006.

ΟΔΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Αν και η τρομοκρατία με κάποια θρησκευτική βάση έχει τον δικό της ιστορικό δρόμο με τις επιθέσεις ομάδων όπως η “Χαμάς”, η “Χετζμπολά” και άλλες παλαιότερες, με χτυπήματα στα εδάφη μεγάλων δυνάμεων (Αμερική, Μ. Βρετανία) ο οδικός χάρτης της σύγχρονης τρομοκρατίας έχει σαφέστατα την αφετηρία του στα γεγονότα της 11 Σεπ. 2001 και παίρνει διαστάσεις επικυρώνοντας τον όρο “διεθνής” και όχι “παγκόσμια” που τείνουν να την χαρακτηρίζει η αγγλοσαξωνική κοινότητα καθώς οι οργανώσεις όπως η “Άλ Κάιντα” και άλλες δεν διαθέτουν παγκόσμια υποστήριξη ούτε και παγκόσμια δίκτυα, η πλειοψηφία τους δε έχουν περιορισμένο χώρο δράσης και δεν διαθέτουν παγκόσμια ατζέντα.

ΙΣLΑM

Ίδρυση και Ιστορία του Ισλάμ.

Ο ισλαμισμός είναι μονοθεϊστική θρησκεία την οποία ίδρυσε ο Μωάμεθ (αραβικά Μουχάματ, 570-632 μ.Χ.) κατά το πρώτο μισό του 7ου αιώνα μ.Χ. στο αραβικό περιβάλλον. Από την ίδια ρίζα προέρχεται και η λέξη μουσουλμάνος (μούσλιμ = ο παραδιδόμενος στο θέλημα του Θεού). Η δύναμη του Ισλάμ δεν βρίσκεται μόνο στο

2. Ο όρος “ισλαμιστής” τείνει να αντικαταστήσει στην διεθνή βιβλιογραφία τον όρο “ισλαμικός” για την περιγραφή των ακραίων στοιχείων του Ισλάμ ύστερα από επίπονο αίτημα των μετριοπαθών μουσουλμάνων

ότι ίδρυσε ένα κράτος με αποκλειστική αρχή την κοινότητα πίστεως, αλλά και στο ότι επεξεργάστηκε, με βάση τη θεία αποκάλυψη (Κοράνι) ένα δεοντολογικό σύστημα που περιλαμβάνει κάθε πλευρά της ζωής.

Θεολογία και Δόγμα του Ισλάμ.

Όλη του η θεολογία είναι θεοκεντρική. Ο Θεός μιλά στην ανθρωπότητα μέσω διαφόρων προφητών ή απεσταλμένων. Ο Μωάμεθ είναι ο τελευταίος από τους προφήτες. Με μια τέτοια θρησκευτική αντίληψη, δεν έχει νόημα η διαίρεση των εξουσιών και έτσι κεφαλή του κράτους είναι ο Θεός και καταστατικός χάρτης του κράτους το Κοράνι. Φυσικά παραδέχονται και άλλες τρεις πηγές δικαίου, τη "σουύννα" ή σύνολο των παραδόσεων (χαντίθ)³ αποδιδόμενων στον προφήτη, τη "συναίνεση" (ίτζμα) των νομομαθών, όταν είναι αδύνατο να βρουν τη λύση μιας περιπτώσεως στις δύο προηγούμενες πηγές, και τελευταία και χρησιμοποιούμενη με σύνεση την "κιγιάς", τη λογική αναλογία. Την κοινωνική θέση των "ιερέων" κατέχουν οι νομοδιδάσκαλοι, οι οποίοι απολαμβάνουν εξαιρετικού σεβασμού. Ο ισλαμικός νόμος ασχολείται με τα πάντα, από το πώς θα απαγγελθεί η προσευχή ως τις πιο καθημερινές πράξεις της ζωής (ντύσιμο, συμπεριφορά κ.α.). Κάνοντας μια επιγραμματική αναφορά στις κοινωνικές αντιλήψεις του Ισλάμ, αυτές είναι η υποταγή στο θέλημα του Θεού, η κοινωνική υπηρεσία, η αποθησαύριση του πλούτου, η έννοια της κοινότητας των πιστών από την αποστολή της οποίας πηγάζει η προαγωγή του καλού και η απαγόρευση του κακού που είναι ουσιαστικά το "τζιχάντ"⁴. Ο όρος "τζιχάντ" σημαίνει

3. Το βιβλίο που περιλαμβάνει τα Χαντίθ αναγράφει μετά από κάθε Χαντίθ εάν είναι αποδεκτή από το σύνολο των μουσουλμάνων είτε μόνο από κάποια αίρεση ή ομάδα. Έχουν πάψει πλέον να προστίθενται νέα Χαντίθ.

4. Οι αγωνιστές του "τζιχάντ" ονομάζονται Μοντζαχεντίν. Ο Μοντζαχίντ (ενικός) που τυχόν θα σκοτωθεί σε αυτόν τον πόλεμο γίνεται μάρτυρας του Ισλάμ. Έτσι εξασφαλίζει τον παράδεισο και ιδιαίτερες απολαύσεις σ' αυτόν. Το μουσουλμανικό νομικό

"ενεργό αγώνα", προσπάθεια για αξιέπαινα έργα. Η λέξη αυτή με τον καιρό απέκτησε διττή σημασία, την εσωτερική και την εξωτερική. Η εσωτερική διαμορφώθηκε με την επίδραση της χριστιανικής διδασκαλίας και σημαίνει αγώνα εναντίον των δαιμόνων και των παθών. Σημαντική μερίδα μουσουλμάνων διδασκάλων υποστηρίζουν ότι μόνο αυτός ο ειρηνικός αγώνας επιτρέπεται από τον Μωάμεθ και από τα λόγια του Κορανίου για την διάδοση του Ισλάμ. Η εξωτερική όμως σημασία, που πρωτίστως μας ενδιαφέρει, αναφέρεται στον πόλεμο δηλαδή χρήση βίας για την επέκταση της κυριαρχίας του Ισλάμ⁵.

Παρακλάδια και Σχισματικά Μορφώματα του Ισλάμ.

Στο Ισλάμ πήρε ιδιαίτερα εξέχουσα θέση το πρόβλημα της άμεσης αυθεντίας του Θεού, μετά τον θάνατο του προφήτη, πρόβλημα οι διάφορες λύσεις, του οποίου γέννησαν διάφορα σχίσματα και ποικίλες "αιρέσεις" ή ετερόδοξες ισλαμικές κοινότητες. Έχουμε λοιπόν τον ορθόδοξο ισλαμισμό ή "σουννιτισμό" (σουύννα = πίστη στην παράδοση του προφήτη)⁶ που δεν αποδέχεται ότι υπάρχουν συνεχιστές της αυθεντίας του τελευταίου προφήτη. Αντίθετα αυτοί που στην ισλαμική κοινότητα διάλεξαν τη συνέχιση έστω και μη "προφητική" της αυθεντίας του Μωάμεθ στα θέματα αυτά, στους κατά σάρκα διαδόχους του, διαποτισμένους υπό κάποια έννοια με μια ειδική ιερότητα (αντίληψη κάπως επικίνδυνη για τον απόλυτο ορθόδοξο

σύστημα που εφαρμόζεται στις περιπτώσεις ένοπλων συρράξεων είτε μεταξύ των δύο Οίκων (Ισλάμ και Πολέμου) είτε στο εσωτερικό της Υμττα (κοινότητα) επιβάλλει ορισμένες περιοριστικές αρχές ώστε η διεξαγωγή του πολέμου να μη εκτρέπεται σε βιαιοπραγίες, ωμότητες, αδικίες, εγκλήματα, αντίποινα κ.λ.π. και να ακολουθεί μια ανθρώπινη, κόσμια και πολιτισμένη πρακτική. (Στην πράξη όμως ποτέ δεν τηρήθηκαν οι αρχές αυτές). (Ηλεκτρονική εγκυκλοπαίδεια Δομή).

5. Η.Δ. Νικολακάκη, Τζιχάντ ο ιερός πόλεμος του Ισλάμ, σελ.80.

6. Π.Γ. Φούγια, Ισλάμ πηγές, πορεία, προκλήσεις, διάλογοι, σελ.156.

μονοθεϊσμό), υπήρξαν οι "σχίτες" ή "σιίτες" από τη λέξη σί' α= μερίδα, κόμμα, δηλαδή "κόμμα του Αλή, γαμπρού και ξαδέρφου του προφήτη", που σέβονται άλλωστε εξαιρετικά και οι σουννίτες. Ο πιο διαδεδομένος σήμερα σιισμός είναι ο λεγόμενος "δωδεκαπλούς" που παραδέχεται δηλαδή δώδεκα νόμιμους ιμάμηδες με αλάθητη αυθεντία και άψογο βίο, μετά τον προφήτη. Επειδή όμως ο τελευταίος ιμάμης "εξαφανίστηκε" ήδη από τον 9ο αιώνα, η κατάσταση της "σί'α" μένει στην πράξη η ίδια όπως εκείνη της "σούννα", εκτός από μία ανεπτυγμένη εσχατολογία: ο ιμάμης που εξαφανίστηκε είναι ο "αναμενόμενος". (Παράρτημα "B")

ΙΣLAMΙΚΟΣ ΦΟΝΤΑΜΕΝΤΑΛΙΣΜΟΣ

Η λατινική ρίζα "φονταμέντουμ" (fundamentum), σημαίνει το θεμέλιο πάνω στο οποίο στηρίζεται ένα ολόκληρο οικοδόμημα και θεωρείται αμετακίνητη βάση της όλης σχετικής ισορροπίας. Είναι λοιπόν ευνόητο, ότι ο φονταμενταλισμός αποκτά το ειδικότερο περιεχόμενο από τους επιθετικούς κυρίως προσδιορισμούς (π.χ θρησκευτικός, εθνικός κ.α.). Στον χώρο της θρησκείας ο φονταμενταλισμός λειτουργεί ως συνώνυμο της "παράδοσης" με την αυστηρή έννοια του όρου⁷. Υποδηλώνει ένα τύπο θρησκευτικότητας που είναι σε υψηλό βαθμό πολιτικοποιημένος, χαρακτηρίζεται από μισαλλοδοξία και επιθετικότητα απέναντι σε όσους δεν συμμερίζονται το δικό του όραμα για τον κόσμο και την ιστορία και είναι έτοιμος ανά πάσα στιγμή να

7. Ο Χριστιανικός Φονταμενταλισμός ιδιαίτερα ισχυρός στην Αγγλία και στις Η.Π.Α υπήρξε στενά συνδεδεμένος με τη Νέα Δεξιά και αγωνίστηκε για την κατάργηση των ελεύθερων αμβλώσεων και ακολούθησε μια σκληρή πολιτική απέναντι στα φαινόμενα ηθικής κατάπτωσης. Από την άλλη μεριά ένα ολόκληρο κράτος, αυτό του Ισραήλ είναι ένα φονταμενταλιστικό κράτος που κυβερνάται από θεοκρατικούς νόμους, επιβάλλει ανατριχιαστικές απαγορεύσεις στο δημόσιο και το πολιτιστικό τομέα και οριθετεί με πολύ αυστηρές διατάξεις το ποιος είναι Εβραίος και ποιος δεν είναι.

επιβάλλει την θέλησή του δια της ισχύος. Ωστόσο έχει ιδιαίτερη σημασία το γεγονός ότι όταν στην σημερινή πολιτική γλώσσα γίνεται λόγος για φονταμενταλισμό, όλες οι συνοδευτικές παραστάσεις μας οδηγούν να σκεφθούμε τον ισλαμικό φονταμενταλισμό. Ο εχθρός εδώ δεν είναι ο εκσυγχρονισμός, αλλά η παρέκκλιση των πιστών από την παράδοση, (την αυστηρή εφαρμογή των θρησκευτικών κανόνων που καθορίζονται στα γραπτά Κείμενα, στο Κοράνι και στη "Σαρία"). Γενικότερα οι θρησκείες επιηρεάζουν την ανθρώπινη ζωή σε όλο το εύρος της: οικονομία, ηθική, πολιτική, πολιτική οργάνωση, δίκαιο κ.λ.π. Ωστόσο η δυναμική αυτή ήταν ασύλληπτα μεγαλύτερη στο Ισλάμ. Ξεκινώντας από την παραδοχή ότι η ύπαρξη ενός ακραίου φαινόμενου προϋποθέτει την ύπαρξη ιδεολογικής βάσης, η ύπαρξη του ισλαμικού φονταμενταλισμού αιτιολογείται πολιτικά ως "μορφή πάλης για την επίτευξη του ανώτερου σκοπού". Αυτός εκφράζεται μέσα από την χρήση μιας ειδικά θρησκευτικής ρητορικής, η οποία επικαλείται την ισλαμική κληρονομιά των λαών για να επιτεθεί με οξύτητα στη Δύση και στις εκκοσμικευμένες αξίες της (οι οποίες ταυτίζονται με τον ιμπεριαλισμό και το αποικιοκρατικό πνεύμα).

ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ

Η προσπάθεια ορισμού της έννοιας της "τρομοκρατίας" αποτελεί πεδίο ενασχόλησης πολλών επιστημόνων και φορέων σε παγκόσμιο επίπεδο χωρίς ομοφωνία και συναίνεση. Για παράδειγμα το διεθνές δίκαιο ορίζει: "Πράξη διεθνούς τρομοκρατίας είναι πάσα αξιόποινος πράξη τείνουσα δια των μεθόδων βίας και απειλής να επιφέρει τον τρόμο και το θάνατο εις πρόσωπα ή έννομα αγαθά του προσώπου ή της πολιτείας. Η παράνομος αυτή συμπεριφορά δέον να περιέχει απαραιτήτως ένα διεθνές στοιχείο και δέον ο δράστης και το θύμα να είναι υπήκοοι ξένων πολιτειών, και η περί εκτελέσεως απόφαση της τρομοκρατικής πράξης δέον να λάβει χώρα

εξ' ολοκλήρου ή εν μέρει στο έδαφος περισσότερων των μία πολιτειών⁸ ενώ ο προταθείς το 1992 στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών ορισμός: "Η τρομοκρατική πράξη είναι το ισοδύναμο στην ειρήνη του εγκλήματος πολέμου"⁹. Ενδεικτικά δε το Υπουργείο Εξωτερικών των Η.Π.Α δίδει ως ορισμό¹⁰: "Τρομοκρατία είναι μία προσχεδιασμένη, πολιτικά υποκινούμενη βία, που διαπράττεται κατά μη μάχιμων στόχων, από υπό εθνική κατεύθυνση ομάδες ή μυστικούς πράκτορες, που συνήθως έχουν ως στόχο να επηρεάσουν το κοινό".

Τύποι Τρομοκρατίας.

Η αριστερή τρομοκρατία, που στοχεύει στην επαναστατική ανατροπή των καθεστώτων. Η εθνικοαπελευθερωτική μορφή¹¹, παράλληλα αναπτύσσεται ως η τρομοκρατία οργανώσεων εθνοτικού χαρακτήρα. Η ακροδεξιά τρομοκρατία, με στόχο να εκφοβίσει τους πολίτες και να ενισχύσει την τάση ιδιωτικοποίησης, και να συκοφαντίσει. Η κρατική τρομοκρατία, που παρ' ότι συνήθως δεν συμπεριλαμβάνεται στην επίσημη εκδοχή για το τρομοκρατικό φαινόμενο αποτελεί ένα σημαντικότατο σκέλος. Ειδικότερα στα δυτικά κράτη δεν υπάρχει ή κανείς δεν μπορεί να την αποδείξει. Στα λοιπά κράτη δεν είναι μόνον

8. Πιθανοί ορισμοί της τρομοκρατίας, 2005, Ναυτική Σχολή Πολέμου Η.Π.Α.
9. Πιθανοί ορισμοί της τρομοκρατίας, 2005, Ναυτική Σχολή Πολέμου Η.Π.Α.
10. <http://www.cfrterrorism.org/terrorism/introduction.html> (Council of Foreign Relations).
11. Αποτελεί ίσως τον πιο διφορούμενο όρο και έχουν γίνει πολλές συζητήσεις για το αν πρέπει να ενταχθεί στους τύπους της τρομοκρατίας αφού εστιάζεται σε αγώνες λαών για την αυτοδιάθεσή τους. Έτσι παραμένει ερωτηματικό πώς μπορούμε να χαρακτηρίσουμε τρομοκράτη τον Κολοκοτρώνη όταν ελλείψει άλλων στρατιωτικών μέσων ή επίσημης κρατικής υποστήριξης εκτελεί Τούρκους μη στρατιωτικούς στην προσπάθεια του να εκφοβίσει τον υπέρτερο Οθωμανικό στρατό για να επιτύχει τους αντικεμενικούς του σκοπούς. Το ίδιο ερώτημα έχει τεθεί κατά καιρούς και για άλλους αγώνες όπως αυτό των Παλαιστινίων κατά του Ισραήλ με την ίδια λογική.

οι προβοκάτσιες για την καλλιέργεια κλίματος και τη συκοφάντηση των εσωτερικών ή εξωτερικών αντιπάλων. Είναι και η προσφυγή σε τρομοκρατικές μεθόδους για την εξουδετέρωση αντάρτικου πόλεων ή αποσχιστικών κινημάτων. Θα πρέπει να γίνει διάκριση ανάμεσα στα κράτη που καταφεύγουν σε τρομοκρατικές πρακτικές για να εξοντώσουν εσωτερικούς ή εξωτερικούς εχθρούς, όπως τα προαναφερθέντα, και σε εκείνα που επεμβαίνουν στρατιωτικά για να επιβάλουν την πολιτική τους, όπως συμβαίνει με τις Ηνωμένες Πολιτείες¹². Η θρησκευτική τρομοκρατία. Η τρομοκρατική δράση των παλαιστινιακών οργανώσεων της δεκαετίας του 1970 και του 1980 μόνον από μία άποψη μπορεί να θεωρηθεί πρόδρομος των μετά το 2001 φανατικών ισλαμιστών. Η πρακτική τους, όμως, δεν είχε το στοιχείο της απόλυτα τυφλής βίας που χαρακτηρίζει την παρούσα ισλαμική τρομοκρατία της "Άλ Κάιντα" και των λοιπών ισλαμιστικών ομάδων. Η τρομοκρατική δράση που πήγαζε, όμως, από την ιδεολογία του αραβικού εθνικισμού έχει υποχωρήσει. Στο προσκήνιο έχει περάσει η τρομοκρατία που εμπνέεται από τον ισλαμικό φονταμενταλισμό.

ΣΧΕΣΗ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΚΑΙ ΙΣLAM -ΙΣLAMIKOU ΦΟΝΤΑΜΕΝΤΑΛΙΣΜΟΥ

Κατά την δεκαετία του 1970 άρχισε να υποχωρεί σταδιακά ο παναραβικός εθνικισμός και να δίνει την θέση του στην ισλαμική ιδεολογία. Αν και οι κυβερνήσεις των περισσότερων αραβικών κρατών, υποστηριζόμενες από τους διανοούμενους και την αστική τάξη, προσπάθησαν να εκσυγχρονίσουν τις κοινωνίες τους μέσα σε

12. Με την ίδια λογική είναι ακατανόητη η στάση των Η.Π.Α. να θεωρεί ως τρομοκράτες τους Ιρακινούς που αντιστέκονται στον "κατακτητή" Αμερικανό. Αρκεί να θυμηθούμε το "φωτιά και τσεκούρι" του Κολοκοτρώνη προς τους Έλληνες που ενέδιδαν στον εξισλαμισμό για να σώσουν το κεφάλι τους και να το συγκρίνουμε με τις επιθέσεις Ιρακινών αντιστασιακών σε όσους Ιρακινούς συνεργάζονται με την υπό Αμερικανική Διοίκηση Ιρακινή αστυνομία και στρατό.

ένα πλαίσιο ισλαμικής μορφής επιταγών για ειρηνική πρόοδο και πολιτική και πνευματική ελευθερία, δεν κατόρθωσαν ποτέ να εξαλείψουν τους παραδοσιακούς εκπροσώπους της ισλαμικής θρησκείας. Οι ιδέες των φανατικών φονταμενταλιστών, οι οποίοι οραματίζονται την εγκαθίδρυση "θεοκρατικής" κοινωνίας, χωρίς αδικίες και ανισότητες, ικανής με τις παραδοσιακές θρησκευτικές αξίες να αντιμετωπίσει με επιτυχία όλα τα προβλήματα, βρίσκουν μεγάλη απήχηση. Οι λόγοι για τους οποίους, το Ισλάμ, έχει βρεθεί σήμερα σε αυτή τη δεινή θέση, θα πρέπει να αναζητηθεί στον τρόπο με το οποίο ερμηνεύουν το Κοράνι οι φονταμενταλιστές. Ειδικότερα το ερμηνεύουν με αποσπασματικό τρόπο, με σκοπό την εξυπηρέτηση μιας συγκεκριμένης κατάστασης, με αποτέλεσμα να χάνεται το αρχικό νόημα του κειμένου. Γενικεύουν το νόημα του ιερού πολέμου (Τζιχάντ), ισχυριζόμενοι ότι ο Οίκος του Ισλάμ έχει υποστεί εισβολή, άρα ο πόλεμος είναι ιερός και μάλιστα υπόθεση όλων των μουσουλμάνων. Διδάσκουν ότι ο πόλεμος πρέπει να μεταφερθεί στις χώρες του Οίκου του Πολέμου. Επειδή θεωρούν σαν απειλή την εισβολή των Δυτικών στις χώρες τους, καταδεικνύουν σαν Οίκο του Πολέμου την Δύση. Αυτό εξηγεί το γιατί οι μεγαλύτερες τρομοκρατικές επιθέσεις γίνονται σε δυτικές χώρες. Πείθουν τον λαό ότι ο θάνατος για την πίστη είναι η μέγιστη θυσία του κάθε μουσουλμάνου, και αποτελεί τη μοναδική λύση για την επιβίωση της φυλής, της θρησκείας και του γένους. Αυτό εξηγεί τις επιθέσεις αυτοκτονίας. Έτσι δημιουργήθηκαν οι διάφορες ριζοσπαστικές ισλαμικές οργανώσεις, που δρουν ως τις μέρες μας. Για το θρησκευόμενο τρομοκράτη η βία είναι πάνω απ' όλα ιερή πράξη και θείο καθήκον. Οι οργανώσεις αυτές όμως δεν εκφράζουν και την πλειονότητα των μουσουλμάνων. Όπως προαναφέραμε, η πολιτική και η πίστη είναι αλληλένδετες στο Ισλάμ και δεν μπορούν να διαχωριστούν, διότι ο διαχωρισμός τους θα αποτελούσε καταπάτηση των θεμελιωδών αρχών της θρησκείας. Γι' αυτό το λόγο τα ισλαμικά κινήματα, μηδενός εξαιρουμένου, είναι όλα

και πολιτικά κινήματα, άσχετα από το αν οι θέσεις τους είναι ακραίες ή μετριοπαθείς. Οι ισλαμιστές όμως, ούτε κοινούς στόχους έχουν, ούτε ερμηνεύουν με τον ίδιο τρόπο τον ισλαμικό νόμο. Πολλά από τα κινήματα αυτά έχουν εκδηλωθεί στα πλαίσια εμφυλίων πολέμων ή διακρατικών συγκρούσεων, χωρίς να υιοθετούν την τρομοκρατία ως πρακτική. Έτσι, δεν πρέπει να κατατάσσονται όλοι οι μουσουλμάνοι στην ίδια κατηγορία με τους τρομοκράτες. Οι περισσότεροι ζουν ειρηνικά και σύμφωνα με τους κανόνες της θρησκείας τους, χωρίς να αποτελούν κίνδυνο για κανέναν. Πρέπει πάντως να τονιστεί ότι όλοι οι μετριοπαθείς μουσουλμάνοι ηγέτες καθώς και η πλειοψηφία των υγιώς σκεπτόμενων πιστών έχουν ξεκάθαρα καταδικάσει και απορρίψει τους τρομοκράτες ισλαμιστές.

ΑΙΤΙΑ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Ψυχολογικοί Παράγοντες.

Η δημιουργία "συλλογικής ταυτότητας".

Έχει διαπιστωθεί ότι η ψυχολογία του καθενός έχει υποταχθεί στην ψυχολογία της ομάδας, δηλαδή στη "συλλογική ταυτότητα" ώστε να θεωρείται πρωταρχική σημασίας στο μέλλον να υπηρετεί τους στόχους της ομάδας. Ο ηγέτης παίζει εξίσου μεγάλο ρόλο αφού είναι αυτός που δημιουργεί ένα λογικοφανές μήνυμα που μεταβιβάζεται και αποδίδεται στα μέλη ως σκοπός της οργάνωσης. Τα φαινόμενα αυτά είναι αποτελέσματα μιας ολόκληρης ψυχολογικής επιχείρησης "δημιουργίας μαρτύρων της πίστης" σε γραμμή παραγωγής. Είναι επίσης σημαντικό να κατανοήσουμε ποιες οι ψυχολογικές διαδικασίες που περιβάλλουν τον τρομοκράτη στις φάσεις του κύκλου ζωής του¹³.

13. Ως κύκλος ζωής του τρομοκράτη νοείται η παιδική του ηλικία και κάτω από ποιες συνθήκες διαβίωσε, το εκπαιδευτικό του υπόβαθρο, η οικογενειακή του κατάσταση, οι συνθήκες κάτω από τις οποίες προστηλυτίστηκε, ο τρόπος εκπαίδευσης και η διαδικασία μέχρι την εκτέλεση της τρομοκρατικής επίθεσης

Θρησκευτικοί Παράγοντες.

Η θρησκεία σπάνια είναι από μόνη της αιτία τρομοκρατίας αν και αποτελεί ένα βασικό παράγοντα. Συνήθως θρησκευτική ιδεολογία, στόχοι και κίνητρα, είναι συνυφασμένα με ανάλογα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτικά θέματα. Η απόφαση μιας ομάδας να στραφεί προς την τρομοκρατία δεν έχει να κάνει με την θρησκευτική παράδοση μόνο. Το Ισλάμ δεν προάγει την τρομοκρατία όπως και καμιά άλλη θρησκεία. Συνήθως η θρησκεία αποτελεί το φορέα νομιμοποίησης και κινητοποίησης πολιτικών και οικονομικών παραπόνων και προβλημάτων που αποτελούν τις κυρίως αιτίες¹⁴. Φυσικά η θρησκεία μπορεί να συνεισφέρει στην "κουλτούρα της βίας" όπου η βία γίνεται "προσδιοριστικός παράγοντας" στην συλλογική ταυτότητα της ομάδας και μετατρέπεται σε φασισμό.

Παράγοντες Κουλτούρας και Πολιτισμού.

Ανατολή εναντίον Δύσης - Παγκοσμιοπάθηση. Η τρομοκρατία αναπτύσσεται σε απάντηση μιας κουλτούρας αλλοτρίωσης και αποξένωσης η οποία τροφιδοτείται από πολιτιστικές συγκρούσεις (Ανατολή - Δύση, παγκοσμιοπάθηση). Αποπολιτισμοποίηση νέων. Άλλο ένα αποτέλεσμα της παγκοσμιοποίησης. Δημιουργούνται δηλαδή ομάδες νέων που θέλουν ή είναι αναγκασμένοι να αποκοπούν από τις πολιτισμικές ρίζες τους και εντάσσονται στην Αλ Κάιντα και άλλες οργανώσεις. Μη Ενσωμάτωση Μεταναστών - Προστηλυτισμός. Φτώχια και φτωχογειτονιές αναπτύσσονται συνεχώς ως αποτέλεσμα της καπιταλιστικής κουλτούρας. Εκεί ακριβώς δρουν στοιχεία προστηλυτισμού που δίνουν κίνητρα και μέλλον σε ανθρώπους που δεν

14. Ο ισλαμικός κόσμος έρχεται πλέον σε επαφή με τη δύση ιδιαίτερα με την εξάπλωση των μέσων επικοινωνίας και όπως είναι φυσικό οι νέοι βλέπουν την διαφορετική καθημερινότητα της δύσης που περιλαμβάνει την διασκέδαση, την άνεση, την χρήση της τεχνολογίας. Άρα επιλέγουν κατά πλειοψηφία να ζήσουν μακριά από τους περιορισμούς του Ισλάμ. Έτσι το Ισλάμ περνά κρίση σε χώρες παραδοσιακά ισλαμικές, αφού οι κανόνες πηρούνται όλο και λιγότερο άρα μειώνεται και η επίδραση των νομοδιδασκάλων στους νέους.

έχουν¹⁵. Το ίδιο συμβαίνει και στις εγκατελειμένες αγροτικές περιοχές αλλά και στις φυλακές του ανεπτυγμένου κόσμου. Αδυναμία "παρακολούθησης" σύγχρονων προτύπων. Η παγκοσμιοποίηση της κουλτούρας που οδηγεί στη δημιουργία προτύπων και αναγκαιοτήτων, όπως ο ανταγωνισμός για εργασία είναι έτσι και αλλιώς από μόνη της αντικειμενικά ταπεινωτική. Οι ισλαμιστές ενισχύουν και δυναμώνουν το αίσθημα αυτό της ταπεινωσης.

Κοινωνικό - οικονομικοί Παράγοντες.

Οικονομικές μεταβολές / αναταραχές¹⁶. Η φτώχεια από μόνη της δεν αποτελεί αίτιο της τρομοκρατίας. Όμως οι οικονομικές μεταβολές δημιουργούν τις προϋποθέσεις αστάθειας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η εξαιρετικά μεγάλη αύξηση των ποσοστών νέων ανδρών στα μουσουλμανικά κράτη που είναι αντιμέτωποι με προοπτικές εργασιακής ανασφάλειας¹⁷. Παιδεία. Τεράστιος είναι και ο ρόλος που παίζει και το χαμηλό επίπεδο της παιδείας (ως συνέπεια της οικονομίας και της έλλειψης πόρων). Θέση της γυναικάς στη κοινωνία. Η προσφερόμενη παιδεία σχετίζεται και με τη θέση των γυναικών στην κοινωνία. Μελέτες έχουν δείξει ότι όσο υψηλότερο είναι το μέσο εκπαιδευτικό επίπεδο και το επίπεδο της πολιτικής συμμετοχής των γυναικών, τόσο μικρότερη είναι και η συμμετοχή ή υποστήριξη πληθυσμού σε καταστάσεις βίας, τρομοκρατίας και αστάθειας¹⁸. Και

15. Είναι σε όλους γνωστές οι συνοικίες γκέτα αποτελούμενες αποκλειστικά από φτωχούς μουσουλμάνους που μετανάστευσαν στη Δύση για μια καλύτερη ζωή που δεν μπόρεσαν να αποκτήσουν και δεν καταφέρνουν να ενσωματωθούν στην κοινωνική ζωή της χώρας.

16. Το συμπόσιο για τα αίτια της τρομοκρατίας που διοργανώθηκε από την ομάδα της Μαδρίτης το 2005 ανέδειξε την οικονομία ως το σοβαρότερο αίτιο γέννησης της τρομοκρατίας. (www.clubdemadrid.com).

17. Η κοινωνική ζωή των μουσουλμάνων χαρακτηρίζεται από υψηλότατο αριθμό γεννήσεων που οδηγεί σε αυξημένα ποσοστά νέων στις μουσουλμανικές κοινωνίες.

18. Ήδη πολλά μουσουλμανικά κράτη κάνουν αργά αλλά σταθερά βήματα προς την κατεύθυνση αυτή όπως το Κουβέιτ που πρόσφατα θεσμοθέτησε το δικαίωμα ψήφων των γυναικών.

αυτό οφείλεται σε τρεις συνιστώσες: Η εκπαίδευση των γυναικών συνεπάγεται δημιουργικές σχέσεις με τους άντρες με συνέπεια να γίνονται λιγότερο επιρρεπείς για συμμετοχή σε τρομοκρατικές οργανώσεις. Ενισχύεται η κοινωνική οργάνωση και άρα προβάλλονται περισσότερες λύσεις από την λύση της καταφυγής σε ακρότητες. Μειώνεται ο αριθμός των γεννήσεων και απαλείφεται το πρόβλημα ανεργίας των νέων. Δημιουργία νέων μειονοτήτων. Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας συνεισφέρει στην τρομοκρατία μέσω ανάπτυξης νέων μειονοτήτων.

Πολιτικοί Παράγοντες

Η τρομοκρατία είναι και πολιτική πράξη. Είναι μία στρατηγική με ρίζες στην πολιτική δυσαρέσκεια και χρησιμοποιείται σαν όργανο από ομάδες διαφόρων πεποιθήσεων, και δογμάτων που βοηθούν στην νομιμοποίηση και διατήρηση της βίας. Ένα άλλο στοιχείο που πρέπει να εξεταστεί είναι η σχέση μεταξύ δημοκρατίας και τρομοκρατίας. Η δημοκρατία και η τρομοκρατία δεν είναι αντίθετα και το ένα δεν αποκλείει το άλλο. Τα αίτια της τρομοκρατίας σε δημοκρατικές κοινωνίες μπορεί να είναι η πολιτική ετερογένεια, εριστικές πολιτικές και διηρημένες κοινωνίες. Οι τρομοκράτες εκμεταλλεύονται τη διεθνή πολιτική σκηνή (διαμάχη Ισραήλ - Παλαιστινίων) για να πετύχουν τους στόχους τους. Αξιοποιούν τη διεθνή κατάσταση για να δικαιολογήσουν τα προβλήματα του ακροατηρίου στόχος, στρέφοντάς τους ενάντια σε διεθνείς παράγοντες (Αλ Κάιντα έναντι ΗΠΑ και Δύσης)¹⁹.

19. Δυστυχώς η διεθνής πολιτική και οι κινήσεις στη διεθνή σκακιέρα παίζουν σημαντικό ρόλο στην γέννηση αλλά και παραγωγή της διεθνούς τρομοκρατίας. Ιδιαίτερα για την ισλαμιστική τρομοκρατία την οποία οι Αμερικανοί καταγγέλλουν ως απρόκλητες ενέργειες κατά αμερικανών πολιτών πολλοί αναλυτές θεωρούν ότι έχουν σχεδιαστεί ως αντίποινα σε παλαιότερες επιλογές της αμερικανικής πολιτικής. Ειδικότερα ο Τ. Κάλμερς αναλυτής της εξωτερικής πολιτικής των Η.Π.Α. χρησιμοποιεί τον εύστοχο όρο ΜΠΛΟΟΥΜΠΑΚ (BLOWBACK) που σημαίνει σε ελεύθερη μετάφραση "επιστρέφω το χτύπημα" σε έκθεση στο Πεντάγωνο το 1997. ....

ΟΠΤΙΚΕΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ

Αγγλοσαξωνική Οπτική Γωνία Αντιμετώπισης

Ουσιαστικά η Αμερική αντιμετώπισε την τρομοκρατία σαν τεχνικό ζήτημα. Αφού ομάδες φανατικών μπορούν να ελέγχουν κράτη παρίες²⁰ που παρακούν την διεθνή αντιτρομοκρατική γραμμή τότε η λύση είναι η καταστροφή των καθεστώτων των κρατών αυτών με στρατιωτική δράση. Η αμερικανική αντίδραση μετά την 11η Σεπ. χαρακτηρίστηκε ως "ψυχροπολεμική ηχώ". Οι βασικοί της πυλώνες ήταν η αίσθηση του επείγοντος με άμεση και βίαια διακοπή των στρατηγικών προτεραιοτήτων της. Όπως ιστορικά έχει αποδειχθεί για όλες τις υπερδυνάμεις, η στρατιωτική επιλογή της εξωτερικής πολιτικής της ήταν μάλλον δεδομένη. Εκεί χάνεται και η ιστορικά μοναδική ευκαιρία της Αμερικής ως υπερδύναμης να κάνει την υπέρβαση και να εκμεταλλευθεί την συμπάθεια του κόσμου, στρεφόμενη σε άλλες οδούς που θα αποδυνάμωναν την τρομοκρατία, χτυπώντας τα βαθύτερα αίτιά της και επιτυγχάνοντας αυτό που καμιά άλλη υπερδύναμη στην ιστορία δεν κατάφερε να δημιουργήσει, δηλαδή ένα παγκόσμιο ιστό αλληλοκατανόησης και ειρήνης. Φυσικά υπάρχει και η διάσταση της εσωτερικής αντιμετώπισης της τρομοκρατίας. Έχουμε λοιπόν κινήσεις στην εσωτερική πολιτική

... Παραθέτει δε ιστορικά στοιχεία ανάμεικης των Η.Π.Α. σε διεθνή περιστατικά σχετιζόμενα με μουσουλμανικές χώρες που αποτέλεσαν "βούτυρο στο ψωμί" των ριζοσπαστών μουσουλμάνων. Αναφέρει δε για παράδειγμα την πτώση του δημοκρατικά εκλεγμένου Μόσαντεκ στη Περσία τη δεκαετία του '50, την παρουσία αμερικανικών στρατευμάτων στην Σ. Αραβία δηλαδή στο γεωγραφικό χώρο των δύο πιο ιερών τεμένων του Ισλάμ, το Παλαιστινιακό πρόβλημα και την υλική, διπλωματική και ηθική συμπαράσταση προς τους Εβραίους του Ισραήλ.

20. Ως κράτη παρίες η Αμερική χαρακτηρίζει τα κράτη που δεν έχουν να συνεισφέρουν κάτι θετικό στη διεθνή πολιτική και ζουν εις βάρος των πολιτών τους αλλά και των λοιπών κρατών. Η Ευρώπη αντίθετα χαρακτηρίζει αυτά τα κράτη ως αποτυχημένα (failed) που δεν έχουν επιτύχει δηλαδή στη διεθνή πολιτική σκηνή.

σκηνή που αλλοίωσαν ίσως για πάντα την εσωτερική όψη της Αμερικής και από σύμβολο ελευθερίας και δημοκρατίας έγινε αστυνομοκρατούμενο/μιλιταριστικό έθνος.

Ευρωπαϊκή Οπτική Γωνία Αντιμετώπισης²¹.

Για την Ευρώπη η τρομοκρατία αποτέλεσε και αποτελεί κατά κύριο λόγο ένα πολιτικό ζήτημα που δεν απειλεί την υπαρξιακή της διάσταση. Εμπίπτει (τουλάχιστον για την πλειοψηφία πολιτών αλλά και κρατών) στα εγκλήματα του κοινού ποινικού δικαίου. Στον εξωτερικό τομέα δυστυχώς η Ευρώπη για άλλη μια φορά δεν κατάφερε να διατηρήσει μια κοινή κατεύθυνση πλεύσης. Όσο αναφορά τον πόλεμο στο Ιράκ, κάποιες χώρες ακολούθησαν την αμερικανική οπτική αντιτιθέμενες στη πλειοψηφία των χωρών που δεν συμφώνησαν για τη νομιμότητα του εγχειρήματος. Άλλα και στο θέμα της εσωτερικής αντιμετώπισης η "γηραιά" και έμπειρη πολιτικά Ευρώπη ακολούθησε τελείως άλλη γραμμή και δεν μετατράπηκε σε αστυνομοκρατούμενη Ευρώπη²². Έλαβε προσεκτικά μέτρα ενίσχυσης της ασφάλειας όχι όμως σε βάρος της ελευθερίας των πολιτών (αν και κάποια μέτρα κινούνται προς περιορισμό της ελευθερίας).

Αραβική/Ισλαμική Οπτική Γωνία Αντιμετώπισης

Από την πλευρά των Αράβων και των μουσουλμάνων γενικότερα φυσικά και η συντριπτική πλειοψηφία καταδίκασε εξαρχής την τρομοκρατία. Βλέπουμε δε ότι στον πόλεμο κατά του Αφγανιστάν στάθηκαν στο πλευρό των δυτικών με κάθε μέσο. Η υπόθεση του πολέμου του Ιράκ φυσικά και δεν βρήκε κανένα σύμμαχο στις χώρες αυτές. Από την στιγμή που ξεκάθαρα για τους μουσουλμάνους οι αυτοαποκαλούμενοι ως μουσουλμάνοι ισλαμιστές τρομοκράτες έχουν παρεκτραπεί τελείως από τη

21. Εργασία Πλωτάρχη Θ. Παπαδημητρίου στο Naval War College 2005.

22. L. Thieux, The Strategic Aftermath of Madrid Bombings, άρθρο δημοσιευμένο στο Institute of International Relations, Πράγα, 2004.

διδασκαλία του Ισλάμ, δεν θεωρούνται πλέον μουσουλμάνοι και οι πράξεις τους στρέφονται πρώτα απ' όλα ενάντια στο Ισλάμ και στο λαό του. Ωστόσο δεν λείπουν και τα στοιχεία και οι ομάδες εκείνες που διάκεινται θετικά προς την ομάδα των ισλαμιστών. Στο τομέα εσωτερικής αντιμετώπισης, δεν έγιναν όσα θα έπρεπε διότι δεν υπάρχει η απαραίτητη πολιτική βιούληση και δεύτερον και κυριότερο διότι δεν υπάρχουν τα μέσα και η κατάλληλη οργάνωση να τα επιβάλλει με επιτυχία.

Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε.)

Δυστυχώς το σύστημα λήψης απόφασης για άλλη μια φορά δεν του επέτρεψε να αναλάβει την πρωτοβουλία και στάθηκε αδύναμος μπροστά στην καταιγιστική αντίδραση της Αμερικής. Ευτυχώς όμως ο σεβασμός της πλειοψηφίας των κρατών προς τον Ο.Η.Ε επέτρεψε την απονομιμοποίηση του πολέμου στο Ιράκ²³.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Αναφορικά με τα ψυχολογικά αίτια θα πρέπει να γίνουν οι απαιτούμενες παρεμβάσεις για να σπάσει ο κύκλος ζωής των τρομοκρατών, πριν την αποκρυστάλλωση και την ολοκλήρωση της "συλλογικής ταυτότητας" που αποκτούν εντός της ομάδας, αποτροπή συμμετοχής στην ομάδα, την δημιουργία διχόνοιας και διάστασης στην ομάδα, και την διευκόλυνση "εξόδου" από την ομάδα ακόμη και με τη απόδοση χάριτος. Τέλος το σημαντικότερο, ίσως να μειώνουν την υποστήριξη προς την τρομοκρατία, η απορομαντικοποίηση και η απονομιμοποίηση του αρχηγού.

Αναφορικά με την καταπολέμηση των θρησκευτικών αιτιών, πρέπει να γίνει αξιοποίηση των ειδικών, επί θρησκειολογικών θεμάτων, για κατανόηση της μουσουλμανικής θρησκευτικής ιδιαιτερότητας. Ενθάρρυνση της θρησκευτικής υπευθυνότητας, αφού

23. Το διεθνές δίκαιο είναι βασισμένο στην αντιμετώπιση κρατών ως υποκειμένων και όχι οργανώσεων χωρίς κρατική υπόσταση όπως η Αλ Κάιντα. Έτσι δεν ήταν προετοιμασμένο το έδαφος για λήψη μέτρων έναντι ενός μη ορισμένου εχθρού.

όπως ακριβώς πρέπει να ενθαρρύνεται και να γίνεται πράξη η θρησκευτική ελευθερία ομοίως πρέπει να γίνεται πράξη και η υπευθυνότητα των ιερέων στη μη προαγωγή του μίσους, του φανατισμού και της θρησκευτικής βίας. Ανάπτυξη προγραμμάτων που θα φέρουν σε επαφή μουσουλμάνους ισλαμικών χωρών με δυτικές κοινωνίες, και προώθηση διαλόγου μεταξύ θρησκευτικών ομάδων διαφόρων θρησκειών.

Η αντιμετώπιση των πολιτισμικών παραγόντων απαιτεί: Επένδυση στη δημιουργία ειδικών σε θέματα της ισλαμικής κουλτούρας και της αραβικής γλώσσας για κατανόηση του Ισλάμ²⁴. Λήψη μέτρων προς την κατεύθυνση του σεβασμού των πολιτισμικών διαφορών και ενσωμάτωση μεταναστών. Μείωση της πιθανότητας προσηλυτισμού από ισλαμιστές εντός των φυλακών με αναμόρφωση του σωφρονιστικού συστήματος. Προσπάθεια βελτίωσης της εικόνας της δυτικής κουλτούρας με αξιοποίηση αραβικών και μουσουλμανικών μήντια (Άλ Τζαζίρα). Ενθάρρυνση κυβερνήσεων με ετερογενείς πολυπολιτισμικές κοινωνίες για λήψη μέτρων μείωσης των διακρίσεων και άρση των φραγμών, με την προώθηση διεθνών κανόνων ίσων δικαιωμάτων, και φυσικά προσπάθεια εκπόνησης προγραμμάτων οικονομικής βοήθειας. Προώθηση μέτρων αντιστάθμισης διάδοσης εξτρεμιστικών ιδεολογιών (ισλαμιστές) μέσω των μήντια και της εκπαίδευσης. Αμέριστη υποστήριξη σε αναμορφωτές μουσουλμάνους καθηγητές, μουσουλμανικά μήντια και οργανισμούς. Υπονόμευση της πολιτικής υποστήριξης προς την τρομοκρατία με αξιοποίηση των ηγετών των μεταναστών στις δυτικές κοινωνίες.

Για απαλοιφή κοινωνικό-οικονομικών αιτίων προτείνονται: Εφαρμογή προγραμμάτων που θα μειώνουν την τρωτότητα στον τρόμο και να προωθήσουν την κοινωνική ανθεκτικότητα. Δημιουργία επιπέδου ηθικής, ενδυναμώνοντας την τήρηση των νόμων, την

24. Η δημιουργία εδρών σε δυτικά πανεπιστήμια, η προώθηση προγραμμάτων ραδιόφωνου και τηλεόρασης.(Ήδη η Φωνή της Αμερικής και το BBC προωθούν προγράμματα στην αραβική γλώσσα.)

κοινωνική δικαιοσύνη και την ορθή διακυβέρνηση καθώς η αλλαγή της κουλτούρας του μίσους και της βίας με παρεμβάσεις πολιτικές, εκπαιδευτικές, θρησκευτικές και κοινωνικές. Αποφυγή τακτικών συλλογικού αντίκτυπου²⁵ (μαζικές συλλήψεις κατά κατηγορίες κ.λ.π) που αποξενώνουν τους αθώους που τα υφίστανται με αποτέλεσμα την δημιουργία πιθανών δεξαμενών τρομοκρατών. Θεσμοθέτηση ηθικής και υλικής ικανοποίησης των θυμάτων μιας τρομοκρατικής επίθεσης από τις κυβερνήσεις που δημιουργούν το υπόβαθρο δικαιοσύνης και ηθικής που απαιτείται, χωρίς όμως να φθάνει τα όρια της εκδικητικότητας. Εφαρμογή πολιτικών που θα οδηγήσουν σε βελτίωση ευημερίας και της οικονομικής και εργασιακής κατάστασης ευαίσθητων ομάδων με διεθνή ανακατανομή του πλούτου (με συνέπεια τη βελτίωση της εκπαίδευσης και εργασίας). Εκπαίδευση χωρίς εργασιακή προοπτική είναι πιο εκρηκτικός συνδυασμός. Προώθηση της εκπαίδευσης, αλφαριθμητισμού, και πολιτικής και παραγωγικής συμμετοχής των γυναικών στις μουσουλμανικές κοινωνίες. Στρατηγική σχεδίαση για μείωση και επανενσωμάτωση των αδυνάτων κρίκων της παγκοσμιοποίησης στην παγκόσμια οικονομική σκακιέρα μέσω της λήψεως επενδυτικών/οικονομικών μέτρων.

Για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των πολιτικών αιτίων απαιτούνται: Αποτελεσματικές πολιτικές καταπολέμησης της τρομοκρατίας βραχυπρόθεσμα αλλά και μακροπρόθεσμα. Πολιτικές καταναγκαστικές για την αύξηση των υποστηρικτών της. Οι πολιτικές πρέπει να είναι και νομιμοποιημένες με σκοπό την ευρύτερη διεθνή και εσωτερική υποστήριξη. Ενθάρρυνση από τη διεθνή κοινότητα μετατροπής των ομάδων που είναι ριζοσπαστικοποιημένες (Χαμάς) αλλά συνδεδεμένες με ευρύτερες όμως πολιτικές ομάδες ή κόμματα. Ενεργοποίηση και βελτίωση της διεθνούς πολιτικής συνεργασίας μέσω των διεθνών και περιφερειακών οργανισμών με έμφαση

25. Χαρακτηριστικό παράδειγμα το "Κυνήγι" των Αράβων σε Αμερική, Βρετανία μετά την 11 Σεπ. 2001

στην επίλυση χρονιζόντων τοπικών και περιφερειακών κρίσεων που χρησιμοποιούνται σαν προφάσεις για την τρομοκρατία. Διατήρηση ανοικτών διαύλων επικοινωνίας και διαπραγματεύσεων με τρομοκρατικές ομάδες που ίσως αποδειχθούν κρίσιμες. Εκπαίδευση διωκτικών αρχών στη κατανόηση της διαφορετικότητας των μουσουλμάνων και των ισλαμιστών. Συνεργασία και επαφή με τον αραβικό κόσμο χωρίς να περιλαμβάνονται μέτρα δήθεν εκδημοκρατισμού αλλά μέτρα κατανόησης της διαφορετικότητας και της επιρροής της θρησκείας στις κρατικές δομές. Αύξηση της συνεργασίας και αξιοποίηση των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (Μ.Κ.Ο) σε ρευστά/αδύναμα καθεστώτα. Ενδυνάμωση της προσπάθειας ένταξης όλο και περισσοτέρων χωρών και ενεργούς συμμετοχής αυτών σε διεθνείς οργανισμούς που θα αποτρέψουν τυχόν πιθανότητες περιθωριοποίησής τους. Ένταση των προσπαθειών επικύρωσης διεθνών συνθηκών που αφορούν σε θέματα διαχείρισης κινδύνων με παγκόσμια εμβέλεια (πυρηνικά, συνεργασίας σε θέματα καταπολέμησης τρομοκρατίας, ελέγχους κοντέινερ, ελέγχου φορητών πυραύλων επιφανείας-αέρος) ώστε να ενδυναμωθούν οι διεθνείς δεσμοί καταπολέμησης και να γίνει ακόμη δυσκολότερη η επιβίωση ή και γέννηση νέων τρομοκρατών. Συλλογική παρακολούθηση και προσπάθεια "επαναφοράς" κρατών που είναι επιρρεπή στον προστηλυτισμό και αποκλεισμένα από τα διεθνή δρώμενα. Άλλαγές στη δομή του Ο.Η.Ε και ειδικότερα στο Συμβούλιο Ασφαλείας ώστε να βελτιωθούν οι δομές λήψης αποφάσεων και να ανακτήσει την χαμένη αξιοπιστία με άμεση επίδραση στα παγκόσμια δρώμενα. Ισότιμη, ρεαλιστική και αποδοτική συνεργασία όλων των κρατών σε αστυνομικό, στρατιωτικό, τελωνειακό, πληροφοριακό επίπεδο προς την πρόληψη και προστασία αλλά όχι καταπίεση των πολιτών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Βιβλία

- α. Βασίλης Ραφαηλίδης, Οι λαοί των Βαλκανίων, Αθήνα, Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου, 1994.
- β. Γιάννης Λούλης, Νο Happy End, Αθήνα, Εκδόσεις Λιβάνη, 2005.
- γ. Ζιλ Κέπελ, Τζιχάντ ο Ιερός Πόλεμος, μετάφραση από τα γαλλικά Ελένη Τσερεζόλε, 7η έκδοση, Αθήνα, Εκδόσεις Καστανιώτη, 2001.
- δ. Ηλία Νικολακάκη, Τζιχάντ ο Ιερός Πόλεμος του Ισλάμ, 2η έκδοση, Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Κυρομάνος, 1994.
- ε. Κοράνι, μετάφραση στα αγγλικά από αραβικά του ιδρύματος 1-877-WHY ISLAM, 8η έκδοση, Κωνσταντινούπολη, Εκδόσεις 1-877-WHY ISLAM, 2003.
- στ. Παναγιώτης Φούγιας, Ισλαμ Πηγές, Πορεία, Προκλήσεις, Διάλογοι, Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Μαλλιάρης Παιδεία, 2002.
- ζ. Σουν Τζού, Η τέχνη του πολέμου, μετάφραση από τα αγγλικά Κώστας Γεωργαντάς, 5η έκδοση, Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Βάνιας, 2003.

2. Εγκυκλοπαίδειες

- α. Ηλεκτρονική εγκυκλοπαίδεια ΔΟΜΗ.
- β. Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος-Λαρούς -Μπριτανίκα, τόμος 58, έκδοση 1991

3. Εφημερίδες

- α. Τύπος της Κυριακής.
- β. Το Βήμα.
- γ. USA TODAY.
- δ. N. YORK TIMES.

4. Ιστοσελίδες Διαδικτύου

- α. www.nato.org
- β. www.clubdemadrid.org
- γ. www.cdi.com

5. Διάφορα

α. Ελληνικά Λεξικά, (Τεγόπουλος - Φυτράκης, Παιδεία, Νεότερον Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν Ήλιου).

β. Πλωτάρχη Θ. Παπαδημητρίου ΠΝ, Η αντιτρομοκρατική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η αποτελεσματικότητά της, εργασία στη Σχολή Πολέμου Ναυτικού Η.Π.Α ,2005.

γ. L. Thieux, The Strategic Aftermath of Madrid Bombings, άρθρο δημοσιευμένο στο Institute Of International Relations, Πράγα, 2004.

δ. Πιθανοί ορισμοί της τρομοκρατίας, Naval War College , USA, 2005.

**“ΕΦΑΡΜΟΓΗ
ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΙΣ
ΕΝΟΠΛΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ”**

Περίληψη διατριβής
Πηγή Θεοχάρη Χατζόπουλου ΠΝ
Σπουδαστή 3ης ΕΣ / ΑΔΙΣΠΟ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην εποχή μας, είτε ως απόρροια των γεωπολιτικών εξελίξεων και ανακατατάξεων, είτε λόγω της εμφανίσεως νέων τύπων απειλών, είτε τέλος λόγω των επιταγών περί οικονομίας δυνάμεων και πόρων, στο NATO και τις περισσότερες χώρες του δυτικού κόσμου βρίσκεται μία εν εξελίξει προσπάθεια μετασχηματισμού των ενόπλων δυνάμεων. Κύρια χαρακτηριστικά της εν λόγω προσπάθειας αποτελούν η επίτευξη διακλαδικότητας με ενσωμάτωση / ολοκλήρωση των κλαδικών δυνάμεων σε ένα πλαίσιο ταυτόχρονα με την υιοθέτηση ριζοσπαστικών αντλήψεων και επιχειρησιακών δυνατοτήτων.

ΣΚΟΠΟΣ

Σκοπός και φιλοδοξία του παρόντος άρθρου είναι να μελετήσει / δομήσει το πλαίσιο εφαρμογής της διακλαδικότητας, συμβάλλοντας στον προβληματισμό για την καλύτερη και ταχύτερη εμπέδωσή της και να υποβάλλει τεκμηριωμένες προτάσεις, που ενδεχομένως θα αξιοποιηθούν από τις αρμόδιες υπηρεσίες του ΓΕΕΘΑ και των ενόπλων δυνάμεων.

ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΙΣ

Οι βασικές προυποθέσεις για την εφαρμογή της διακλαδικότητας, οι οποίες μάλιστα θα πρέπει να παραμένουν αμετάβλητες για ικανό χρονικό διάστημα προκειμένου να επιτραπεί ο σχεδιασμός και η υλοποίησή της είναι:

α. Η σταθερή δέσμευση της πολιτικο-στρατιωτικής ηγεσίας για την εφαρμογή της.

β. Η διατήρηση του υφισταμένου νομικού πλαισίου, όπως καθορίστηκε με τους νόμους 2292/95 και 2984/02, που καθορίζουν τη διοίκηση και δομή δυνάμεων.

γ. Η διατήρηση του παρόντος στρατηγικού πλαισίου, όπως καθορίζεται στην Εθνική Στρατιωτική Στρατηγική (επιχειρησιακό περιβάλλον, στρατιωτικοί στρατηγικοί αντικειμενικοί σκοποί κλπ.).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ "Α" - ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΕΝΝΟΙΑΣ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΟΤΗΤΑΣ

1. Γενικά

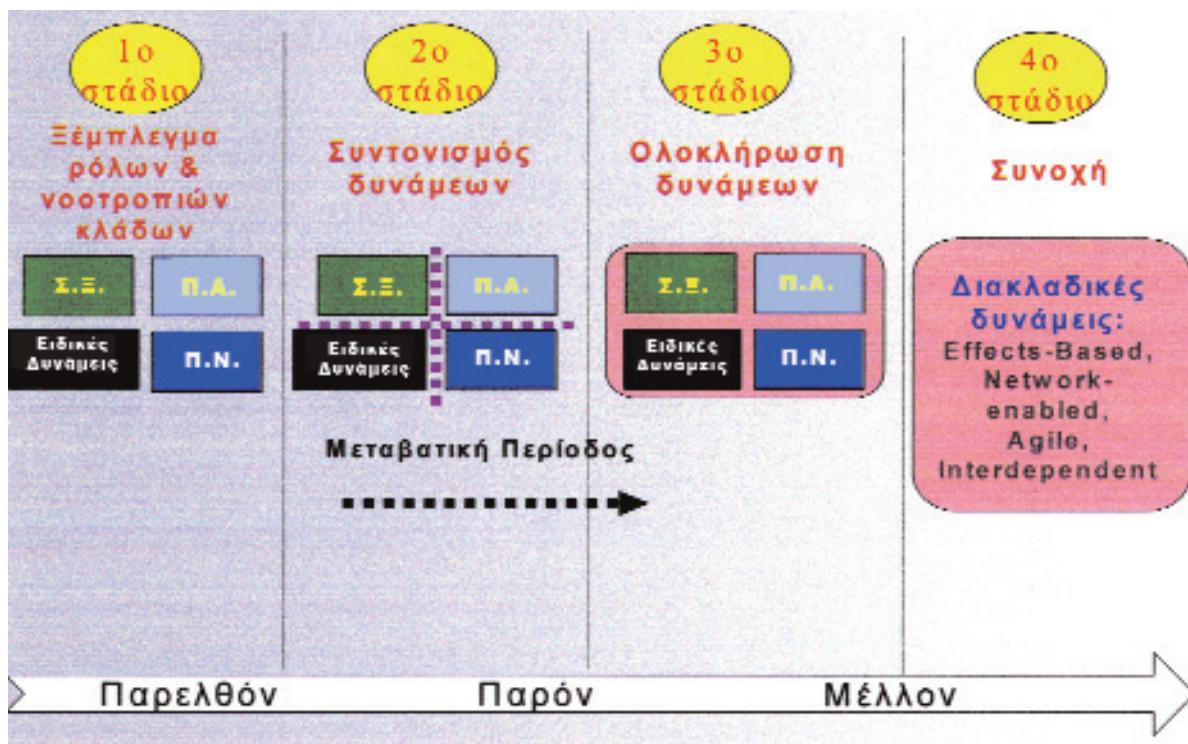
Επιχειρώντας να προσδιορίσουμε το περιεχόμενο της έννοιας, θα λέγαμε με απλά λόγια ότι διακλαδικότητα είναι το στρατιωτικό αποτέλεσμα που προκύπτει από την επιτυχημένη συνέργεια των επί μέρους κλαδικών δυνάμεων και το οποίο είναι μεγαλύτερο του αθροίσματος των συνιστωσών δυνάμεων. Με την εφαρμογή της "επιδιώκεται η επίτευξη της μέγιστης επιχειρησιακής αποτελεσματικότητας με τη διάθεση των λιγότερων πόρων"¹. Είναι προφανές ότι η διακλαδικότητα ως πολλαπλασιαστής δυνάμεων επιτυγχάνει οικονομία δυνάμεων, καθώς απαιτούνται λιγότερα μέσα για το ίδιο αποτέλεσμα. Σε οικονομικά δύσκολες εποχές, όπου τα διατιθέμενα κονδύλια για την άμυνα τόσο διεθνώς, όσο και στη χώρα μας βαίνουν συνεχώς μειούμενα, γίνεται αντιληπτό, ότι αυτό από μόνο του συνιστά ικανό αίτιο για την προώθηση και απαίτηση υιοθέτησης της έννοιας της διακλαδικότητας.

2. Η εξελικτική πορεία της διακλαδικότητας στις σύγχρονες ενόπλες δυνάμεις

Η αναδιοργάνωση των ενόπλων δυνάμεων με την υλοποίηση της έννοιας της διακλαδικότητας και την ανάπτυξη νέων δομών διοίκησης ελπίζεται, πως όχι μόνο θα εξισορροπήσει την κατά 30% μείωση των

1. Δόγμα Διακλαδικών Επιχειρήσεων, παρα. 2, σελ. 1.

δυνάμεων τους από τη συντριπτική πλειοψηφία των χωρών κατά την περίοδο της μεταψυχροπολεμικής περιόδου, αλλά και ότι θα επιτύχει αύξηση της μαχητικής ικανότητας και ισχύος. Για την αντιμετώπιση της ανωτέρω προκλήσεως, το ΝΑΤΟ οραματίστηκε μία εξελικτική πορεία των ενόπλων δυνάμεων, όπως φαίνεται στο παρακάτω σχήμα². Σε αυτό παρουσιάζονται όχι μόνο τα εξελικτικά στάδια της διακλαδικότητας αλλά και τα βασικά χαρακτηριστικά που θα πρέπει να διαθέτουν οι Ε.Δ., για να επιτύχουν τον τελικό βαθμό συνοχής / ολοκλήρωσης. Έτσι παρατηρούμε ότι κατά τη μεταβατική περίοδο προχωρούμε σταδιακά από το ξεκαθάρισμα ρόλων και το συντονισμό δυνάμεων, στην ολοκλήρωση των δυνατοτήτων των κλάδων. Θα μπορούσε να διατυπωθεί με ικανοποιητική προσέγγιση, ότι ένοπλες δυνάμεις που έχουν φτάσει στο τρίτο στάδιο έχουν ήδη επιτύχει ένα θαυμαστό βαθμό διακλαδικότητας.

² "Concept for Alliance future joint operations (CAFJO)", παρουσίαση ACT στο ΓΕΕΘΑ την 22 Νοεμβρίου 2005.

Στην εποχή της πληροφορικής όμως, "η τελευταία λέξη" των πλέον σύγχρονων Ε.Δ. βρίσκεται σε αυτές που επιχειρούν διακλαδικά, διαθέτουν ικανότητα ενοποιημένης / δικτυοκεντρικής διαχείρισης του πεδίου μάχης και προσεγγίζουν τις επιχειρήσεις με βάση το αποτέλεσμα που επιδιώκουν επί του αντιπάλου.

3. Σύχρονες θεωρίες διακλαδικών επιχειρήσεων: δυνάμεις με δικτυοκεντρική ικανότητα και επιχειρήσεις με βάση το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα

Η φιλοσοφία των δικτυοκεντρικών (NCW: net-centric warfare) επιχειρήσεων έγκειται στο ότι μέσω της διασύνδεσης όλων των ετερογενών μονάδων και δρώντων σε ένα κοινό δίκτυο, η μαχητική ισχύς μπορεί να κατευθυνθεί ευκολότερα και αποτελεσματικότερα στον καταλληλότερο τόπο και χρόνο. Με αυτό το μέσο, που χαρακτηρίζεται ως η στρατιωτική απάντηση

στην εποχή της πληροφορίας, οι αποστάσεις μεταξύ στρατηγικού και τακτικού επιπέδου πολέμου γίνονται

δυσδιάκριτες. Ο διοικητής πλέον μπορεί να ανταποκριθεί με την ίδια ευελιξία σε μεγάλο εύρος κλιμακούμενων σεναρίων (χαμηλής ή υψηλής έντασης) και σε ανάλογο φάσμα τύπων επιχειρήσεων. Σε αντιδιαστολή με την έννοια των δικτυοκεντρικών επιχειρήσεων (NCW: net-centric warfare), οι δυνάμεις που επιδιώκουν την απόκτηση τέτοιων ικανοτήτων (NEC: network-enabled capabilities), δεν αναγάγουν το ίδιο το δίκτυο C4I σε επίκεντρο των ικανοτήτων τους, αλλά επιδιώκουν την υλοποίηση εκείνων των δυνατών βημάτων δικτύωσης, που θα τους προσδώσει συνοχή στις επιχειρήσεις³. Η θεωρία επομένως των δικτυοκεντρικών ικανοτήτων, αποτελεί μία "απλούστερη" εκδοχή των δικτυοκεντρικών επιχειρήσεων, η οποία λαμβάνει υπόψιν περισσότερο την πραγματικότητα δηλ. τις τεχνικές δυσχέρειες και οικονομικές δυνατότητες.

Οι επιχειρήσεις που προσεγγίζονται ξεκινώντας από το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα (EBO: effects-based operations) επί του αντιπάλου, διαμορφώνονται / σχεδιάζονται εντός ενός πλαισίου συστημάτων, λαμβάνοντας υπόψιν όλο το εύρος των αποτελεσμάτων που είναι δυνατόν να επέλθουν (άμεσα, έμμεσα, επακόλουθα), με την εφαρμογή όλων των στρατιωτικών, διπλωματικών, ψυχολογικών και οικονομικών μέσων⁴. Αντί να αναζητείται λύση στο πρόβλημα γύρω από τις καθιερωμένες δομές δυνάμεων και παραδοσιακές διαδικασίες, που επιφέρουν ένα λίγο-πολύ δεδομένο αποτέλεσμα με γνωστές προϋποθέσεις-παραδοχές, πλέον διερευνάται κάθε δυνατός συνδυασμός μέσων-φορέων και όπλων (κινητικής ή μή ενέργειας) που δύναται να προκαλέσει το επιθυμητό - συγκεκριμένο αποτέλεσμα. Το

3. "NEC vs NCW", IWS- The information Warfare Site, UK MoD, www.iws.com

4. "The systems dynamics approach to network centric warfare and effects based operations", Bjorn T. Bakken-Morten Ruud-Stig Johannessen, Norwegian Defence Academy.

πλεονέκτημα που παρέχει αυτού του είδους η προσέγγιση είναι ότι επιτρέπει την αντιμετώπιση μεγαλύτερου εύρους απειλών.

4. Το πλαίσιο λειτουργίας της διακλαδικότητας

Το πλαίσιο λειτουργίας της διακλαδικότητας προσδιορίζεται από ένα κύβο⁵, που διαθέτει τις ακόλουθες τρεις διαστάσεις: τα επίπεδα του πολέμου, τους οργανωτικούς χώρους εφαρμογής της και τους συντελεστές ανάπτυξης της διακλαδικότητας. Όπως φαίνεται στο ακόλουθο σχήμα, οι συντελεστές ανάπτυξης της διακλαδικότητας - οι παράγοντες δηλαδή που συμβάλλουν στη θεμελίωση και ανάπτυξη της διακλαδικότητας - είναι: το δόγμα, η εκπαίδευση και επιμόρφωση, η δομή διοίκησης και δομή δυνάμεων, οι απαιτήσεις σε μέσα και οι διατιθέμενοι πόροι, η ετοιμότητα, η επιχειρησιακή εκπαίδευση και αξιολόγηση και τέλος η επιχειρησιακή σχεδίαση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ "Β" - ΠΥΛΩΝΕΣ ΘΕΜΕΛΙΩΣΗΣ ΤΗΣ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΟΤΗΤΑΣ

1. Δόγμα

Το διακλαδικό δόγμα⁶ διασυνδέει / συσχετίζει τους στόχους της Εθνικής Στρατιωτικής Στρατηγικής (ΕΘΣΣ) με τα στρατιωτικά έργα που πρέπει να αναληφθούν, παρέχοντας τις αρχές χρησιμοποίησης των διακλαδικών δυνάμεων⁷. Η δυναμική φύση των δογμάτων σημαίνει ότι απαιτούν εξασκημένη κρίση για την ερμηνεία και εφαρμογή τους, αλλά και ότι τα ίδια τα κείμενα πρέπει να διορθώνονται, καθώς η επιχειρησιακή σκέψη ή τέχνη βελτιώνεται, ή όποτε μεταβάλλονται

5. "Jointness by design, not accident", Commander Michael C. Vitale USN, JFQ Autumn 1995 p. 25

6. Με τη λέξη δόγμα αναφερόμαστε στα βασικά δόγματα που είναι το Δόγμα Διακλαδικών Επιχειρήσεων καθώς και το Δόγμα Διοικήσεως και Ελέγχου.

7. "Joint Doctrine Development: overcoming a legacy", Douglas C. Lovelace και Thomas-Durell Young, JFQ winter 1996-97, p. 94-95

σημαντικά τα διατιθέμενα μέσα, ή το στρατηγικό πλαίσιο από το οποίο απορρέουν (ΠΕΑ, ΕΘΣΣ).

Η χρησιμοποίηση των συμμαχικών ή αμερικανικών δογμάτων για την εκπόνηση του εθνικού βασικού δόγματος αποτελεί οπωσδήποτε ένα καλό οδηγό. Όμως η στρατηγική αντίληψη και η επιχειρησιακή σκέψη δεν πρέπει να επαφίεται σε μία απλή αποδοχή των αντίστοιχων κειμένων, καθώς η ελληνική πραγματικότητα είναι διαφορετική (θεσμικό πλαίσιο, απειλή, δυνατότητες). Επιπρόσθετα της "εθνικοποίησης" του δόγματος διακλαδικών επιχειρήσεων, απαιτείται η εκπόνηση ενός κειμένου αντίστοιχου του αμερικανικού Joint Vision 2020 που θα παρέχει το στρατηγικό σχέδιο⁸, το "όραμα" των ελληνικών Ε.Δ. για τη διεξαγωγή των μελλοντικών επιχειρήσεων.

2. Εκπαίδευση - Επιμόρφωση

"Ο κύριος συνδετικός κρίκος που θα δώσει σάρκα και οστά στην έννοια της διακλαδικότητας, είναι η καλλιέργεια και η ανάπτυξη του διακλαδικού πνεύματος ... μέσα από τις διαδικασίες της διακλαδικής εκπαίδευσης, στις σχολές των ενόπλων μας δυνάμεων...⁹". Πράγματι η διάχυση της έννοιας της διακλαδικότητας εν πολλοίσι στηρίζεται στην αλλαγή νοοτροπίας δηλαδή στην ανάπτυξη κουλτούρας ή πνεύματος που να καταργεί τις κλαδικές ή συντεχνιακές αντιλήψεις και συμφέροντα και να προάγει τη διακλαδική αντίληψη. Μόνο έτσι μπορεί να αποφευχθεί η προκατάληψη, υποκειμενικότητα και μονομέρεια¹⁰ και να αναπτυχθεί η απαραίτητη εμπιστοσύνη μεταξύ των στελεχών, στοιχείο απαραίτητο για τη θεμελίωση της διακλαδικότητας.

Από τα παραπάνω προκύπτει αβίαστα, ότι τα πρώτα ψήγματα

8. Σε εναρμόνιση με το Joint Vision 2010 / 2020 οι κλάδοι έχουν εκδώσει το όραμα μετεξέλιξής τους: "United States Army - Navy - Air Force Transformation Plan".

9. Κατευθύνσεις Α/ΓΕΕΘΑ για την εφαρμογή της διακλαδικότητας στις ένοπλες δυνάμεις, Στρατηγός Αντωνακόπουλος, Διακλαδική επιθεώρηση Τεύχος 1ο, σελ. 7.

10. The Joint Staff Officer's Guide 2000, National Defence University, p. 87.

διακλαδικότητας θα πρέπει να εμφυτεύονται στα στελέχη από τις στρατιωτικές παραγωγικές σχολές Αξιωματικών και Υπαξιωματικών¹¹. Ο ρόλος της Ανωτάτης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου (ΑΔΙΣΠΟ) στην διακλαδική εκπαίδευση είναι κομβικός για την περαιτέρω εφαρμογή της διακλαδικότητας¹². Η σχολή συστήθηκε πριν από τρία χρόνια προκειμένου να αποτελέσει τον καταλύτη στη διαδικασία μετασχηματισμού των Ε.Δ. δηλαδή το βασικό φορέα διακλαδικής εκπαίδευσης των ανωτέρων στελεχών και ήδη επιτελεί σημαντικό έργο. Το υφιστάμενο σχήμα λειτουργίας της σχολής (αριθμός και επιλογή σπουδαστών, ύλη εκπαίδευσεως, σύστημα αξιολογήσεως, καθηγητικό προσωπικό) επιδέχεται σημαντικών βελτιώσεων, ώστε η σχολή να ανταποκριθεί επαρκέστερα στις απαιτήσεις της διακλαδικής εκπαίδευσης. Παράλληλα η εκπόνηση ενός "οδικού χάρτη" διακλαδικής εκπαίδευσης, που θα θεμελιώσει και θα δείξει το δρόμο που πρέπει να ακολουθήσει το εκπαίδευτικό σύστημα εκπαίδευσης των στελεχών των ενόπλων δυνάμεων αποτελεί αδήριτη ανάγκη.

3. Δομή διοίκησης και δομή δυνάμεων

Η υφιστάμενη δομή διοίκησης με τη διατήρηση οκτώ μειζόνων επιχειρησιακών σχηματισμών και ενός διακλαδικού στρατηγείου άμεσης αντίδρασης εκτιμάται ότι εξυπηρετεί τη σκοπιμότητα εξειδικευμένης αντίδρασης σε διαφορετικά σενάρια/καταστάσεις. Οι επιχειρήσεις όμως διακλαδικών δυνάμεων ταχείας αντίδρασης απαιτούν διαφορετικό σύστημα διοίκησης και ελέγχου από τις επιχειρήσεις διακλαδικών δυνάμεων κυρίας άμυνας, όπου προβλέπεται τόσο η δυνατότητα ύπαρξης τμηματικών διοικητών¹³ κάτω από τον διακλαδικό διοικητή, όσο και η πιο χαλαρή σχέση διοίκησης υποστηρίζοντος-

11. "Διακλαδικότητα: Αρκούν οι αποφάσεις για να αλλάξει και η νοοτροπία;", Αντιστρατήγου Λιάκουρη Γεωργίου ε.α., Εθνικές Επάλξεις τεύχος Απριλίου 2005, σελ. 59-60.

12. Λευκή Βίβλος 2004, Διακλαδική εκπαίδευση σελ. 52.

13. Δόγμα Διακλαδικών Επιχειρήσεων, Κεφάλαιο 10, παρα. 17.

υποστηριζόμενου διοικητή. Η ύπαρξη τμηματικών διοικητών στους οποίους δύναται να ανατεθεί η τακτική διοίκηση ή έλεγχος και άλλων δυνάμεων, προκαλεί ιδιαίτερο προβληματισμό και από ορισμένους θεωρείται ως ημίμετρο εφαρμογής της διακλαδικότητας¹⁴.

Στο γεωγραφικό περιβάλλον της χώρας μας με την εγγύτητα των χώρων ευθύνης και τους περιορισμένους χρόνους αντίδρασης, εκτιμάται ότι η συγκρότηση του "Διακλαδικού Επιχειρησιακού Στρατηγείου Αιγαίου Πελάγους" (Δ.Ε.Σ.Α.Π.) υπό τον επιχειρησιακό έλεγχο του οποίου θα τεθεί μόνιμη διακλαδική δύναμη (Standing Joint Task Force) με συγκεκριμένο αριθμό κυρίων δυνάμεων άμυνας από τον καιρό της ειρήνης και χώρο ευθύνης το θέατρο επιχειρήσεων του Αιγαίου πελάγους ανατολικά του 25°Α, αποτελεί την πλέον βέλτιστη επιλογή¹⁵. Στη δύναμη αυτή η οποία θα αποτελεί ουσιαστικά επέκταση της δύναμης "Δ", θα εκχωρούνται συγκεκριμένες κλαδικές δυνάμεις με διάρκεια έξι μήνες αντί της ευκαιριακής συνάθροισης δυνάμεων, όταν και όποτε οι συνθήκες το απαιτήσουν.

4. Απαιτήσεις σε μέσα και διατιθέμενοι πόροι

Η διαμόρφωση των αρχικών απαιτήσεων στα νέα υπό απόκτηση μέσα, θα πρέπει να γίνεται από τα επιτελεία και ακολούθως από το ΓΕΕΘΑ με βάση τις απαιτήσεις της διαλειτουργικότητας - τυποποίησης και τη θεωρία ΕΒΟ. Οι επιτελείς χρησιμοποιώντας τις αρχές της διακλαδικής επιχειρησιακής τέχνης, όραμα και ικανότητα πρόβλεψης, θα μετουσιώσουν τα στρατηγικά στρατιωτικά αποτελέσματα που πρέπει να επιτευχθούν, σε τακτικές δυνατότητες που πρέπει να ενσωματώσουν τα νέα υπό απόκτηση συστήματα. Σημαντικός παράγοντας στη διαμόρφωση

14. "A little bit joint-Component commands: seams not synergy", Captain C.P. Ankersen Canadian Forces, JFQ Spring 1998 p. 116-121.

15. Εξυπακούεται ότι ο χώρος ευθύνης της ΑΣΔΕΝ θα περιορισθεί στο νησιωτικό χώρο: σε Σποράδες, Κυκλαδες και Κρήτη.

των επιχειρησιακών χαρακτηριστικών των νέων συστημάτων είναι οι απαιτήσεις που πλέον τίθενται "πιεστικά" από το NATO και την ΕΕ στα πλαίσια της κάλυψης συγκεκριμένων αμυντικών αδυναμιών και δεσμεύσεων της χώρας.

5. Ετοιμότητα

Η ικανότητα αντίδρασης των Ε.Δ. σε ελάχιστο χρόνο σε οποιαδήποτε κατάσταση αποτελεί αυτονόητη απαίτηση. Στα πλαίσια της επιτελούμενης μετεξέλιξης τόσο σε εθνικό επίπεδο, όσο και σε επίπεδο συμμαχίας έχουμε τη συγκρότηση του Διακλαδικού Επιχειρησιακού Στρατηγείου Άμεσης Ανάπτυξης (ΔΕΣΑΑ) και των Nato Response Force (NRF) αντίστοιχα. Η ετοιμότητα επηρεάζεται από παράγοντες, όπως είναι η επιχειρησιακή εκπαίδευση, οι επιχειρησιακές απασχολήσεις, το ποσοστό επάνδρωσης, η δομή διοίκησης και δυνάμεων, το σύστημα διοικητικής μέριμνας, το σύστημα διοίκησης και ελέγχου κ.α. Για την ηγεσία η διατήρηση της απαιτούμενης ετοιμότητας, συνιστά πρόκληση μέσω ενός διαρκούς συγκερασμού των διατιθέμενων δυνάμεων (επιχειρησιακή εκπαίδευση/λοιπές απασχολήσεις), της επιθυμητής ετοιμότητας και του κόστους.

6. Επιχειρησιακή εκπαίδευση και αξιολόγηση

Η επιχειρησιακή εκπαίδευση θα πρέπει να συνοδεύεται σχεδόν πάντοτε από αξιολόγηση, προκειμένου να εκτελείται με τρόπο συστηματικό, επαγγελματικό και να διαθέτει στόχευση. Η εκπόνηση μετρήσιμων κριτηρίων που θα καταδεικνύουν την παρούσα κατάσταση κάθε μονάδας σε σχέση με συγκεκριμένα σημεία αναφοράς (benchmarks) και η εκπόνηση ενός κοινού καταλόγου διακλαδικών επιχειρησιακών έργων¹⁶ θα αποτελέσουν τη βάση για την ανάπτυξη των απαραίτητων αντικειμένων επιχειρησιακής εκπαίδευσης και τη διαμόρφωση των επιχειρησιακών

16. Στο αμερικανικό διακλαδικό εγχειρίδιο Universal Joint Task List (UJTL), CJCSM 3500.04C προσδιορίζονται αντικείμενα επιχειρησιακής εκπαίδευσης και κριτήρια μετρήσεως απόδοσης.

απαιτήσεων¹⁷. Ένα τέτοιο σύστημα αξιολόγησης θα επιτρέψει τη διάχυση κοινού τρόπου διοίκησης και δράσης σε όλη την έκταση των Ε.Δ.¹⁸. Η αξιολόγηση του τρόπου λειτουργίας των ενόπλων δυνάμεων, μεταξύ των άλλων, θα επιφέρει αποδοτικότερη εκμετάλλευση των διατιθέμενων πόρων¹⁹. Η εισαγωγή αρχών management και χρηματοοικονομικών κριτηρίων στη λειτουργία των ενόπλων δυνάμεων δεν απέχουν πολύ από την πραγματικότητα. Στο εγγύς μέλλον για να παράγουμε μεγαλύτερη μαχητική ισχύ, θα χρειαστεί να μειώσουμε περαιτέρω το στελεχιακό δυναμικό²⁰, αποκτώντας λιγότερο ανθρωποβόρα οπλικά συστήματα ή εξαφανίζοντας περιττές γραφειοκρατικές θέσεις, εξασφαλίζοντας ταυτόχρονα παραγωγικότερη εργασία από το προσωπικό²¹.

7. Επιχειρησιακή σχεδίαση

Η επιχειρησιακή σχεδίαση πρέπει να είναι προσανατολισμένη στο πώς θα αντιμετωπισθεί ο αντίπαλος ενεργώντας σύμφωνα με το δόγμα του. Εξυπακούεται ότι ο αντίπαλος που γνωρίζει το δόγμα μας, θα αρνηθεί να πολεμήσει σύμφωνα με τους δικούς μας όρους. Έτσι η επιχειρησιακή σχεδίαση πρέπει να ανταποκρίνεται σε όλα τα δυνατά σενάρια που θα προσπαθήσει να επιβάλει ο αντίπαλος και σε όλο το φάσμα των επιχειρήσεων στον Ελλαδικό και

17. "JMETL: The key to joint proficiency", John Ballard & Steve Sifers, JFQ Autumn 1995, p. 95-98.

18. "Transforming Joint Warfighting Capabilities", Captain Scott Jasper USN, JFQ iss. 035, p. 75.

19. "Sea Enterprise: resourcing tomorrow's fleet", Admiral Michael G. Mullen USN, Proceedings January 2004. Το USN υλοποίησε προσπάθεια αναδιοργάνωσης της δομής λειτουργίας με το όνομα Sea Enterprise, επιδιώκοντας τη βελτιστοποίηση μεταξύ της απαιτούμενης δομής δυνάμεων, της ετοιμότητας και της ορθολογικής χρήσης των διατιθέμενων πόρων.

20. Τομέας στον οποίο πρέπει να καταβληθεί προσπάθεια σύμφωνα με παρα. 30α(3)(a) της ΕΘΣΣ.

21. Το 2004 η χώρα μας διέθεσε το 77,4% των αμυντικών της δαπανών για κάλυψη αναγκών του προσωπικού, σε σχέση με το 47,4% που δαπάνησε η Τουρκία. (Information Press, 9 June 2005, NATO International Staff Data Analysis Section).

Κυπριακό χώρο²². Η απειλή που προέρχεται πλέον και από άλλους μη παραδοσιακούς "παίκτες", όπως είναι τρομοκρατικές οργανώσεις ή διάφορες εθνοτικές / θρησκευτικές ομάδες, ακόμη και στο εγγύς γεωστρατηγικό περιβάλλον, διευρύνει τις μορφές πολέμου και επιβάλλει την προσεκτική αξιολόγησή της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ "Γ" - ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΚΤΕΛΕΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

1. Πολεμικές επιχειρήσεις

Η βέλτιστη αντιμετώπιση όλων των επιπέδων απειλής που μπορεί να προβάλει ο αντίπαλος, από θερμά επεισόδια / κρίσεις έως την ανάληψη επιχειρήσεων χαμηλής έντασης και τέλος επιθετικών επιχειρήσεων, απαιτεί την εφαρμογή διακλαδικότητας σε όλους τους επιχειρησιακούς συντελεστές²³. Ειδικότερα η ενιαία αντιμετώπιση της αεροπορικής απειλής με την οργάνωση της αεράμυνας της χώρας, η διακλαδική διαχείριση του ενοποιημένου πεδίου μάχης, η διακλαδική εκτέλεση πληροφοριακών / ψυχολογικών επιχειρήσεων, η διακλαδική οργάνωση του Ηλεκτρονικού πολέμου, της ΡΒΧ άμυνας, της στοχοποίησης του αντιπάλου και τέλος της διοικητικής μέριμνας είναι οι πλέον καίριοι τομείς για την υποστήριξη των πολεμικών επιχειρήσεων.

Η αποτελεσματική επιτήρηση των συνόρων συνεπάγεται την διαλειτουργικότητα των συστημάτων επιτήρησης του πεδίου μάχης και την τροφοδότηση όλων των πληροφοριών στο ΣΔΕΠ (Σύστημα Διοίκησης Ελέγχου και Πληροφοριών). Η ισχυρή αεροπορική απειλή από την Τουρκία παρά την σημαντική αναβάθμιση του ημέτερου αντιαεροπορικού δυναμικού, τη θωράκιση του ΣΑΕ με τα Α/Φ ΑΣΕΠΕ και την πρόσκτηση σημαντικού αριθμού Α/Φ 3ης γενιάς επιβάλλει τη διακλαδική εκμετάλλευση όλων των κατεχομένων συστημάτων.

22. ΕΘΣΣ, παρα. 6β(7).

23. Προσχέδιο Κανονισμού Διακλαδικών Επιχειρήσεων, Μέρος III, Κεφάλαιο 9ο

Οι αμφίβιες επιχειρήσεις, ανέκαθεν ως οι διακλαδικότερες επιχειρήσεις, με τις δυσκολίες και τους κινδύνους που παρουσιάζουν επιβάλουν κατ' ελάχιστον ενότητα διοικήσεως και ενιαία εκπαίδευση. Στις Ελληνικές Ε.Δ. η μεγάλη απόσταση των εδρών της 32 ΤΑΞΠΝ και της ΔΑΔ και πάνω από όλα η υπαγωγή της ΔΑΔ και της 32 ΤΑΞΠΝ σε διαφορετικούς Μείζονες Επιχειρησιακούς Σχηματισμούς αποτρέπουν την ενότητα διοικήσεως και το ενιαίο πνεύμα εκπαίδευσης. Η ένταξη τόσο της ΔΑΔ όσο και της 32 ΤΑΞΠΝ υπό το Δ.Ε.Σ.Α.Π., η μετεγκατάσταση της 32 ΤΑΞΠΝ στην περιοχή της Αμφιάλης και η δημιουργία Διακλαδικής Σχολής Αμφιβίων Επιχειρήσεων θα επιφέρει συνέργεια στους ανωτέρω δύο τομείς, θα εναρμονίσει τη χώρα με τη διεθνή πρακτική και θα επαυξήσει την ετοιμότητα αντιδράσεως. Ομοίως ο κατακερματισμός των ειδικών δυνάμεων της χώρας στους τρεις κλάδους, με την πολυτυπία μέσων και την ενδεχόμενη αλληλοκάλυψη αποστολών επιφέρουν κατασπατάληση πόρων σε εκπαίδευση και πλεονάζοντα μέσα, υποβαθμίζουν τη μαχητική ισχύ και εγκυμονούν κινδύνους αμφιβάίων παρεμβολών στον περιορισμένο γεωγραφικό χώρο δράσης. Για τους λόγους αυτούς επιβάλλεται η δημιουργία Διακλαδικής Διοίκησης Ειδικών Επιχειρήσεων με τη δημιουργία δύο Προκεχωρημένων Βάσεων Ειδικών Επιχειρήσεων στις νήσους Σκύρο και Σύρο και η συγκεντρωτική υποστήριξη των μέσων από τον καταλληλότερο κλάδο (π.χ. πλωτά μέσα από ΠΝ, φορητός οπλισμός από ΣΞ).

Οι ψυχολογικές επιχειρήσεις αποτελούσαν ανέκαθεν αναπόσπαστο τμήμα των πολεμικών επιχειρήσεων και μπορούν να είναι τόσο αποτελεσματικές, σύμφωνα πλέον και με τη θεωρία EBO, απαιτώντας υποπολλαπλάσιες επενδύσεις. Η ποσοτική και ποιοτική αναβάθμιση του προσωπικού του ΓΕΕΘΑ καθώς και η επικαιροποίηση των υλικών και μέσων διεξαγωγής ΨΕ θεωρείται επιβεβλημένη. Αν και η διακλαδική προσέγγιση των υπολογίων επιχειρησιακών συντελεστών (πληροφοριακές επιχειρήσεις, στοχοποίηση, ΗΠ, ΡΒΧ, προστασία δύναμης, κανόνες εμπλοκής) συμβάλει σημαντικά στη

αναβάθμιση της μαχητικής ικανότητας, εντούτοις τίποτε δεν είναι σημαντικότερο από την ικανότητα αποτελεσματικής υποστήριξης παρατεταμένων διακλαδικών επιχειρήσεων. Στην ελληνική πραγματικότητα με την πανσπερμία μέσων, υλικών, οπλικών συστημάτων και τα συνεχώς μειούμενα κονδύλια, η ενίσχυση του ρόλου της ΔΙΔΜ/ΓΕΕΘΑ έχει ιδιαίτερη βαρύτητα, προκειμένου να αποτελέσει το φορέα εκείνο που θα εκπονήσει την απαραίτητη πολιτική για την υλοποίηση ενιαίων προμηθειών κοινών υλικών, τη συντήρηση και υποστήριξη του κοινού υλικού, την κωδικοποίηση και διαχείριση κοινών υλικών - εφοδίων, την ανάπτυξη κοινής μεθοδολογίας υπολογισμού στάθμης αποθεμάτων και την κοινή εκπαίδευση.

2. Επιχειρήσεις μη αποσκοπούσες σε πόλεμο

Έχει καταστεί σαφές πλέον ότι η μορφή των μελλοντικών επιχειρήσεων στο διεθνές πεδίο ελάχιστα θα ομοιάζει με αυτές του παρελθόντος. Ήδη μετά την 11η Σεπτεμβρίου 2001, σε επίπεδο συμμαχίας, οι επιχειρήσεις αντιμετώπισης ασύμμετρων απειλών έχουν αναχθεί σε επιχειρήσεις "πρώτης γραμμής". Χαρακτηριστικό των εν λόγω επιχειρήσεων είναι ότι διεξάγονται σε ιδιόμορφο πεδίο μάχης, συνήθως πλησίον ή εντός κατοικημένων περιοχών, όπου τα συνήθη οπλικά συστήματα υποβαθμίζονται και ταυτόχρονα ο αντίπαλος (τρομοκρατική οργάνωση ή εθνοτική / φυλετική ομάδα) αποκτά το τακτικό πλεονέκτημα του αιφνιδιασμού. Υπό αυτή την έννοια η κατάλληλη προπαρασκευή για ομαλή ένταξη των Σωμάτων Ασφαλείας και σχετικών Υπηρεσιών Ασφαλείας (ΕΥΠ, ΥΠΑ) στις διακλαδικές επιχειρήσεις, όπως προβλέπεται με την εφαρμογή του Δόγματος Αρχιστρατήγου, αποκτά ιδιαίτερη σημασία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ "Δ" - ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΕ ΝΑΤΟ - ΗΠΑ - ΚΑΝΑΔΑ ΚΑΙ ΣΕ ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

1. Η διακλαδικότητα σε ΝΑΤΟ-ΗΠΑ-ΚΑΝΑΔΑ

Στο επίκεντρο της αξιολογικής διαδικασίας κάθε χώρας στη συμμαχία είναι πλέον η ικανότητα κάθε χώρας να συμμετέχει πιο ενεργά και ουσιαστικά στη νέα δομή διοίκησης και δυνάμεων, στις διευρυμένες αποστολές που θα αναλαμβάνει η δύναμη ταχείας αντίδρασης (NRF) και να υλοποίησει τις στρατιωτικές ικανότητες που απορρέουν από τη Σύνοδο της Πράγας²⁴. Βασική επιδίωξη αποτελεί η απόκτηση από κάθε χώρα αξιόμαχων στρατιωτικών δυνάμεων, με την επίτευξη συνοχής στο επιδιωκόμενο αποτέλεσμα με εφαρμογή της θεωρίας EBO, δεύτερον υπεροχή στη διαδικασία λήψης απόφασης μέσω της πληροφοριακής υπεροχής και των επιχειρήσεων που εκτελούνται με δικτυοκεντρική ικανότητα και τέλος διακλαδική ανάπτυξη δυνάμεων με ικανότητα παρατεταμένων επιχειρήσεων.

Είναι προφανές ότι οι διαδικασίες μετεξέλιξης στο ΝΑΤΟ άγονται από τη συντελούμενη μετεξέλιξη των Αμερικανικών ενόπλων δυνάμεων. Όπως χαρακτηριστικά περιγράφεται στα εγχειρίδια JV 2020, που παρέχουν το μεσο-μακροπρόθεσμο όραμα των Αμερικανικών ενόπλων δυνάμεων, "η διακλαδική δύναμη, εξαιτίας της ευελιξίας και της ικανότητάς της για άμεση αντίδραση, θα παραμείνει το σπουδαιότερο στοιχείο για την επιχειρησιακή επιτυχία στο μέλλον...". Η διακλαδικότητα στις ΗΠΑ, παρότι ως ιδέα εξεταζόταν από τη λήξη του Β' Π.Π., ωρίμασε ως ιδέα και ουσιαστικά ξεκίνησε το 1986 με τη ψήφιση του νόμου των Goldwater-Nichols. Έως και το 1999 όμως ακολούθησε μία σταδιακή και ουδόλως ικανοποιητική πορεία, όπως

24. Εγχειρίδιο ΝΑΤΟ, "The Prague Summit and Nato's Transformation, a reader's guide"

προκύπτει από ανώτατους αναλυτές²⁵ και από τα διδάγματα της επιχείρησης Allied Force στο Κόσοβο.

Η περίπτωση των Καναδικών ενόπλων δυνάμεων παρουσιάζει το πλέον πιο λυτραρχο ιστορικό στο "κυνήγι της διακλαδικότητας". Το 1968 εν μέσω έντονου προβληματισμού και αντιπαραθέσεων, υπό την πολιτική πίεση του Υπουργού Αμύνης έγινε ενοποίηση των κλάδων σε ένα επιτελείο και έπαισαν να αποτελούν ξεχωριστές οντότητες. Η μετέπειτα πορεία ήταν τρικυμιώδης με τις δύο ιδεολογίες, αυτή της ενοποίησης και αυτή της αναβίωσης των ισχυρών κλάδων να βρίσκονται σε διαρκή αντιπαράθεση. Η ενιαία στολή και η ενοποιημένη δομή διοίκησης δεν αποτέλεσαν ικανά μέτρα για την ανάπτυξη ενιαίου πνεύματος και την περιστολή της κλαδικής νοοτροπίας²⁶. Συνοπτικά η αποτυχημένη διακλαδική πορεία των Καναδικών ενόπλων δυνάμεων οφείλεται στο ότι η ενοποίηση επιβλήθηκε χωρίς να έχει την αναγκαία συναίνεση και να αποτελεί στρατιωτική επιλογή. Δεύτερον τα στελέχη ουδέποτε ανέπτυξαν τους απαραίτητους δεσμούς προς την ιδέα των διακλαδικών δυνάμεων, ενώ ταυτόχρονα δεν μπόρεσαν να καταστείλουν τη συναισθηματική πρόσδεση στις παραδόσεις και ιστορία των κλάδων. Τέλος ο ανταγωνισμός και τα συμφέροντα των κλάδων απέδειξαν ότι διατηρούν πάντοτε την ισχυρή τους δυναμική.

2. Διδάγματα από την εφαρμογή διακλαδικότητας σε πρόσφατες επιχειρήσεις

Στην επιχείρηση Allied Force η πολιτική επιλογή για εκτέλεση αεροπορικών προσβολών, αποσκοπούσε στο να νομιμοποιήσει και ενθαρρυνθεί η συμμετοχή του συνόλου των χωρών της συμμαχίας²⁷ σε

25. "A Decade, no progress", Douglas A. Macgregor, Joint Forces Quarterly, winter 2000-01 p. 20-22 & "The Plight of Joint Doctrine after Kosovo", Colonel Peter Herrly, JFQ summer 1999 p. 99-103.

26. "Unification and the strong idea: a 50-year tug of war of concepts at crossroads", Colonel J.P.Y.D. Gosselin, OMM, Canadian Forces College, 1 June 2004.

27. Από τις 19 χώρες του NATO, οι 13 μόνο συμμετείχαν στις αεροπορικές επιδρομές.

αποστολές σχετικά χαμηλού κινδύνου, ελαχιστοποιώντας το πιθανό πολιτικό κόστος με εφαρμογή της θεωρίας των EBO (χρησιμοποίηση καταλληλότερων μέσων φορέων και όπλων²⁸).

Όσον αφορά το επίπεδο διακλαδικότητας εντός των αμερικανικών ενόπλων δυνάμεων, αυτό κυμάνθηκε σε ιδιαίτερα χαμηλά επίπεδα, ιδιαίτερα μεταξύ στρατού και αεροπορίας, όπως χαρακτηριστικά κατέδειξε η αδυναμία αξιοποίησεως της δύναμης επιχειρήσεων "Task Force HAWK" (Ε/Π Apache που είχαν αναπτυχθεί στην Αλβανία). Η διακλαδικότητα σε επιχειρησιακό / τακτικό επίπεδο έφτασε στο ναδίρ, όπως τεκμηριώνεται από ακόλουθα: η ηγεσία του στρατού της εν λόγω δύναμης αρνήθηκε τη μεταβίβαση του τακτικού ελέγχου των Ε/Π στο CAOC της Ιταλίας (δηλ. στον αεροπορικό διοικητή), προκειμένου να συμπεριληφθούν στην ημερήσια διαταγή ATO (Air Tasking Order), ακόμη και για διασυνοριακές αποστολές, εφόσον δεν θα χρησιμοποιούνταν προς άμεση υποστήριξη χερσαίων δυνάμεων. Αντίληψη του στρατού ήταν ότι η καταστολή της εχθρικής αεράμυνας (αποστολές SEAD) κατά την εκτέλεση των "σε βάθος" επιχειρήσεων των Ε/Π θα έπρεπε να γίνει με ίδια μέσα (MLRS) χωρίς χρήση ΑΦΔΒ και τέλος υπήρξε αδυναμία ολοκλήρωσης και εκμετάλλευσης σε πραγματικό χρόνο των πληροφοριών στοχοποιήσεως που παρείχαν τα μέσα του στρατού στο κέντρο στοχοποιήσεως της αεροπορίας²⁹.

Στην Επιχείρηση Iraqi Freedom τα διδάγματα του χαμηλού επιπέδου διακλαδικότητας από το Κόσοβο φαίνεται ότι ελήφθησαν υπόψιν από τις αμερικανικές ένοπλες δυνάμεις. Στους πρώτους μήνες του πολέμου στο Αφγανιστάν κατά τη διάρκεια της επιχείρησης Anaconda, αλλά και αργότερα στο Ιράκ επετεύχθη

28. "Kosovo / Operation Allied Force after-action report", Report to Congress, 31 January 2000.

29. "Transformation and the unfinished business of jointness: Lessons for the army from the Persian Gulf, Kosovo and Afghanistan", Bernard Rostker, The US Army and the new National Security Strategy, Chapter 7, p. 10., www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1657/MR1657.ch7.pdf

ικανοποιητικός βαθμός συνέργειας. Ειδικές και άλλες χερσαίες δυνάμεις έτυχαν ικανοποιητικής υποστήριξης από αεροπορία και στρατό στις επιχειρήσεις καταδίωξης μελών της Αλ Κάιντα στα βουνά του Αφγανιστάν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ "Ε" - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

1. Διαπιστώσεις - συμπεράσματα

Από την προηγηθείσα ανάπτυξη γίνεται φανερό ότι η εφαρμογή της διακλαδικότητας αφορά θέματα διαλειτουργικότητας και τυποποίησης μεταξύ ενός μεγάλου εύρους συστημάτων, τόσο σε εθνικό όσο και σε συμμαχικό επίπεδο, την απόκτηση εξελιγμένων δυνατοτήτων που θα επιτρέψουν την ανάληψη με επιτυχία ενός μεγάλου φάσματος επιχειρήσεων και πάνω από όλα την εκπαίδευση / επιμόρφωση / αλλαγή νοοτροπίας του προσωπικού. Η αποτυχημένη απόπειρα επίτευξης της διακλαδικότητας στις Καναδικές ένοπλες δυνάμεις³⁰, κατέδειξε ότι τα βήματα πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεκτικά και ότι μόνο η κλαδική ταυτότητα μπορεί να μεταδώσει στα στελέχη υπερηφάνεια και να αναπτύξει τους απαραίτητους δεσμούς εμπιστοσύνης προς τις ένοπλες δυνάμεις. Παράλληλα, με την εκπαίδευση θα ενσταλλάζονται συνεχώς τα απαραίτητα ψήγματα διακλαδικότητας, που εντέλει θα επιφέρουν την επιθυμητή συνέργεια και θα επιτρέψουν τη βέλτιστη εκμετάλλευση όλου του δυναμικού των ένοπλων δυνάμεων. Τελικά η διακλαδικότητα πάνω από όλα αφορά την αλλαγή νοοτροπίας, τρόπου σκέψης και προσέγγισης των επιχειρήσεων και την απόκτηση εμπιστοσύνης προς την επαγγελματική επάρκεια των συναδέλφων του άλλου κλάδου. Οι ελληνικές ένοπλες δυνάμεις βρίσκονται στο σωστό δρόμο, υπάρχει το σωστό θεσμικό πλαίσιο και η δυναμική των μεταρρυθμίσεων.

30. "Joint Doctrine for the Canadian forces: vital concern or hindrance?", Colonel Berthier Desjardins, Canadian Forces College, 6

2. Προτάσεις

Οι σημαντικότερες προτάσεις που κατατέθηκαν στο παρόν άρθρο έχουν ως ακολούθως:

α. Κατάρτιση από το ΓΕΕΘΑ στρατηγικού σχεδίου / οράματος ενόπλων δυνάμεων και "οδικού χάρτη" συμβολής των κλάδων στο στρατηγικό σχέδιο.

β. Κατάρτιση "οδικού χάρτη" διακλαδικής εκπαίδευσης με παράλληλη αναβάθμιση του ρόλου της ΑΔΙΣΠΟ.

γ. Συγκρότηση μόνιμης διακλαδικής δύναμης, υπό τον επιχειρησιακό έλεγχο του Δ.Ε.Σ.Α.Π. και ενοποίηση ΔΑΔ και 32 ΤΑΞΠΝ.

δ. Επανεξέταση επιχειρησιακού προγραμματισμού επιδιώκοντας το βέλτιστο συγκερασμό μεταξύ των διαθεσίμων δυνάμεων, του κόστους και της ετοιμότητας. Καθιέρωση κοινών κριτηρίων αξιολόγησης με μετρήσιμα χαρακτηριστικά για όλες τις δραστηριότητες των Ε.Δ.

ε. Συγκρότηση Διακλαδικής Διοίκησης Ειδικών Επιχειρήσεων.

στ. Περαιτέρω ενίσχυση του ρόλου του ΓΕΕΘΑ και ταυτόχρονα μικρή αποδυνάμωση των επιτελείων των κλάδων προκειμένου να υποστηριχτούν πιο δυναμικά οι διακλαδικές επιχειρήσεις.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η διαδικασία μετασχηματισμού των ενόπλων δυνάμεων δεν αποτελεί αυτοσκοπό, αλλά το όχημα της εξελικτικής πορείας για πιο αξιόμαχες Ε.Δ. Η μακραίωνη παράδοση του Σ.Ξ. και του Π.Ν. αλλά και το ένδοξο παρελθόν της Π.Α. δεν έχουν τίποτε να φοβηθούν από τη διακλαδικότητα. Οι κλάδοι θα συνεχίσουν να αναπτύσσονται ακολουθώντας τις τεχνολογικές εξελίξεις και αποκτώντας τα τελειότερα μέσα που μπορεί να αγοράσει το ελληνικό κράτος. Όμως η χρησιμότητα και η αξιολόγησή τους θα γίνεται από την εκμετάλλευση και συνεισφορά των μέσων τους στις έξι διαστάσεις του ενοποιημένου πεδίου μάχης. Η αγωνία για το πώς θα αντιμετωπίσουμε την επόμενη κρίση θα πρέπει να αποτελεί καθημερινή μας ενασχόληση, σε μία εποχή

που η ευημερία / ευμάρεια, διαφθορά και κοινωνική διάβρωση σίγουρα δεν έχουν αφήσει αλώβητες και τις ένοπλες δυνάμεις. Με δεδομένη τη συνοχή πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας και με ξεκάθαρη πολιτική καθοδήγηση και υποστήριξη μπορούμε και επιβάλλεται να αναλάβουμε όλη την ευθύνη της στρατιωτικής προπαρασκευής και ετοιμότητας των ενόπλων δυνάμεων, ως εγγυητές της εθνικής ασφάλειας και ευημερίας της χώρας.

“Η ΤΥΝΗΣΙΑ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΟΥ ΕΥΡΩΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ”

Περίληψη διατριβής
Αντχου Τζαλέλ Τουνσί ΠΝ (ΤΥΝ)
Σπουδαστή 3ης ΕΣ / ΑΔΙΣΠΟ

1. Εισαγωγή

Η περιοχή της Μεσογείου, θεωρείται ακόμη και σήμερα, μια από τις πιο κρίσιμες, ευαίσθητες και ίσως, η πλέον στρατηγική περιοχή του κόσμου. Θέατρο συγκρούσεων διαφορετικών γεωπολιτικών και στρατηγικών, εμφανίζει και σήμερα μία σειρά από εστίες κρίσεων που μπορεί να μετατρέψουν την περιοχή σε πεδίο συγκρούσεων, χωρίς να παραβλέψουμε και την περίπτωση μιας ευρύτερης επέκτασής τους.

Συχνά τίθεται το ερώτημα εάν η Μεσόγειος είναι μια ζώνη διαιρεσης ή εάν, αντίθετα, προωθεί τις επαφές και τις συναλλαγές. Εδώ, δεν πρέπει ούτε να υπερβάλουμε, ούτε να δραματοποιήσουμε τα πράγματα. Εάν κανείς εξετάσει την ιστορία, θα παρατηρήσει ότι υπήρξαν πολύ περισσότερες συγκρούσεις, μεταξύ χριστιανών, στην Βόρειο Ευρώπη ή αλλού, ή μεταξύ λαών του Νότου,

Μέσα στην περιοχή της Μεσογείου ευρίσκεται η Τυνησία. Η Τυνησία, από τη γεωγραφία της και τη ιστορία της, ανήκει με έναν δομικό τρόπο στη Μεσόγειο και ενδιαφέρεται για όλα της τα συμβάντα. Επίσης, ενδιαφέρεται συχνά για τα γεγονότα που συμβαίνουν στην περιοχή, της οποίας η στρατηγική σημασία εμφανίζεται μέσω ορισμένων δεικτών. Αυτή η χώρα, από την ανεξαρτησία της ετέθη στην υπηρεσία της ειρήνης και της συνεργασίας, τόσο σε παγκόσμιο, όσο και σε περιφερειακό επίπεδο, αφού θεωρεί τη Μεσόγειο ως σημαντικό χώρο για τη ζωή, τον πολιτισμό, την πολιτική, την οικονομία, το πνεύμα και την κοινωνία, αλλά επίσης και τον άνθρωπο. Εργάστηκε πάρα πολύ προκειμένου να μπορέσει να προωθήσει, να προάγει τον

άνθρωπο και να αναπτύξει φιλικές σχέσεις με τις Ευρωπαϊκές χώρες.

Η Τυνησία έχει ένα ενεργό ρόλο στο Ευρωμεσογειακό περιβάλλον για την ομαλοποίηση των σχέσεων και την πλήρη συνεργασία μεταξύ των κρατών και λαών της περιοχής.

Αυτή η μελέτη έχει σκοπό να εξετάσει τη θέση της Τυνησίας στο Ευρωμεσογειακό περιβάλλον καθώς και τις ενέργειες για την διαμόρφωση των σχέσεων σ' αυτήν την περιοχή ενδιαφέροντός της.

Γι' αυτό, θα προσπαθήσουμε αρχικά να αναλύσουμε το Ευρωμεσογειακό περιβάλλον, εξετάζοντας την Ευρώπη και την Μεσόγειο από γεωγραφική και γεωπολιτική σκοπιά. Σε δεύτερο χρόνο, θα προσπαθήσουμε να προσδιορίσουμε τη θέση της Τυνησίας στη Μεσόγειο. Τελικά, θα αξιολογήσουμε τις προσπάθειες εφαρμογής εργαλείων ασφάλειας και συνεργασίας στο Ευρωμεσογειακό περιβάλλον και πώς σχετίζεται η Τυνησία μ' αυτά.

2. Το Ευρωμεσογειακό περιβάλλον

a. Η Ευρώπη

Η Ευρώπη σήμερα ή καλύτερα η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) αποτελεί παγκόσμια δύναμη. Έχει πληθυσμό 450 εκατ. κατοίκων (αριθμό μεγαλύτερο από το άθροισμα των Ηνωμένων Πολιτειών και της Ρωσίας), αποτελεί τη μεγαλύτερη εμπορική δύναμη του πλανήτη και παράγει το ένα τέταρτο του παγκόσμιου πλούτου. Προσφέρει περισσότερη ενίσχυση στις φτωχές χώρες από οποιονδήποτε άλλο χορηγό. Μόνο το δολάριο των ΗΠΑ είναι περισσότερο διαδεδομένο στις διεθνείς χρηματοπιστωτικές αγορές από το νόμισμά της, το ευρώ.

Επίσης, η Ευρωπαϊκή Ένωση δείχνει πώς οι διάφορες χώρες μπορούν να ενώσουν με επιτυχία τις οικονομικές και πολιτικές δυνάμεις τους υπέρ του κοινού συμφέροντος. Αποτελεί υπόδειγμα ένωσης χωρών για άλλες περιοχές του πλανήτη.

Η Ευρώπη, εννοώντας την Ευρωπαϊκή Ένωση, κατά πολλούς αναλυτές, είναι σήμερα, μαζί με την Κίνα, οι

παράγοντες που μπορούν να αμφισβητήσουν την αμερικανική παγκόσμια ηγεμονία και το στοιχείο που μπορεί να οδηγήσει σε μετάβαση από το αμερικανικό μονοπάτιο της διεθνούς ηγεμονίας σε ένα διπολικό η πολυπολικό σύστημα. Η υπόθεση αυτή είναι βέβαια περισσότερο θεωρητική παρά ουσιαστική. Στηρίζεται σε μια σειρά από ποσοτικούς δείκτες, όπως το πληθυσμιακό μέγεθος, η έκταση και κυρίως η οικονομική ισχύς. Άλλα αγνοεί μια σειρά από άλλους παράγοντες, οι οποίοι έχουν μάλλον ποιοτικό παρά ποσοτικό χαρακτήρα. Η ευρωπαϊκή ενοποίηση πραγματοποιήθηκε υπό την αιγίδα των ΗΠΑ¹. Η ευρωπαϊκή ενοποίηση εμφανιζόταν ως το 1989 ως ένα επί μέρους κεφάλαιο της ευρύτερης δυτικής στρατηγικής, ήταν υποταγμένη στην αμερικανική πολιτική ηγεμονία και απολάμβανε την αμερικανική στρατιωτική προστασία έναντι της κομμουνιστικής απειλής.

Ένα σημαντικό γεγονός που έχει σχέση με το Ευρωμεσογειακό περιβάλλον είναι η εμφάνιση ευρωπαϊκών δυνάμεων: EUROFOR, EUROMARFOR, EUROCORPS και πιο πρόσφατα η Ευρωπαϊκή αστυνομία.

β. Η Μεσόγειος

Η Μεσόγειος θάλασσα περιβάλλεται περίπου από είκοσι χώρες. Στο βόρειο τμήμα, οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και τα Βαλκάνια, στο νότο οι Αραβικές χώρες της Βόρειας Αφρικής, στα ανατολικά η Τουρκία, το Ισραήλ, η Κύπρος, ο Λίβανος, η Συρία, η Ιορδανία και η Παλαιστίνη. Οι παραπάνω χώρες διαφέρουν σημαντικά, τόσο ως προς τον κοινωνικοπολιτικό τους προσανατολισμό και οργάνωση, όσο και ως προς την κατανομή του πλούτου.

Σήμερα, αν εξαιρεθούν η Τουρκία, το Ισραήλ, η Κύπρος και η Μάλτα, οι υπόλοιπες νότιες και ανατολικές μεσογειακές χώρες ανήκουν στον Αραβικό κόσμο. Μία γενική γεωγραφική υποδιαίρεση

1. Κατά το μεγαλύτερο μέρος της ιστορίας της περιορίστηκε στην οικονομική διάσταση. Σε ό,τι αφορά την ιδεολογική, πολιτική και αμυντική διάσταση, η ψυχροπολεμική Ευρώπη της Ε.Ε καλυπτόταν από άλλες οργανώσεις και κυρίως από το NATO.

του Αραβικού κόσμου είναι εκείνη μεταξύ των κρατών του Μαγκρέμπ που περιλαμβάνει τη Λιβύη, την Τυνησία, την Αλγερία, το Μαρόκο και την Μαυριτανία, και του Μασρέκ που περιλαμβάνει την Αίγυπτο, τη Συρία, το Λίβανο, το Ιράκ, την Ιορδανία και τα κατεχόμενα εδάφη της Παλαιστίνης.

Η σύγχρονη μεσογειακή γεωπολιτική πραγματικότητα πρέπει να προσεγγίζεται σε συνάρτηση, όχι μόνο με τις σχέσεις Ισραήλ και αραβικών χωρών, αλλά και με την κατάσταση που επικρατεί στην Υπερκαυκασία, την Κεντρική Ασία όπως και με τις υπόλοιπες χώρες της Εγγύς Ανατολής και του Περσικού Κόλπου.

Η μεσογειακή γεωπολιτική πραγματικότητα προσδιορίζεται, επίσης, από τις εξελίξεις στη διαδικασία ειρήνευσης στη Μέση Ανατολή, στο Ιράκ, στο Κυπριακό ζήτημα και στην αναθέρμανση της διαδικασίας προσέγγισης Ισραήλ και Συρίας, με κύριες επιπτώσεις στην ισραηλινή πολιτική στο Λίβανο.

Ορισμένες από τις χώρες της νότιας μεσογειακής ακτής θεωρούνται, μέχρι τώρα, ως οι σημαντικότερες εξαγωγείς "κινδύνων" για την Ευρώπη (Αίγυπτος, Αλγερία). Η διαπίστωση αυτή πηγάζει από το γεγονός ότι στις παραπάνω χώρες εμφανίζονται, από καιρό σε καιρό, έντονα φαινόμενα πολιτικής αστάθειας και αναρχίας, που οφείλονται στην εμφάνιση και δράση κινημάτων εγκαθίδρυσης θεοκρατικών καθεστώτων.

Στους παραπάνω κινδύνους πρέπει να προστεθούν η μαζική αύξηση των οπλοστασίων μαζικής καταστροφής (πυραυλικών βαλλιστικών ή αμυντικών συστημάτων) στις χώρες του νότιου τμήματος της μεσογειακής λεκάνης (κυρίως σε εκείνες που ανήκουν στη γεωγραφική ζώνη της Μέσης Ανατολής). Η οποιαδήποτε απειλή που πηγάζει από την ενδυνάμωση αυτών των οπλοστασίων δεν είναι τόσο αισθητή στις ευρωπαϊκές χώρες όσο στη διατάραξη των ισορροπιών νότου - νότου.

Μέσα στην Μεσόγειο, η Βόρεια Αφρική αποτελείται από πέντε κρατικές οντότητες, την Αίγυπτο, την Λιβύη, την Τυνησία, την Αλγερία και το Μαρόκο. Χάρη στην κοινή ιστορία τους, στη γλώσσα, στα

έθιμα και στη μουσουλμανική θρησκεία, αποτελούν ένα αναπόσπαστο μέρος του αραβικού κόσμου. Οι χώρες αυτές έχουν στενές σχέσεις με τις άλλες αραβικές χώρες της Μέσης Ανατολής, ενώ, λόγω της εγγύτητας προς την Ευρώπη, δέχονται επιρροές από αυτήν, αλλά και την επηρεάζουν οι ίδιες.

Η Αίγυπτος κατέχει την ισχυρότερη γεωπολιτική σημασία από τις προς εξέταση χώρες, δεδομένου κυρίως του ελέγχου της διώρυγας του Σουέζ, η οποία αποτελεί την βασική συγκοινωνιακή δίοδο από τον Ατλαντικό προς τον Ινδικό Ωκεανό, αλλά και της γεωγραφικής θέσεώς της στην ΝΑ Μεσόγειο.

Τα λοιπά κράτη, (Μαρόκο, Αλγερία, Τυνησία και Λιβύη), έχουν σημαντική γεωπολιτική αξία που αφορά τον έλεγχο της εισόδου από τον Ατλαντικό Ωκεανό, την διακίνηση μέσω της Νότιας Μεσογείου αλλά και την οδό προσπέλασης της Δύσης με την υπόλοιπη Αφρική.

Τα βασικά προβλήματα ασφάλειας στην περιοχή της Β. Αφρικής είναι η τρομοκρατία και η λαθρομετανάσταση. Εξ' άλλου, η ανεργία και τα οικονομικά προβλήματα, σε συνδυασμό με την αύξηση του πληθυσμού οδήγησαν τους νέους να ενταχθούν σε ισλαμιστικά κόμματα και ακραίες τάσεις. Αυτή η κατάσταση, όμως, αρχίζει και σταθεροποιείται. Η δράση αυτών των ομάδων ελαττώνεται όλο και πιο πολύ.

Αυτή η ενδεχόμενη απειλή, που προέρχεται από την αστάθεια στη νότια ακτή της Μεσογείου, αφορά σε αυξανόμενο βαθμό όλη τη νότια Ευρώπη. Η τρομοκρατική βία έχει ήδη περάσει στην απέναντι ακτή της Μεσογείου, για να χτυπήσει γαλλικούς και ισπανικούς στόχους. Οι πιο δολοφονικές από αυτές και με μεγαλύτερη επίδραση ήταν η έκρηξη βόμβας, στο σταθμό Σαιν Μισέλ του Μετρό το 1995, και εκείνες στη Μαδρίτη το 2004.

Επίσης, η αύξηση του πληθυσμού στις χώρες της Βόρειας Αφρικής, μαζί με τους λοιπούς παράγοντες - χαμηλή οικονομική ανάπτυξη, ανεργία, αναζήτηση καλύτερου επιπέδου ζωής, κλπ. - έχουν ως συνέπεια ένα μεγάλο κύμα μετανάστευσης

από το Νότο προς το Βορρά. Με δεδομένο ότι για την ανάπτυξη απαιτείται μια ετήσια οικονομική αύξηση του 10%, (και είναι αδύνατο να επιτευχθεί), η μετανάστευση θα αυξάνει και θα οδηγήσει το πλεονάζον εργατικό δυναμικό της περιοχής αυτής σε αναζήτηση εργασίας εκτός των συνόρων της χώρας του. Οι νέοι της Αιγύπτου, της Αλγερίας, της Τυνησίας και του Μαρόκου που δεν μπορούν να εξασφαλίσουν στη χώρα μια θέση εργασίας θα επιζητήσουν τη νόμιμη ή παράνομη μετανάστευση στις ευημερούσες χώρες της ΕΕ

3. Γεωπολιτική της Τυνησίας

Η Δημοκρατία της Τυνησίας είναι μια χώρα της Βόρειας Αφρικής, με μια θέση ιδιαίτερης στρατηγικής σημασίας στις ακτές της Μεσογείου, γεγονός που της επέτρεψε να δεχθεί όλες σχεδόν τις ιστορικές επιδράσεις που ασκήθηκαν στην περιοχή.

Είναι μια αραβόφωνη μουσουλμανική χώρα, η οποία έχει δεχθεί τη βαθιά επίδραση του γαλλικού πολιτισμού, στη διάρκεια των 75 ετών του γαλλικού προτεκτοράτου που τερματίσθηκε το 1956.

Στις 25 Ιουλίου 1957, η συντακτική Συνέλευση (που εκλέχθηκε στις 25 Μαρτίου 1956 μετά την αναγνώριση της τυνησιακής ανεξαρτησίας από τους Γάλλους) κήρυξε έκπτωτη τη μοναρχία και εγκαθίδρυσε δημοκρατική κυβέρνηση, πρόεδρος της οποίας ήταν ο Χαμπίμπ Μπουργκίμπα. Το Σύνταγμα της Δημοκρατίας της Τυνησίας (Αλ-Τζουμχουρίγια ατ -Τουνουσίγια) δημοσιεύθηκε την 1η Ιουνίου 1959.

Στην εξωτερική της πολιτική, η Τυνησία επιζητεί να έχει άριστες σχέσεις με τις γειτονικές της χώρες ενώ, παράλληλα, περιλαμβάνει ανάμεσα στις προτεραιότητες της, την περιφερειακή ενσωμάτωση στο Μαγκρέμπ, την οικοδόμηση συναίνεσης στο εσωτερικό του αραβικού κόσμου και τη συνεργασία στο πλαίσιο του Αραβικού Συνδέσμου, όπως και την Ευρωμεσογειακή συνεργασία.

Από τις προτεραιότητες της εξωτερικής πολιτικής της Τυνησίας είναι η ενίσχυση των επαφών με τη Δύση, οι οποίες είναι καλές λόγω της φιλελεύθερης οικο-

νομικής και κοινωνικής πολιτικής της χώρας. Σημαντικές είναι έτσι οι σχέσεις της με την ΕΕ, την κυριότερη εμπορική διέξοδο για τα γεωργικά προϊόντα της Τυνησίας. Από την άλλη πλευρά, οι σχέσεις με τις άλλες αραβικές χώρες, είναι πολύ καλές. Εξάλλου, η Τύνιδα φιλοξενεί την PLO από την εποχή που εκδιώχθηκε από το Λίβανο.

Εκτός της αναβίωσης της "Ένωσης του Αραβικού Maghreb" ("UMA"), η Τυνησία σύναψε συμφωνίες ελευθέρου εμπορίου με διάφορες χώρες του Μαγκρέμπ και αραβικές, και διαφοροποίησε τη συνεργασία και τις εταιρικές της σχέσεις παγκοσμίως. Στην προοπτική αυτή, η Τυνησία εγκαινίασε ένα σημαντικό πρόγραμμα πολυτομεακών μεταρρυθμίσεων σε διαφόρους τομείς που έχουν σκοπό να θέσουν τα θεμέλια μιας σταθερής, διαφοροποιημένης και ανταγωνιστικής οικονομίας, ικανής να προσαρμόζεται στο νέο διεθνές περιβάλλον.

4. Εργαλεία ασφάλειας και συνεργασίας στο Ευρωμεσογειακό περιβάλλον

Μέχρι σήμερα η Ευρωπαϊκή Ένωση έχοντας αντιληφθεί το μέγεθος της σημασίας του Ευρωμεσογειακού χώρου και τα προβλήματά του, έχει προβεί σε πρωτοβουλίες στις οποίες αντανακλάται το ενδιαφέρον για την περιοχή της Βόρειας Αφρικής. Οι πρωτοβουλίες ξεκινούν πάντα από τις Μεσογειακές Ευρωπαϊκές χώρες, ως άμεσα ενδιαφερόμενες, αφού βρίσκονται σε άμεση επαφή και αισθάνονται την ανάγκη να προσεγγίσουν τον Αφρικανικό Βορρά. Οι σημαντικότερες μέχρι σήμερα προσπάθειες αποσκοπούν στη γενικότερη μεσογειακή συνεργασία και αφορούν, επίσης, και χώρες της Μέσης Ανατολής. Καλή ανταπόκριση υπάρχει κυρίως μόνο από τη Βόρεια Αφρική, ιδίως από την Τυνησία και την Αίγυπτο, που φιλοδοξούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην Ευρωμεσογειακή Συνεργασία. Τελευταία, βρίσκεται σε εξέλιξη και μια προσπάθεια διαφορετικής προσέγγισης, στα πλαίσια της Ευρωαφρικανικής συνεργασίας.

Η πρώτη συλλογική ευρωπαϊκή πρωτοβουλία² για συνεργασία με τις χώρες

2. Ι. Παρίση, Η Ευρωπαϊκή άμυνα και ασφάλεια, σελ. 182

του Νότου της Μεσογείου ξεκίνησε το 1979 με τη "Συνολική Μεσογειακή Πολιτική". Και ακολούθησε η "Ανανεωμένη Μεσογειακή Πολιτική" στα τέλη της δεκαετίας του '80. Στις αρχές της δεκαετίας του '90 αναπτύχθηκαν η "Διάσκεψη για την ασφάλεια και τη συνεργασία στη Μεσόγειο" και το "Φόρουμ 5+5" με τη συμμετοχή της Γαλλίας, Ισπανίας, Ιταλίας, Μάλτας και Πορτογαλίας και των πέντε χωρών της Αραβικής Ένωσης του Μαγκρέμπ. Οι πρωτοβουλίες αυτές δεν είχαν συνέχεια, εξαιτίας πολιτικών αντιθέσεων που εκφράστηκαν, στα πλαίσια συσχετισμών δυνάμεων της εποχής.

Το "Μεσογειακό Φόρουμ" είναι μια νεότερη πρωτοβουλία που βρίσκεται σε εξέλιξη. Ξεκίνησε με πρόταση της Αιγύπτου και με την υποστήριξη της Γαλλίας, της Ισπανίας και της Ιταλίας. Συμμετέχουν, επίσης, η Αλγερία, η Τυνησία, το Μαρόκο, η Ελλάδα, η Μάλτα και η Τουρκία. Το Φόρουμ αυτό συνιστά ένα πλαίσιο άτυπου διαλόγου στο οποίο περιλαμβάνονται θέματα πολιτικά, ασφαλείας, οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά.

Το 1991 ετέθη σε ισχύ η Ανανεωμένη Μεσογειακή Πολιτική της Κοινότητας, που για πρώτη φορά ξέφυγε από το σχήμα των διμερών χρηματοδοτικών πρωτοκόλλων που αφορούσαν έκαστο μια τρίτη μεσογειακή χώρα. Η Ανανεωμένη Μεσογειακή Πολιτική υιοθέτησε την αντίληψη των "οριζοντίων" προγραμμάτων που απευθύνονται στο σύνολο των τρίτων μεσογειακών χωρών: τα κονδύλια δηλαδή απευθύνονται στο σύνολο των χωρών της περιοχής και δίδονται σε όποια χώρα υποβάλει επί μέρους προγράμματα που θα κριθούν άξια χρηματοδότησης από την ΕΕ.

Το Μάρτιο του '94 η Επιτροπή των Μονίμων Αντιπροσώπων της ΔΑΣΕ αποφάσισε ότι, όταν ζητείται, η Αλγερία, η Αίγυπτος, το Μαρόκο και η Τυνησία θα προσκαλούνται στις συναντήσεις του Συμβουλίου Υπουργών και ευκαιριακά σε άλλες διασκέψεις, για τις οποίες θα έχουν ειδικό ενδιαφέρον.

Από τότε, η ευρεία περιφέρεια της Μεσογείου αντιμετωπίζεται ομοιόμορφα από

την Ευρωπαϊκή Ένωση, στο πλαίσιο της Ευρωμεσογειακής Συνεργασίας. Η πολιτική αυτή αποσκοπεί στο να καταστεί η λεκάνη της Μεσογείου περιοχή ενισχυμένου πολιτικού διαλόγου, σε τακτική βάση, συναλλαγών και συνεργασίας, που θα εγγυάται τη σταθερότητα και την ευημερία. Τα μέσα για την επίτευξη αυτών των στόχων, είναι η ενίσχυση της δημοκρατίας και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η ισόρροπη οικονομική ανάπτυξη, η καταπολέμηση της φτώχειας και η προώθηση της κατανόησης μεταξύ των λαών και των πολιτισμών. Το ζητούμενο της Ευρωμεσογειακής Συνεργασίας είναι η δημιουργία σφαιρικής εταιρικής σχέσης μεταξύ της ΕΕ και των Τρίτων Μεσογειακών χωρών, ειδικά των χωρών της Βόρειας Αφρικής.

Η ολοκληρωμένη αυτή εταιρική σχέση απέκτησε πολιτική διάσταση με τη Διακήρυξη της Βαρκελώνης τον Νοέμβριο του 1995 (27 και 28), όπου θεσπίζεται μία νέα μορφή συνεργασίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των Τρίτων Μεσογειακών Χωρών. Η Ευρωμεσογειακή Διάσκεψη της Βαρκελώνης πραγματοποιήθηκε με πρωτοβουλία της ισπανικής Προεδρίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης και σε αυτή συμμετείχαν συνολικά 27 χώρες, οι δεκαπέντε, τότε, της ΕΕ και το Μαρόκο, η Αλγερία, η Τυνησία, η Αίγυπτος, η Ιορδανία, το Ισραήλ, ο Λίβανος, η Συρία, η Παλαιστίνη, η Τουρκία, η Κύπρος και η Μάλτα. Η μεγάλη απούσα στη Διάσκεψη της Βαρκελώνης ήταν η Λιβύη, λόγω των κυρώσεων του ΟΗΕ κατά του καθεστώτος της.

Με τη Διακήρυξη που υπέγραψαν οι 27 Υπουργοί Εξωτερικών, τίθεται σε εφαρμογή η Ευρωμεσογειακή Εταιρική Σχέση, η οποία περιλαμβάνει τρεις πτυχές³:

Την πολιτική ασφάλειας, η οποία έχει σαν στόχο τον καθορισμό ενός κοινού χώρου ειρήνης και σταθερότητας,

Την κοινωνική, ανθρώπινη και πολιτιστική διάσταση, προκειμένου να έλ-

3. Ευρωμεσογειακή Εταιρική Σχέση, Ο Χρηματοδοτικός Κανονισμός MEDA Έντυπο του ΥΠΕΘΟ, Διεύθυνση Αναπτυξιακής Συνεργασίας, Ειδικών Χρηματοδοτήσεων και Προγραμμάτων, Τμήμα Δι-μερούς Αναπτυξιακής Συνεργασίας.

θουν κοντύτερα οι λαοί της περιοχής, και

Την οικονομική και χρηματοδοτική, ώστε να γίνει η Μεσόγειος μία ζώνη ευημερίας, μέσω της δημιουργίας μιας Ζώνης Ελευθέρων Συναλλαγών.

Παράλληλα, στο χώρο της Μεσογείου έχουν διαμορφωθεί και άλλες πρωτοβουλίες, όπως εκείνης των 5+5 (Δυτική Μεσόγειος). Το Forum Διαλόγου για τη Δυτική Μεσόγειο (Πρωτοβουλία 5+5) δημιουργήθηκε το 1990 από εννέα (9) χώρες : Γαλλία, Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία, Αλγερία, Λιβύη, Τυνησία, Μαρόκο, Μαυριτανία. Αργότερα προστέθηκε και η Μάλτα. Στόχος της πρωτοβουλίας είναι να ενισχύσει τον πολιτικό, οικονομικό και πολιτιστικό διάλογο μεταξύ των χωρών που συμμετέχουν.

Ο διάλογος των 5+5 απόνησε λόγω του εμπάργκο κατά της Λιβύης και της διαμάχης του Μαρόκου με την Αλγερία για το ζήτημα της Δυτικής Σαχάρας.

Είναι ένα διακυβερνητικό σύστημα συνεργασίας με μη θεσμική διάρθρωση. Τρεις ομάδες εργασίας λειτουργούν στους τομείς του:

- α. πολιτικού διαλόγου,
- β. πολιτιστικών θεμάτων,
- γ. οικονομικής συνεργασίας.

5. Η Τυνησία και τα μέτρα ασφάλειας και συνεργασίας στο Ευρωμεσογειακό περιβάλλον

Η Τυνησία, από την ανεξαρτησία της εδώ και 50 χρόνια, υπήρξε πάντοτε μία χώρα στην υπηρεσία της ειρήνης και της συνεργασίας. Μία χώρα, η οποία θεωρεί τη Μεσόγειο ως σημαντικό χώρο για τη ζωή, για τον πολιτισμό, για την πολιτική, την οικονομία, το πνεύμα και την κοινωνία, αλλά επίσης και τον άνθρωπο. Εργάστηκε πάρα πολύ από την ανεξαρτησία της προκειμένου να μπορέσει να προωθήσει, να προάγει τον άνθρωπο και να αναπτύξει φιλικές σχέσεις με τις Ευρωπαϊκές χώρες. Η Τυνησία δεν έχει χάσει ευκαιρία να εκφράσει, μέσα από όλους τους θεσμούς και όλες τις ευκαιρίες, διεθνώς, την αντίθεσή της στην τρομοκρατία κάθε μορφής. Και σαν χώρα, θρήνησε

ΕΦΕΥΡΕΣ-ΜΕΤΑΞΕΣ

αρκετά θύματα ώστε να γνωρίζει ότι πρέπει να εργαστούν όλοι μαζί, να καταβάλλεται κάθε δυνατή προσπάθεια, προκειμένου να αποφεύγονται καταστάσεις αποσταθεροποίησης και να εγκαθιδρυθεί η ειρήνη και η ασφάλεια.

Η Τυνησία ακολουθεί με σταθερότητα, μια πολιτική ανοίγματος και μετριοπάθειας στις διεθνείς σχέσεις της, που βασίζεται στο χάρτη των Ηνωμένων Εθνών σε συνδυασμό με τη διεθνή νομιμότητα. Έτσι, ακούραστα, προώθησε την ειρήνη, τη συμφωνία και τη συνεργασία στο περιβάλλον της και πέραν αυτού. Απέστειλε εκατοντάδες στρατιωτών σε αποστολές ειρήνης στη Καμπότζη, στη Ναμίπια, στη Σομαλία, στη Ρουάντα, στο Μπουρούντι, και πολύ πρόσφατα, στην Ακτή Ελεφαντοστού.

Πέραν αυτών, το Ευρωμεσογειακό περιβάλλον έχει στρατηγική σημασία στις κοινωνικές επιλογές της εξωτερικής πολιτικής της Τυνησίας και στους προσανατολισμούς της. Πράγματι, για την Τυνησία, η Μεσόγειος, το λίκνο των πολιτισμών και των μονοθεϊστών θρησκειών, πρέπει να συνεχίζει να είναι μια γέφυρα μεταξύ των ανθρώπων του Βορρά και του Νότου. Ένας χώρος ειρηνικής συνύπαρξης μεταξύ των ανθρώπων της περιοχής και ένα παράδειγμα της ανθρώπινης αλληλεγγύης.

Γι' αυτό, η Τυνησία εργάζεται συνεχώς για τη συνεύρεση των ανθρώπων των δύο πλευρών και τη δημιουργία ενός ολοκληρωμένου Ευρωμεσογειακού περιβάλλοντος, ισχυρού με την ποικιλομορφία του, και ικανού να παίζει έναν σημαντικό ρόλο για την εδραίωση ενός πιο ειρηνικού κόσμου.

Δεν είναι, λοιπόν, περιστασιακό ή τυχαίο γεγονός ότι η Τυνησία έπαιξε έναν προκαταρκτικό ρόλο στη δημιουργία του Ευρωμεσογειακού. Από το 1993, από το βήμα της πλατφόρμας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στο Στρασβούργο, ο Πρόεδρος της σύστησε να περάσει το θέμα από τη φάση συζητήσεως, σ' αυτή της πραγματοποίησης της κοινής φιλοδοξίας. Αυτό μπόρεσε να γίνει μέσω ενός χάρτη με τίτλο: "Ευρωμεσογειακή σύμβαση για την ανάπτυξη και την αλληλεγγύη", απαντώντας

στις φιλοδοξίες των λαών της περιοχής. Το 1995, η Τυνησία πρωτοστάτησε στην έναρξη της διαδικασίας της Βαρκελώνης και επέδειξε μια σημαντική μεσογειακή προσαρμογή, που οδήγησε στην υιοθέτηση του χάρτη της Καρχηδόνας για την ανοχή στη Μεσόγειο.

Για να υλοποιήσει τη δέσμευσή της υπέρ ενός Ευρωμεσογειακού περιβάλλοντος αλληλεγγύης και υπέρ της συνεργασίας για μια κοινή ανάπτυξη, η Τυνησία υπέγραψε, τον Ιούλιο του 1995, μια συμφωνία ένωσης με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η συμφωνία προβλέπει τη δημιουργία, μέχρι το 2010, μιας ζώνης ελευθέρου εμπορίου μεταξύ της Τυνησίας και την ΕΕ.

Πρώτη χώρα της νότιας πλευράς που κατάφερε να ολοκληρώσει αυτόν τον τύπο συμφωνίας με την Ευρωπαϊκή Ένωση, η Τυνησία, έκανε ότι είναι δυνατόν για να πετύχει αυτήν την συνεργασία, που εκπορεύεται από το πολιτιστικό πρόγραμμα πού εφαρμόζεται στη χώρα, βάσει των κανονικών αρχών της ελευθερίας, προόδου, αλληλεγγύης, διαλόγου, και της ανοχής.

Η Τυνησία προώθησε μια σειρά ποικίλων μεταρρυθμίσεων, κοινωνικής, πολιτικής, και οικονομικής φύσης, που επέτρεπαν την ανάπτυξη και κοινωνική πρόοδο, όμοια και κοντά στα ευρωπαϊκά πρότυπα. Και στην προοπτική μίας ζώνης ελευθέρου εμπορίου που προγραμματίζεται για το 2010, στα πλαίσια του Ευρωμεσογειακού διαλόγου της Βαρκελώνης, ένα πρόγραμμα εκσυγχρονισμού της Τυνησιακής οικονομίας, συνεχίζεται με την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, για να αυξήσει την ανταγωνιστικότητα των τυνησιακών επιχειρήσεων και για να τους προετοιμάσει για την αντιμετώπιση του ανταγωνισμού.

Η Τυνησία, λοιπόν, πρέπει να επιταχύνει το εκσυγχρονισμό των επιχειρήσεών της (να έχουν το ίδιο επίπεδο με τις ευρωπαϊκές) στην προοπτική της ζώνης ελευθέρου εμπορίου που προγραμματίζεται για το 2010, στα πλαίσια του Ευρωμεσογειακού διαλόγου της Βαρκελώνης.

Για την Τυνησία, τρεις προκλήσεις

απορρέουν από τη διεύρυνση της ΕΕ:

Πρώτη πρόκληση: Να είναι σε θέση να αναπτύξει μια σημαντική ροή των εξαγωγών της προς την κεντρική Ευρώπη, και να προσελκύσει τους τουρίστες. Για ιστορικούς λόγους, η Τυνησιακή οικονομία συσχετίζεται με τις αγορές της κεντρικής Ευρώπης. Αυτές οι αγορές από τώρα και στο εξής θα αναπτυχθούν γρηγορότερα, λόγω της ενσωμάτωσής τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η Τυνησία πρέπει να σιγουρευτεί ότι τοποθετείται έτσι ώστε να αφεληθεί από αυτές τις αγορές.

Δεύτερη πρόκληση: Να συνεχίσει να προσελκύει την ευρωπαϊκή ιδι-ωτική επένδυση, βασικό παράγοντα της μακροπρόθεσμης ανάπτυξης. Από αυτή την άποψη, το μάθημα της οικονομικής προσαρμογής στις χώρες της κεντρικής Ευρώπης είναι πολύ σαφές. Συχνά ακούσαμε ότι η ανάπτυξη της κεντρικής Ευρώπης υποστηρίχθηκε πρώτιστα από τα δημόσια κεφάλαια της ΕΕ.

Τρίτη πρόκληση: Σ' ένα τέτοιο πλαίσιο, είναι απαραίτητο να βελτιωθεί ακόμα περισσότερο η ανταγωνιστικότητα και η συνετή διακυβέρνηση. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είναι πολύ ενεργή σ' αυτόν τον τομέα, μέσω μιας ευρείας σειράς προγραμμάτων υποστήριξης για την αναβάθμιση της Τυνησιακής οικονομίας σε τομείς που επεκτείνονται από την ιδιωτικούτη, μέχρι την πολιτική των τηλεπικοινωνιών, από την διαχείριση των λιμένων μέχρι την επαγγελματική εκπαίδευση, από το βιομηχανικό εκσυγχρονισμό μέχρι το διοικητικό εκσυγχρονισμό.

Επίσης, πρέπει να αναπτυχθούν νέοι τομείς συνεργασίας, όπως η ανάπτυξη των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης και ο εκσυγχρονισμός της δικαιοσύνης. Αυτοί οι νέοι τομείς συνεργασίας είναι σημαντικοί για τους ξένους επενδυτές, επειδή αυτοί προβαίνουν πάντοτε σε συνολική κρίση, εστιάζοντας προς το κέρδος, το περιβάλλον της επένδυσης και την συνετή διακυβέρνηση. Έτσι, υποχρεωνόμαστε να χτίσουμε μια δυνατή συνεργασία σε όλους αυτούς τους τομείς.

Το Τυνησιακό πρόγραμμα δράσης,

που είναι ένα από τα επτά που υιοθετήθηκαν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, προβλέπει μεταξύ άλλων, την ανάπτυξη του τομέα της μεταφοράς, βασιζόμενη στην ασφάλεια και στην ενίσχυση των εθνικών και περιφερειακών υποδομών, καθώς και τη διασύνδεσή τους με το ευρωπαϊκό πλέγμα. Το πρόγραμμα προβλέπει, επιπλέον, την ενδυνάμωση της ενεργειακής συνεργασίας, στα πλαίσια μιας προοδευτικής σύγκλισης προς τους στόχους της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ, έχοντας υπόψη τα χαρακτηριστικά της Τυνησιακής αγοράς.

Τελικά, η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Τυνησία ήδη πραγματοποίησαν αξιοπρόσεκτες προσπάθειες να χτίσουν μια ισχυρή και στενή σχέση, μέσα στη διαδικασία της Βαρκελώνης και τη συμφωνία της εταιρικότητας. Συνεχίζοντας αυτήν τη σχέση, το νέο Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα της γειτνίασης που αρχίζει, θα απαιτήσει πιο έντονες προσπάθειες και μια υψηλότερη αποφασιστικότητα.

6. Επίλογος

Είμαι απόλυτα πεπεισμένος ότι, η πολιτιστική επιλογή που συνίσταται στην προαγωγή της κοινωνίας, και στην ευημερία, μέσω της οικονομικής ανάπτυξης και της λογικής, αποτελεί το καλύτερο όπλο που έχουμε στη διάθεσή μας προκειμένου να προστατευθούμε έναντι κάθε μορφής επιθετικότητας και αποσταθεροποίησης.

Η Τυνησία είναι ένα παράδειγμα διαφορετικών φορέων συνεταιρετικότητας με την Ευρωπαϊκή Ένωση: από την επαγγελματική εκπαίδευση στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση, από τον εκσυγχρονισμό των λιμένων στα μεγάλα έργα αυτοκινητόδρομων, από τον εκσυγχρονισμό των οικονομικών κυκλωμάτων και του τελωνείου στη χρηματοδότηση των Μικρών και Μεσαίων Επιχειρήσεων.

Αλλά όλο αυτό είναι ικανοποιητικό; Βεβαίως όχι. Τότε, ποία είναι τα πιθανά στοιχεία μιας μελλοντικής δράσης, για την Τυνησία;

Κατά τους οικονομολόγους, τρία είναι τα σημαντικά στοιχεία της δράσης της

για το μέλλον:

α. Καταρχήν, να συνεχίσει να βελτιώνει το περιβάλλον των επενδύσεων. Πολλά ολοκληρώθηκαν στα πλαίσια της πολιτικής εκσυγχρονισμού των επιχειρήσεων και η Τυνησία συμβουλεύτηκε την Ευρωπαϊκή Ένωση ουσιαστικά σ' όλες τις φάσεις αυτής της προσπάθειας. Επίσης, πρέπει να ολοκληρωθούν τα έργα μεγάλων υποδομών: αυτοκινητόδρομοι και οδοί ταχείας κυκλοφορίας, αερολιμένες, νοσοκομεία.

β. Κατόπιν, η Τυνησία πρέπει επιτακτικά να πάει μέχρι το τέλος της λογικής της οικονομικής φιλελευθεροποίησης, για να παραμείνει στο πρώτο πλάνο των προορισμών των ευρωπαϊκών ιδιωτικών επενδύσεων. Εντούτοις, σε αυτόν τον τομέα, στην πραγματικότητα, τα δυσκολότερα δεν είναι τα πρώτα βήματα, αλλά τα τελευταία. Σ' αυτήν τη διαδικασία, μια πολιτική είναι ιδιαίτερα σημαντική. Είναι αυτή που αφορά την ιδιωτικοποίηση. Η φιλελευθεροποίηση των υπηρεσιών αντιπροσωπεύει έναν τομέα με ισχυρή δυνατότητα εθνικής και ξένης επένδυσης.

γ. Τελικά, είναι κρίσιμο για την Τυνησία να στοχεύσει σε μια αύξηση του μεγέθους των αγορών, ειδικότερα με την ενίσχυση των υπογραφέντων συμφωνιών, σε διάφορα επίπεδα για να διευκολυνθούν οι ενδοπεριφερειακές συναλλαγές: Συμφωνία Αγαδίρ, αραβική ζώνη ελευθέρου εμπορίου, ένωση του αραβικού Μαγκρέμπ (UMA), και άλλα. Στην παγκόσμια αγορά σήμερα, η Τυνησία, με 10 εκατομμύρια κατοίκους, πρέπει να ενσωματωθεί επιτακτικά μέσα σε άλλα οικονομικά σύνολα, προκειμένου να παραμείνει ένας σημαντικός και ελκυστικός προορισμός για την άμεση ξένη επένδυση.

Είναι σημαντικό να σημειωθεί εδώ ότι, τα μέτρα που στοχεύουν στην τυποποίηση των οικονομικών πρακτικών κανόνων και την συνετή διακυβέρνηση, σε σχέση με εκείνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτελούν ένα θετικό στοιχείο για τους ξένους επενδυτές.

Η Τυνησία θα συνεχίζει την πολιτική της ειρήνης και της ασφάλειας και δε θα χάσει την ευκαιρία να εκφράσει μέσα σε

όλους τους θεσμούς και σ' όλες τις διεθνές οργανώσεις την αντίθεσή της στην τρομοκρατία κάθε μορφής. Επειδή, ως χώρα, θρήνησε αρκετά θύματα, γνωρίζει ότι πρέπει να εργαστούν όλοι μαζί και να καταβάλλεται κάθε δυνατή προσπάθεια, προκειμένου να αποφεύγονται καταστάσεις αποσταθεροποίησης και να εγκαθιδρυθεί η ειρήνη και η ασφάλεια.

Η Τυνησία θα συνεχίζει επίσης να ακολουθεί, με συνέπεια, την πολιτική του ανοίγματος και της μετριοπάθειας στις διεθνείς σχέσεις της, που βασίζονται στη σύνδεση του χάρτη των Ηνωμένων Εθνών με τη διεθνή νομιμότητα. Και να προωθήσει την ειρήνη, τη συμφωνία και τη συνεργασία στο περιβάλλον της και τον κόσμο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βιβλία

- Mohamed Bechir HALAYEM, Hedi MHENNI, "Ben Ali, l'éthique au service du politique", Tunis: Orbis editions, 1999
- Semi CHERIF, Slaheddine BOUGEH, "Ben Ali, le choix du futur", Tunis: SIMPACT editions, 1999
- Sadok CHaabane, "Les défis de Ben Ali", Tunis: Les éditions de l'orient, 1999
- Rene BLANCHOT, Marceau BIGENI, "La Tunisie et le partenariat Euro Méditerranéen", Toulon, Institut Méditerranéen d'études économiques et financières, 2001

Έγγραφα

- Ομιλία του προέδρου της Τυνησίας " Ben Ali " στη λήξη της διάσκεψης κορυφής του διαλόγου 5+5, Τύνιδα 6 Δεκεμβρίου 2003.
- Ομιλία του προέδρου της Τυνησίας " Ben Ali " στη έναρξη του συμποσίου "The Euro-Mediterranean region and the enlargement of the European Union : Challenges and Opportunities", Τύνιδα, Νοέμβριος 2003.
- Οι διαλέξεις του συμποσίου "The Euro-Mediterranean region and the enlargement of the European Union : Challenges and Opportunities", Τύνιδα, Νοέμβριος 2003.

Διαδύκτιο

- http://europa.eu.int/index_el.htm
- <http://periples.mmsh.univ-aix.fr/>
- <http://revel.unice.fr/cmedi/index.html>
- www.clionautes.org/index.php3
- www.deltun.cec.eu.int/index.htm
- www.diplomatie.gr/home.php
- www.diploweb.com
- [w w w . e t u d e s - geopolitiques.com/default.asp](http://www.westudes-geopolitiques.com/default.asp)
- www.fmes-france.org/sommaire.php3
- www.geostrategie.com/index.html
- www.jeuneafrique.com
- www.medea.be/
- www.nato.int/med-dial/home.htm
- www.rand.org

“ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ ΤΟΥ ΝΑΤΟ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ. ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ - ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ”

Περίληψη διατριβής
Τχη (ΠΒ) Γεώργιου Μέρα
Σπουδαστή 3ης ΕΣ / ΑΔΙΣΠΟ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Το ΝΑΤΟ, αφού εκπροσώπησε με επιτυχία, κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου, τα στρατιωτικά συμφέροντά του Ευρω-Ατλαντικού χώρου, επιχειρεί σήμερα να επεκτείνει το ρόλο εκείνο σε έναν Οργανισμό ο οποίος, λειτουργώντας σε έναν ευρύτερο γεωγραφικό χώρο, επιχειρεί να καταστήσει ορισμένα, πολιτικής σημασίας θέματα, ως θέματα ασφάλειας, π.χ. τη διεθνή τρομοκρατία, τα ΟΜΚ, ενώ μέσω των μηχανισμών του, επιδιώκει να εμπλακεί στην αναζήτηση ασφάλειας προς όφελος των μελών του. Βέβαια, το ζήτημα της παροχής έγκρισης, από τα κράτη-μέλη του, σχετικά με το νέο αυτό ρόλο, παραμένει ασαφές.

2. Η διεύρυνση του ΝΑΤΟ αποτελεί ένα ακόμα βήμα προς το βασικό στόχο της Συμμαχίας σχετικά με την προώθηση της ασφάλειας και την επέκταση της σταθερότητας σε ολόκληρη την Ευρω-Ατλαντική περιοχή, την συμπλήρωση της ΕΕ και την ενίσχυση του ΟΑΣΕ. Πιο συγκεκριμένα η διεύρυνση του ΝΑΤΟ ξεκίνησε από την Κεντρική Ευρώπη. Έτσι το 1999 έγιναν δεκτές στους κόλπους της Συμμαχίας η Πολωνία, η Τσεχία και η Ουγγαρία. Εν συνεχείᾳ η διεύρυνση αφορά κράτη που βρίσκονται στην Αν. Ευρώπη. Το Μάιο του 2004 έγιναν πλήρη μέλη η Βουλγαρία, η Εσθονία, η Λετονία, η Λιθουανία, η Ρουμανία, η Σλοβακία και Σλοβενία. Παράλληλα από το 1994 -2000 η Συμμαχία δια μέσω του Μεσογειακού Διαλόγου έκανε δεκτά ως κράτη εταίρους την Αίγυπτο, το Ισραήλ, το Μαρόκο, την

Τυνησία, την Ιορδανία, την Αλγερία και την Μαυριτανία.

ΣΚΟΠΟΣ

Σκοπός του παρόντος άρθρου είναι να παρουσιαστούν συνοπτικά όλοι οι παράγοντες που συμβάλλουν στην σταθερότητα και ασφάλεια της Μεσογείου, ο ρόλος που διαδραματίζει το ΝΑΤΟ δια του Μεσογειακού διαλόγου, η διεύρυνση-μετεξέλιξη της Ατλαντικής Συμμαχίας στην Μεσόγειο, καθώς και τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της νέας Στρατηγικής Αντίληψης της Συμμαχίας σε σχέση με τις χώρες του Μεσογειακού Διαλόγου.

ΓΕΩΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΑΞΙΑ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

Εδώ και χιλιάδες χρόνια, η Μεσόγειος αποτελεί ένα στρατηγικό σταυροδρόμι όπου η Ανατολή συναντά τη Δύση και ο Βορράς το Νότο. Μέσα σ' αυτό το εξελισσόμενο περιβάλλον, η περιοχή της Μεσογείου αποκτά ιδιαίτερο πολιτικό, οικονομικό και στρατηγικό ενδιαφέρον, καθώς αποτελεί ένα ζωτικό χώρο της Υφηλίου αφού είναι η μεγαλύτερη κλειστή θάλασσα που:

α. Αποτελεί τον κοινό συνδετικό κρίκο των τριών Ηπείρων του κόσμου (Ευρώπης-Ασίας- Αφρικής).

β. Επηρεάζει άμεσα της πάσης φύσεως δραστηριότητες των 350.000.000 κατοίκων των 17 παρακτίων και νησιωτικών κρατών της, έμμεσα το σύνολο σχεδόν του πληθυσμού του Αφρικανοευρωασιατικού χώρου, λόγω των θαλάσσιων διόδων του Γιβραλτάρ, του Σουεζ, και του Ελλησπόντου.

γ. Αποτελεί την κύρια οδό επικοινωνίας και μεταφορών από τον Ατλαντικό προς τον Ινδικό και τον Ειρηνικό Ωκεανό.

δ. Γειτνιάζει και είναι η κυρία οδός μεταφοράς των πετρελαίων των περιοχών της πρώην ΕΣΣΔ, της Λιβύης και της Μ. Ανατολής όπου και ο όγκος των παγκοσμίων αποθεμάτων.

Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

1. Η σύγχρονη μεσογειακή γεωπολιτική πραγματικότητα -έτσι τουλάχιστον όπως ενδιαφέρει το Μεσογειακό Διάλογο του ΝΑΤΟ- πρέπει να προσεγγίζεται σε συνάρτηση όχι μόνο με τις σχέσεις Ισραήλ και αραβικών χωρών, αλλά και με την κατάσταση που επικρατεί στην Υπερκαυκασία, την Κεντρική Ασία όπως και με τις υπόλοιπες χώρες της Εγγύς Ανατολής και του Περσικού Κόλπου.

2. Η Μεσόγειος εδώ και αιώνες, αποτελεί μια ζώνη κινδύνων. Η από κοινού αντιμετώπιση αυτών των κινδύνων θεωρείται ως σημαντική αφετηρία για την ασφάλεια της περιοχής. Η αποτελεσματικότητα μιας τέτοιας προοπτικής εξαρτάται από τις αντιλήψεις που έχει διαμορφώσει η κάθε ενδιαφερόμενη χώρα στην εσωτερική κοινή γνώμη της.

3. Ορισμένες από τις χώρες της νότιας μεσογειακής ακτής θεωρούνται ως οι σημαντικότεροι εξαγωγείς κινδύνων (Αίγυπτος, Αλγερία). Η διαπίστωση αυτή πηγάζει από το γεγονός ότι στις παραπάνω χώρες εμφανίζονται έντονα φαινόμενα πολιτικής αστάθειας και αναρχίας, που οφείλονται στην εξέλιξη κινημάτων εγκαθίδρυσης θεοκρατικών θεσμών.

4. Στους παραπάνω κινδύνους πρέπει να προστεθούν η μαζική αύξηση στις χώρες του νότιου τμήματος της μεσογειακής λεκάνης (κυρίως σε εκείνες που ανήκουν στη γεωγραφική ζώνη της Μέσης Ανατολής) των οπλοστασίων μαζικής καταστροφής (πυραυλικών βαλλιστικών ή αμυντικών συστημάτων). Οι χώρες αυτές μάλιστα τα τελευταία χρόνια ενδιαφέρονται ιδιαίτερα για ενίσχυση των πυρηνικών, χημικών και βιολογικών τους όπλων. Η μεσογειακή γεωπολιτική πραγματικότητα επηρεάζεται άμεσα από πολιτικές που αφορούν στον έλεγχο των όπλων μαζικής καταστροφής και των βαλλιστικών πυραύλων. Η μόνιμη τάση για συγκρούσεις ανάμεσα στις χώρες του

Μαγκρέμπ¹ και η επιθυμία τους για υπεροχή, εξηγούν τη σημαντική αύξηση των αμυντικών τους δαπανών στη διάρκεια των δέκα τελευταίων χρόνων. Η δημιουργία της Ένωσης του Αραβικού Μαγκρέμπ ήταν ένα σημαντικό μέτρο προς την εξεύρεση λύσεων βασισμένων στην αμοιβαία εμπιστοσύνη διαπραγματεύσεων.

5. Η κατάσταση στη Μεσόγειο μπορεί να αποδοθεί με δύο λέξεις, ανομοιότητα και αλληλεξάρτηση. Ανομοιότητα μεταξύ της βόρειας και της νότιας ακτής, στους τομείς της οικονομίας, της ανάπτυξης, του εισοδήματος, της δημογραφικής αύξησης, της βιομηχανίας, της κοινωνίας, της κουλτούρας και της θρησκείας. Αλληλεξάρτηση, από την αλληλεπίδραση μεταξύ αυτών που συμβαίνουν σε αμφότερες τις ακτές, διότι η Ευρώπη και η Μεσόγειος αποτελούν περιοχές αδιαχώριστες.

ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΝΑΤΟ

1. Γενικά

a. Ο Μεσογειακός Διάλογος στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ εγκαινιάσθηκε το 1994, με τη συμμετοχή αρχικά έξι μεσογειακών κρατών (Μαρόκο, Τυνησία, Αίγυπτος, Ισραήλ, Ιορδανία, Μαυριτανία) στις οποίες αργότερα προστέθηκε και η Αλγερία (Φεβρουάριος 2000). Με το Μεσογειακό Διάλογο το ΝΑΤΟ επιχειρεί την υλοποίηση του φιλόδοξου σχεδίου του, να συστήσει μια σταθερή και ισόρροπη αρχιτεκτονική ασφάλειας από τον Άγιο Φραγκίσκο έως το Βλαδιβοστόκ.

β. Οι στόχοι του Μεσογειακού Διαλόγου είναι κυρίως πολιτικοί και προσβλέπουν στην επιτυχία των γενικότερων πολιτικών και δράσεων του ΝΑΤΟ. Πρόσθετα, όμως με αυτούς τους πολιτικούς στόχους, ο Μεσογειακός Διάλογος προσανατολίζεται και στη θέσπιση διαδικασιών ενισχυμένης πρακτικής συνεργασίας. Τα μέσα που στηρίζουν μια τέτοια προοπτική εστιάζονται στην πληροφορία, στο σχεδιασμό αντιμετώπισης

1. Μαρόκο, Αλγερία, Τυνησία και Λιβύη

ΕΘΝΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ

έκτακτων αναγκών, στη διαχείριση κρίσεων, στην εκπαίδευση και στις κοινές επιστημονικές- στρατιωτικές δράσεις. Η υιοθέτηση ενός τέτοιου διαλόγου στοχεύει στη δημιουργία καλών σχέσεων αλλά και αμοιβαίας κατανόησης, έτσι ώστε να ενισχυθούν η ασφάλεια και η σταθερότητα συνολικά στο χώρο της Μεσογείου. Με το Μεσογειακό Διάλογο επιχειρείται η άμεση σύνδεση της μεσογειακής ασφάλειας με την αντίστοιχη ευρωπαϊκή. Πρόβλημα αποτελεί η δέσμευση των εταίρων να αυτοχρηματοδοτούν τις δράσεις τους στο πλαίσιο του Διαλόγου, αφού λειτουργεί απαγορευτικά για ορισμένους από αυτούς.

γ. Ο Μεσογειακός Διάλογος λειτουργεί συμπληρωματικά προς άλλες διεθνείς πρωτοβουλίες που αφορούν στη Μεσόγειο, όπως είναι η Διαδικασία της Ευρωμεσογειακής Συνεργασίας ή οι Μεσογειακές Πρωτοβουλίες της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ), και του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ). Είναι προϊόν του τέλους των ιδεολογικών διαιρέσεων της διεθνούς κοινότητας, αλλά και του νέου προσανατολισμού, που απέκτησε το NATO στη μεταψυχροπολεμική περίοδο. Αναγνωρίζοντας το σημαντικό και αναθεωρημένο ρόλο που επωμίσθηκε το NATO στο πλαίσιο της διαχείρισης της παγκόσμιας ασφάλειας και ειρήνης, οι τρίτες μεσογειακές χώρες προσέτρεξαν σε συνεργασία μαζί του.

2. Πλεονεκτήματα διεύρυνσης του NATO στις χώρες του Μεσογειακού Διαλόγου

Σύμφωνα με τη νέα στρατηγική αντίληψη της Συμμαχίας, οι κίνδυνοι για την Ευρωπαϊκή ασφάλεια και σταθερότητα στην περιοχή της Μεσογείου αναμένονται πολυμέτωποι στη φύση τους και προέρχονται από πολλαπλές διευθύνσεις. Υπάρχουν επικίνδυνες εστίες που απειλούν την σταθερότητα της ηπείρου, όπως οι δυσκολίες εφαρμογής των ειρηνευτικών διαδικασιών στη Μέση Ανατολή, η εξάπλωση του φονταμενταλισμού στη Βόρεια Αφρική,

σε συνδυασμό με τις προσπάθειες κάποιων από τις χώρες της περιοχής να λύσουν το σύνθετο πρόβλημα των όπλων μαζικής καταστροφής. Το NATO αποτελεί έναν οργανισμό ικανό να παρέχει την επιθυμητή απάντηση στις παρακάτω περιπτώσεις:

a. Τοπικές Συγκρούσεις - Διαχείριση Κρίσεων

Η σημασία που δίνεται από τις χώρες μέλη του Μεσογειακού Διαλόγου του NATO στα ζητήματα διαχείρισης κρίσεων αντικατοπτρίζεται στη Στρατηγική Αντίληψη που δημοσιεύθηκε το 1999, η οποία χαρακτηρίζει τη διαχείριση κρίσεων ως ένα από τα θεμελιώδη καθήκοντα ασφάλειας της Συμμαχίας. Αυτή δηλώνει ότι για την ενίσχυση της ασφάλειας και της σταθερότητας το NATO είναι έτοιμο, αναλόγως της περίπτωσης και βάσει συναίνεσης, σύμφωνα με το Άρθρο 7 της Συνθήκης της Ουάσιγκτον, να συμβάλλει στην αποτελεσματική πρόληψη συγκρούσεων και να εμπλακεί ενεργά στη διαχείριση κρίσεων. Η διατήρηση μιας συνολικής δυνατότητας επιτυχούς διαχείρισης κρίσεων είναι αναπόσπαστο μέρος της προσέγγισης της Συμμαχίας για την διατήρηση της ειρήνης και την ενίσχυση της ασφάλειας και σταθερότητας.

β. Διατήρηση της ειρήνης

Σε εθνικό επίπεδο έχει απόλυτα συνειδητοποιηθεί η ανάγκη ζεύξης των στρατιωτικών με τις πολιτικές προτεραιότητες της ευρωμεσογειακής ζώνης. Όλες λοιπόν οι εθνικές δυνάμεις των χωρών που εμπλέκονται στο Μεσογειακό Διάλογο του NATO έχουν αποδεχθεί την ιδέα να συμπράττουν σε πολυεθνικές ειρηνευτικές επιχειρήσεις. Η ιδέα μιας τέτοιας συνεργασίας αποτιμά επακριβώς και τους νέους ρόλους που θα κληθούν να αναλάβουν οι ένοπλες δυνάμεις στο πλαίσιο των κοινωνικών δομών των μεσογειακών χωρών. Η συμμετοχή λοιπόν ενόπλων δυνάμεων σε αποστολές, που μέχρι στιγμής δεν τους αντιστοιχούσαν (ανθρωπιστικού χαρακτήρα), αναδιαμορφώνει τη γνώμη που είχε στο παρελθόν για αυτές η κοινή γνώμη.

γ. Εξοπλισμοί

Σύμφωνα με τη Στρατηγική Αντίληψη της Συμμαχίας, ο ρόλος του ΝΑΤΟ δεν περιορίζεται μόνο στην εδαφική άμυνα των κρατών-μελών του, αλλά επεκτείνεται και στη διασφάλιση των απαραίτητων προϋποθέσεων οικοδόμησης και διατήρησης ενός σταθερού περιβάλλοντος ασφάλειας στον Ευρω-Ατλαντικό χώρο. Ένας ακόμη λοιπόν σοβαρός λόγος της ύπαρξης του ΝΑΤΟ είναι αυτός της αντιμετώπισης του κινδύνου από το Νότο. Συγκεκριμένα βλέποντας τα περιθωριοποιημένα πολιτικά κράτη να οπλίζονται με Όπλα Μαζικής Καταστροφής (ΟΜΚ), αποφάσισε να υιοθετήσει πολιτική προληπτικών μέτρων για να αποφευχθεί η παράνομη εξαγωγή εξαρτημάτων και τεχνολογίας που έχουν σχέση με όπλα μαζικής καταστροφής. Η συμμετοχή των Εταίρων της Συμμαχίας στη Μεσόγειο σε επιλεγμένες δραστηριότητες του ΕΑΡC, και ειδικότερα στον τομέα πρόληψης ΟΜΚ, όπου το ΝΑΤΟ έχει ένα αναγνωρισμένο συγκριτικό πλεονέκτημα, μπορεί να αλλάξει τα πράγματα, αρκεί οι Μεσογειακοί Εταίροι να εκφράσουν το ενδιαφέρον τους.

δ. Διεθνής Τρομοκρατία

Το ρεύμα του επιθετικού ισλαμικού φονταμενταλισμού που αναπτύχθηκε κατά διαφορετικούς τρόπους στις αραβικές χώρες της Μεσογείου είναι άκρως ανησυχητικό, ιδιαίτερα από την πλευρά της αντίθεσης προς τους ξένους. Σε συνδυασμό με την έξαρση της τρομοκρατίας μετά την 11η Σεπτεμβρίου, είναι πιθανό κάποιο ριζοσπαστικό ισλαμικό κίνημα να αποτελέσει σοβαρό κίνδυνο ανάφλεξης στην περιοχή, δημιουργώντας ένα περιβάλλον αβεβαιότητας, που θέτει σε κίνδυνο την ασφάλεια των λαών. Αντικειμενικός στόχος της Συμμαχίας είναι ο αποκλεισμός, η πρόληψη και αντιμετώπιση των τρομοκρατικών κτυπημάτων. Έτσι, είναι πιθανόν να οδηγηθεί η διεθνής κοινότητα υπό έναν ανανεωμένο ΟΗΕ, και το ΝΑΤΟ στη χρήση της στρατιωτικής δύναμης, όχι απλά ως εναλλακτικής επιλογής, αλλά ως μιας συνέχειας στη συνολική στρατηγική

εμπλοκής με πολιτικό-διπλωματικά και οικονομικά μέτρα.

3. Μειονεκτήματα διεύρυνσης του ΝΑΤΟ στις χώρες του Μεσογειακού Διαλόγου.

α. Παρά την πολιτική φύση του Μεσογειακού Διαλόγου, πολλά δύσκολα θέματα ασφαλείας παραμένουν στην επιφάνειά του. Ο συνδυασμός των τελματωμένων οικονομιών και η ραγδαία αύξηση του πληθυσμού στην Βόρειο Αφρική θα αποτελέσουν μακροπρόθεσμες στρατηγικές προκλήσεις για την Ευρώπη με την μορφή της παράνομης μετανάστευσης και ακόμη του εξτρεμικού Ισλαμισμού.

β. Μέσα στα μειονεκτήματα της προσέγγισης του ΝΑΤΟ με τις χώρες του Μεσογειακού Διαλόγου καταγράφεται η αδυναμία των μηχανισμών της Συμμαχίας να συμβάλλουν ουσιαστικά στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι χώρες του Μεσογειακού Νότου και τα οποία αναλύονται παρακάτω, αποτελώντας παράγοντες αστάθειας και απειλές αποσταθεροποίησης στην ευρύτερη περιοχή:

(1) Απουσία δημοκρατικών θεσμών και σεβασμού των ανθρώπινων δικαιωμάτων

Η οικονομική υπανάπτυξη, το χαμηλό βιοτικό επίπεδο, η έλλειψη νομιμότητας και η απολυταρχική φύση των καθεστώτων αποτελούν ανασχετικούς παράγοντες για την ανάπτυξη και εδραίωση δημοκρατικών θεσμών. Όσον αφορά στο σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στο παρελθόν παρατηρήθηκε το φαινόμενο της υποστήριξης απολυταρχικών καθεστώτων από Δύση για γεωστρατηγικούς λόγους. Στο μέλλον, τόσο η Ευρώπη όσο και το ΝΑΤΟ θα πρέπει να αποφύγει την άμεση ανάμιξη στην εσωτερική πολιτική ζωή των αραβικών κρατών συνδέοντας, με προσεκτικό και διακριτικό τρόπο την παροχή οικονομικής βοήθειας με την πρόοδο στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η μέθοδος

επίτευξης του στόχου αυτού αποτελεί υπόθεση και επιλογή του κάθε κράτους και στο πλαίσιο αυτό, ο ρόλος του NATO και γενικότερα της Δύσης και της διεθνούς κοινότητας μπορεί να είναι μόνο επικουρικός.

(2) Η οικονομική υπανάπτυξη στο Νότο της Μεσογείου

(α) Η οικονομική υπανάπτυξη της περιοχής επιδρά αρνητικά σε μια σειρά άλλων προβλημάτων όπως η όξυνση των πολιτικών και κοινωνικών προβλημάτων, η άνοδος του ισλαμισμού και η αύξηση της λαθρομετανάστευσης προς την Ευρώπη. Τέλος, ανασχετικό παράγοντα αποτελούν και οι υψηλές στρατιωτικές δαπάνες, οι οποίες φθάνουν το 13% για τις Αραβικές χώρες, το 19% για το Ισραήλ, έναντι του 3% για τη Δυτική Ευρώπη.

(β) Η Οικονομική Επιτροπή του NATO, είναι το φόρουμ της Συμμαχίας που αφορά αποκλειστικά διαβούλευσεις πάνω σε οικονομικές εξελίξεις που έχουν άμεση σχέση με την πολιτική ασφάλειας. Αναλύσεις και κοινές αξιολογήσεις οικονομικών εξελίξεων που αφορούν στην ασφάλεια, είναι τα βασικά συστατικά του συντονισμού του αμυντικού σχεδιασμού στο πλαίσιο της Συμμαχίας. Από τα παραπάνω διαφαίνεται ότι η οικονομική πολιτική του NATO δεν είναι σε θέση να συμβάλλει άμεσα στην επίλυση των οικονομικών προβλημάτων της νότιας ζώνης της Μεσογείου λόγω ελλείψεως σημαντικών κονδυλίων. Μπορεί όμως να συνεισφέρει μακροπρόθεσμα με τη συμμετοχή του στη μείωση των εξοπλισμών οι οποίοι απορροφούν υψηλά ποσά του ΑΕΠ.

(3) Αύξηση του πληθυσμού και μετανάστευση

Τα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα στις χώρες του Μαγκρέμπ, σε συνδυασμό με την αύξηση του πληθυσμού, έχουν προκαλέσει μια σταθερή ροή λαθρομεταναστών προς τις χώρες της ΕΕ. Η πολιτική αστάθεια και το ενδεχόμενο κατάληψης της εξουσίας από τους ισλαμιστές σε κάποια χώρα της

περιοχής θα προκαλέσει κύματα μεταναστών προς την Ευρώπη και αυτό αποτελεί μια σημαντική πηγή προβληματισμού και ανησυχίας για την ΕΕ, τόσο για τις κοινωνικές, όσο και για τις οικονομικές επιπτώσεις της μαζικής μετανάστευσης. Όσο αυστηρά και αποτελεσματικά μέτρα ελέγχου της μετανάστευσης, λάβει το NATO σε συνεργασία με την ΕΕ τα κίνητρα των εργοδοτών και των μεταναστών για "παράκαμψη" τους είναι τόσο σημαντικά που η μεγάλης κλίμακας παράνομη μετανάστευση θα συνεχιστεί.

(4) Θαλάσσια Μόλυνση

(α) Τις τελευταίες δεκαετίες οι οικονομικές δραστηριότητες των αναπτυγμένων χωρών, σε συνδυασμό με την αύξηση του πληθυσμού στη Βόρεια Αφρική, έχουν προκαλέσει σημαντική ζημιά στο ευαίσθητο μεσογειακό περιβάλλον. Η καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος θα λάβει ακόμα μεγαλύτερες διαστάσεις, με απρόβλεπτες συνέπειες για όλες τις χώρες της περιοχής και ιδιαίτερα για εκείνες που στηρίζουν την οικονομία τους στον τουρισμό. Στην κλειστή θάλασσα της Μεσογείου (με λιγότερο από 1% της παγκόσμιας θαλάσσιας επιφάνειας) διεξάγεται το 1/4 των παγκόσμιων θαλάσσιων μεταφορών που έχουν σχέση με το πετρέλαιο και τα παράγωγά του με αποτέλεσμα να μολύνεται από περισσότερους από 650.000 τόνους πετρελαίου ετησίως (εξαιρουμένων απυχημάτων) και ταυτόχρονα οδηγεί στη μείωση της αλιευτικής παραγωγής κατά 80%.

(β) Οι περιβαλλοντικές προκλήσεις που αντιμετωπίζει η δεθμής κοινότητα αναγνωρίσθηκαν από τη Συμμαχία με την ίδρυση της Επιτροπής στις Προκλήσεις της Σύγχρονης Κοινωνίας προκειμένου να ανταποκριθεί στις ανησυχίες για περιβαλλοντικά προβλήματα. Ο πολιτικός προϋπολογισμός του NATO παρέχει ορισμένα κονδύλια στην παραπάνω Επιτροπή για επιδοτήσεις που επιτρέπουν σε εμπειρογνώμονες να συμμετέχουν σ'

αυτές τις δραστηριότητες. Πέραν όμως των ανταλλαγών γνώσεων και εμπειριών σε τεχνικές, επιστημονικές πτυχές και πτυχές πολιτικών πάνω σε κοινωνικά και περιβαλλοντικά ζητήματα, το NATO δεν μπορεί να συνεισφέρει ουσιαστικά και θα πρέπει, να γίνει κατανοητό από όλες τις ενδιαφερόμενες πλευρές ότι μόνο μια περιφερειακή προσέγγιση (επιπέδου ΕΕ) μπορεί να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά το πρόβλημα.

(5) Υδάτινοι Πόροι

Λόγω της σημασίας των υδάτινων πόρων για την οικονομική ανάπτυξη, αλλά και την ίδια την επιβίωση των πληθυσμών, είναι πολύ πιθανό ότι οι διάφορες πλευρές δεν θα κάνουν αμοιβαίες υποχωρήσεις για την επίτευξη συμβιβαστικής λύσης με στόχο την καλύτερη διαχείριση των υδάτινων αποθεμάτων της Μέσης Ανατολής. Ο ρόλος του NATO στις προσπάθειες επίλυσης του προβλήματος των υδάτινων πόρων στη Μέση Ανατολή θα πρέπει να είναι μεσολαβητικός (προσφορά καλών υπηρεσιών), ενώ σημαντική είναι η οικονομική και επιστημονική διάσταση (παροχή τεχνογνωσίας και αναπτυξιακής βοήθειας).

(6) Αύξηση επιρροής ισλαμικών κινημάτων και αντίδραση αραβικών καθεστώτων

Τα αίτια αύξησης της επιρροής ισλαμικών κινημάτων είναι πολλαπλά: η όξυνση των οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων στην πλειοψηφία των μουσουλμανικών χωρών, η έλλειψη εκδημοκρατισμού και ευρείας πολιτικής συμμετοχής και η αποτυχία τόσο των κοσμικών ιδεολογιών, όσο και των περισσότερων αραβικών καθεστώτων. Η εξάπλωση των ισλαμικών κινημάτων στον αραβικό-μουσουλμανικό κόσμο αποτελεί μια αδιαμφισβήτητη πραγματικότητα. Για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση των πιθανών συνεπειών και τη μείωση των τριβών, και με δεδομένη την αδυναμία του NATO όπως αναλύθηκε παραπάνω να

συμβάλλει ουσιαστικά στην επίλυση των προβλημάτων τα οποία προωθούν την εξάπλωση του Ισλαμισμού, η πολιτική της Δύσης θα πρέπει, στο μέλλον, να είναι ιδιαίτερα προσεκτική.

ANABAΘΜΙΣΗ ΤΟΥ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ

1. Μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου 2001, ο Μεσογειακός Διάλογος του NATO πέρασε από εξονυχιστική έρευνα, τόσο στην περιοχή της Μεσογείου όσο και πέρα από αυτήν. Η ενίσχυση και η διεύρυνση των σχέσεων μεταξύ των κρατών του NATO και του Μεσογειακού Διαλόγου συμπεριλαμβάνονται τώρα μεταξύ των ύψιστων προτεραιοτήτων της Συμμαχίας.

2. Δέκα χρόνια από τότε που το NATO ξεκίνησε ένα διάλογο ασφαλείας με τα κράτη της ευρύτερης περιοχής της Μεσογείου, η Συμμαχία κατά τη Σύνοδο Κορυφής της Κωνσταντινούπολης τον Ιούνιο 2004, δρομολόγησε την Πρωτοβουλία Συνεργασίας της Κωνσταντινούπολης (ICI), ένα ξεχωριστό αλλά συμπληρωματικό πρόγραμμα για να προωθήσουν την πρακτική συνεργασία με τα κράτη της ευρύτερης Μέσης Ανατολής, αρχίζοντας με τα μέλη του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου (GCC). Η αρχική εστίαση του NATO είναι ατομικά πάνω στα έξη μέλη του GCC: Μπαχρέιν, Κουβέιτ, Ομάν, Κατάρ, Σαουδική Αραβία και Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα. Στην Κωνσταντινούπολη οι ηγέτες της Συμμαχίας προσφέρθηκαν να ανυψώσουν το Μεσογειακό Διάλογο σε έναν γνήσιο συνεταιρισμό με τους εξής αντικειμενικούς στόχους: ενίσχυση του υπάρχοντος πολιτικού διαλόγου, επίτευξη διαλειτουργικότητας, ανάπτυξη της αμυντικής μεταρρύθμισης και συνεισφορά στην μάχη εναντίον της τρομοκρατίας.

3. Η Συμμαχία προτίθεται να διορθώσει οποιεσδήποτε παρεξηγήσεις δημιουργήθηκαν αναφορικά με τις δραστηριότητες του NATO. Συγκεκριμένα, επιδιώκει να διαλύσει τον

μύθο μιας Συμμαχίας που αναζητά προς τον Νότο, νέους, τεχνητούς εχθρούς. Και επιδιώκει να διαλύσει τους φόβους ότι η αναδυόμενη αρχιτεκτονική της ευρωπαϊκής ασφάλειας είναι πιθανό να εξαιρέσει τους Νοτίους γείτονές της. Με λίγα λόγια, θέλει να βάλει ένα τέλος στην εικόνα ότι η Μεσόγειος θα είναι η νέα διαχωριστική γραμμή. Την ίδια στιγμή, επιδιώκει να βελτιώσει την αντίληψή της όσον αφορά τις αντιλήψεις για την ασφάλεια αλλά και τις ανησυχίες που έχουν οι Μεσογειακοί Εταίροι της.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

1. Συμπεράσματα

α. Από εννοιολογικής πλευράς, ο Μεσογειακός Διάλογος του NATO μπορεί να χαρακτηριστεί ως ένα σημαντικό εργαλείο για την υποστήριξη της συνολικής στρατηγικής της Συμμαχίας των συνεταιρισμών, του διαλόγου και της συνεργασίας. Ο Μεσογειακός Διάλογος εφαρμόζεται σε μια περιοχή που παρουσιάζει μια πληθώρα προβλημάτων και ευκαιριών. Πρόκειται για κοινωνικοοικονομικές ποικιλότητες, μεταναστευτικά ρεύματα, συγκρούσεις και εξωτικούς. Οι γεωπολιτικές και κοινωνικοπολιτιστικές μεσογειακές ιδιαιτερότητες προσφέρουν στην περιοχή μια περίπλοκη ταυτότητα ασφάλειας. Η πολυδιάστατη περιφερειακή ταυτότητα καθιστά έντονα ενδιαφέροντα κάθε οργανισμό, που επιχειρεί να λειτουργήσει μέσα σε αυτό το μεσογειακό περιβάλλον ασφάλειας, όπως μη κυβερνητικές οργανώσεις, διεθνείς οργανισμοί, κράτη.

β. Παρόλα αυτά, ο Διάλογος παρέμεινε ένα μεγάλο βήμα πίσω από τις άλλες προσπάθειες του ανοίγματος του NATO προς Ανατολάς. Υπάρχουν αρκετοί λόγοι που ο Διάλογος δεν έχει πλησιάσει ακόμη το πλήρες δυναμικό του, μεταξύ των οποίων έλλειψη επένδυσης χρόνου και χρημάτων, έντονη καχυποψία και άγνοια για το NATO εκ μέρους πολλών κρατών της περιοχής, έλλειψη των μηχανισμών

διαλόγου και συνεργασίας, πάνω στους οποίους βασίζεται η επιτυχία του NATO και της Σύμπραξης για την Ειρήνη, καθώς και ανικανότητα να διαχωριστούν τα θέματα της ευρύτερης περιφερειακής ασφάλειας από την Ισραηλινό-παλαιστινιακή σύγκρουση. Επίσης, οι Μεσογειακοί Εταίροι, έχουν διαφορετικές αντιλήψεις σχετικά με τις θέλουν τελικά από τον Διάλογο και πόσο μακριά θέλουν να προχωρήσει η συνεργασία με το NATO καθόσον σήμερα κυριαρχεί η άποψη ότι η έννοια της ασφάλειας πρέπει να γίνει ευρύτερη και να εμπλουτισθεί θεαματικά προκειμένου να συμπεριλάβει όχι μόνο τις στρατιωτικές πτυχές, αλλά και την οικονομική, κοινωνική, περιβαλλοντική και άλλες μορφές ασφάλειάς. Και αυτό είναι ιδιαίτερα εμφανές και επιβεβλημένο, ιδιαίτερα στην περιοχή της Μεσογείου.

γ. Τέλος το NATO έχει σοβαρό πρόβλημα με την εικόνα του τόσο στις χώρες του Διαλόγου, όσο και γενικότερα στην περιοχή μετά την επέμβαση στο Κόσοβο. Από τα παραπάνω γίνεται σαφές ότι πολλές χώρες της Ν. Μεσογείου προτιμούν να αποκαταστήσουν στενότερη συνεργασία με την ΕΕ, προκειμένου να υπερβούν εσωτερικές πολιτικές αντιδράσεις ως προς την επικοινωνία με τη Δύση και να φέρουν στο επίκεντρο της διεθνούς συνεργασίας τα σημαντικά εσωτερικά οικονομικά, κοινωνικά και αναπτυξιακά προβλήματα.

2. Προτάσεις

α. Τόσο το NATO όσο και οι Μεσογειακοί Εταίροι του, πρέπει να κινηθούν πιο κοντά και να σφυρηλατήσουν έναν αληθινό συνεταιρισμό εξαιτίας των κοινών προκλήσεων, όπως είναι η τρομοκρατία και η διάδοση των ΟΜΚ. Η επιτυχής υλοποίηση του Μεσογειακού Διαλόγου απαιτεί μια καλύτερη κατανόηση του NATO και των προγραμμάτων που έχει για τα κράτη της Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής.

β. Οι Μεσογειακοί Εταίροι του

NATO θα πρέπει να αυξήσουν το επίπεδο ενεργού συμμετοχής τους στο διάλογο. Αυτό μπορεί να πραγματοποιηθεί, μεταξύ άλλων, με το να δοθεί έμφαση στην ανάμειξη και προετοιμασία του ετησίου Προγράμματος Εργασίας, καθώς και στη δημιουργία ατομικών προγραμμάτων συνεργασίας, τα οποία θα αναπτυχθούν και θα συμφωνηθούν από κοινού.

γ. Καθώς τα "ήπια" θέματα ασφαλείας είναι λιγότερο ευαίσθητα από τα δύσκολα στρατιωτικά, τα πρώτα θεωρούνται ως τα πλέον κατάλληλα στα οποία μπορεί αρχικά να εμπλακεί το NATO. Το Επιστημονικό Πρόγραμμα του NATO είναι ένας ιδανικός μηχανισμός για το "σπάσιμο του πάγου". Το NATO, χρησιμοποιώντας το Επιστημονικό του Πρόγραμμα όπως επίσης και τα άλλα μέσα της Δημόσιας Διπλωματίας, έχει τη δυνατότητα να προκαλέσει το ενδιαφέρον και το διάλογο στην περιοχή με αντικείμενο τα νέα ζητήματα ασφαλείας.

δ. Ο Μεσογειακός Διάλογος θα πρέπει να κρατήσει ανοικτή την πόρτα του και σε άλλα κράτη, καθώς δεν θα πρέπει να υπάρχουν γεωγραφικά όρια στην μελλοντική συμμετοχή. Επομένως σταδιακά, μπορεί να επεκταθεί για να συμπεριλάβει το Ιράκ, την Λιβύη, τη Συρία, τον Λίβανο, περισσότερα κράτη του Κόλπου ακόμη και το Ιράν.

ε. Ο διαχωρισμός μεταξύ των "Συμμάχων" και των "Εταίρων" πρέπει να κλείσει γρήγορα. Η ασφάλεια των Συμμάχων μπορεί να διασφαλιστεί μόνο με την στενή συνεργασία με τους Εταίρους του Μεσογειακού Διάλογου, όπως και με την μεταξύ τους συνεργασία. Οι συγκεκριμένες προσφορές και προσκλήσεις θα πρέπει να θεωρούνται συμπληρωματικές, και όχι ανταγωνιστικές, προς εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και θα πρέπει να αντικατοπτρίζουν αυτό που τα ίδια τα κράτη θέλουν και χρειάζονται.

στ. Η Σύμπραξη για την Ειρήνη προσφέρει ένα μοντέλο υπό τη μορφή

πλαισίου, που είναι απαραίτητο για την υποστήριξη της συμμετοχής, κυρίως γιατί μέχρι σήμερα διέθετε ένα ιδιαίτερα ευέλικτο μηχανισμό. Ένα ανάλογο πρόγραμμα για την Μεσόγειο και την ευρύτερη Μέση Ανατολή χρειάζεται να λάβει υπ' όψιν του τα ιδιαίτερα περιφερειακά χαρακτηριστικά που είναι τελείως διαφορετικά, από αυτά της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης στις αρχές της δεκαετίας του 1990. Αυτό κάνει σημαντική τη συνεργασία των μη-κυβερνητικών οργανώσεων και των πανεπιστημίων, τόσο ως μέσου για να πάει το μήνυμα του NATO παντού όσο και ως μέσου που μπορεί να υποβοηθήσει την ανάπτυξη της δημοκρατίας.

ζ. Σήμερα είναι αναγκαία μια προσπάθεια, που να βασίζεται πάνω στην αναγνώριση ότι η οικοδόμηση γεφυρών με την Μεσόγειο αξίζει τον ίδιο βαθμό προσοχής του NATO, όπως και στην περίπτωση της επιτυχούς αντιμετώπισης του διαχωρισμού μεταξύ Ανατολής και Δύσης στις αρχές της δεκαετίας του 1990. Η σημαντική επέκταση των προσπαθειών της δημόσιας διπλωματίας του NATO για την περιοχή, σε συντονισμό με τους Εταίρους, θα είναι ένα πρώτο και ζωτικής σημασίας βήμα προς την κατεύθυνση αυτή.

“ΕΥΡΩΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ”

**Συμμετοχή: Κ-Μ Ε.Ε., Μαρόκο,
Τυνησία, Αλγερία, Αίγυπτος, Ιορδανία,
Ισραήλ, Παλαιστινιακή Αρχή, Λίβανος,
Συρία, Τουρκία, Κύπρος, Μάλτα. Η Λιβύη
ως παρατηρητής.**

Σχη (ΠΖ) Μιχαήλ Αγγελούδη
Προϊσταμένου Γραφείου Μελετών / ΑΔΙΣΠΟ

Η Νοτιοανατολική Μεσόγειος και η Βόρεια Αφρική αποτελούν περιοχές ζωτικής σημασίας και στρατηγικής σπουδαιότητας για την Ευρωπαϊκή Ένωση και αυτό επιβεβαιώνεται από την ανάγκη της Κοινότητας να συνάψει σχέσεις με τις Μεσογειακές χώρες από τα πρώτα χρόνια της σύστασής της, αποδίδοντας στη Μεσογειακή περιφέρεια το χαρακτηρισμό ως βασική προτεραιότητα των εξωτερικών σχέσεών της. Η σημασία των επαφών της Ευρώπης με τις μεσογειακές χώρες έγκειται στο γεγονός ότι δε μπορεί η ανάπτυξη της Ευρώπης να ολοκληρωθεί, μόνο με τη διεύρυνση προς ανατολή και βορρά ή με την εμβάθυνση, χωρίς να υπάρξει άρρηκτη σύνδεση με τις χώρες της Μεσογείου ώστε μέσα από αυτό να διασφαλιστούν αξίες όπως η ειρήνη, η ασφάλεια και η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στον ευρύτερο χώρο της Μεσογείου.

Οι συμβατικές σχέσεις της Κοινότητας και των ευρωπαϊκών μεσογειακών χωρών διέπονταν εξ αρχής από κλίμα συνεργασίας και καλής γειτνίασης, ενώ προβλεπόταν ότι θα μπορούσαν, σε ένα μεταγενέστερο στάδιο ορισμένες από τις χώρες αυτές να ενσωματωθούν στην Κοινότητα. Οι συμφωνίες σύνδεσης με τις Ευρωπαϊκές χώρες της Μεσογειακής περιφέρειας συνάφθηκαν στις δεκαετίες 1960 και 1970. Τη δεκαετία του 1980 εντάχθηκαν στην Κοινότητα : Ελλάδα (1980) Ισπανία και

Πορτογαλία (1986), ενώ παρόμοιες συμφωνίες είχαν υπογραφεί και με Κύπρο, Μάλτα και Τουρκία. Στα πλαίσια του κλίματος φιλίας και συνεργασίας της Κοινότητας και των Τρίτων Μεσογειακών χωρών, στις αρχές του 1969 ξεκίνησαν διαπραγματεύσεις για σύναψη συμφωνιών σύνδεσης με τις χώρες του Μαγκρέμπ (Μαρόκο, Αλγερία, Τυνησία), ενώ το 1972 ξεκίνησαν διαπραγματεύσεις διμερούς εμπορίου και συνεργασίας και των υπόλοιπων χωρών της Μεσογείου με την Εξαίρεση τη Λιβύη. Το 1975 η Οικονομική Κοινότητα υπέγραψε συμφωνία με το Ισραήλ, ενώ ακολούθησαν αργότερα αντίστοιχες με τις χώρες του Μαγκρέμπ, την Αίγυπτο, την Ιορδανία, το Λίβανο και τη Συρία. Οι εν λόγω συμφωνίες θεσμοποιούσαν τη συνεργασία σε εμπορικό, οικονομικό, χρηματοδοτικό, και τέλος σε κοινωνικό επίπεδο.

Η Ελλάδα, διαδραματίζοντας διπτό ρόλο, ως Μεσογειακή χώρα και μέλος της ΕΕ, τη δεκαετία του 1980, αποτέλεσε συνεκτικό κρίκο ανάμεσα στη Βόρεια και τη Νότια Μεσόγειο, υποστηρίζοντας την αναγκαιότητα να αναληφθούν νέες ευρωπαϊκές πολιτικές που θα ευνοούσαν περισσότερο τις Αραβικές χώρες. Οι παραδοσιακά φιλικές σχέσεις της Ελλάδας και της πλειονότητας των Αραβικών κρατών αποτέλεσαν μια αυθόρμητη προσέγγιση, η οποία βασιζόταν όχι μόνο στη γεωγραφική εγγύτητα, αλλά και στους πολιτιστικούς δεσμούς που αναπτύσσονται ανάμεσα στις δύο πλευρές. Χαρακτηριστική είναι η στήριξη του ελληνικού λαού στον Παλαιστινιακό λαό και στον αγώνα του να αποκτήσει ένα αυτόνομο και βιώσιμο Παλαιστινιακό κράτος.

Τη δεκαετία του 1990, έλαβε χώρα μια νέα πρωτοβουλία έναρξης συνεργασίας της ΕΕ με τις χώρες της Μεσογείου, η "Ανανεωμένη Μεσογειακή Πολιτική", η οποία είχε μεγαλύτερο ποσοστό του ευρωπαϊκού προϋπολογισμού στη διάθεσή της και τα οφέλη των χρηματοδοτικών πρωτοκόλλων ήταν πιο σαφή και επωφελή για τους

Μεσογειακούς εταίρους μας. Με την "Ανανεωμένη Μεσογειακή Πολιτική" αντιμετωπίστηκε, για πρώτη φορά, η Μεσόγειος ως ενιαίος χώρος, ενώ οι αναπτυσσόμενες Μεσογειακές χώρες απόκτησαν την υποστήριξη της Κοινότητας με την απολαβή Προγραμμάτων Κοινωνικής Αναδόμησης, προγράμματα με τα οποία η Ένωση έτεινε "χέρι βοήθειας" προς τις Μεσογειακές χώρες, ώστε να την ακολουθήσουν στην πορεία της ανάπτυξης που εκείνη ήδη προδιέγραψε.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση με την έναρξη της νέας χιλιετίας, περισσότερο ίσως από ποτέ, αποτελεί πόλο οικονομικής σταθερότητας, ανάπτυξης και ευημερίας όχι μόνο για την περιφέρειά της, αλλά και για το σύνολο της νέας παγκόσμιας τάξης, γεγονός που την καθιστά κυρίαρχο παράγοντα όχι μόνο στον ευρωπαϊκό χώρο, αλλά και στις χώρες του άμεσου γεωγραφικού της περιβάλλοντος. Η θέση αυτή της ΕΕ της έχει αποδώσει έναν ηγετικό ρόλο στο Μεσογειακό χώρο, καθιστώντας την πόλο έλξης για τις χώρες που λειτουργούν στα όρια των γεωπολιτικών της συμφερόντων και οι οποίες δεν προβλέπεται να ενταχθούν στο ευρωπαϊκό σύνολο.

Στα πλαίσια αυτά, κατά τη διάρκεια του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στην Κέρκυρα, τον Ιούνιο του 1994, η Ελληνική Προεδρία πρότεινε στην Επιτροπή να συντονίσει μια νέα προσπάθεια συνεργασίας και παροχής βοήθειας της ΕΕ στις Μεσογειακές χώρες. Η ελληνική αυτή πρωτοβουλία, που επισφράγισε τις παραδοσιακά πολύ καλές σχέσεις της Ελλάδας με τις Αραβικές χώρες, υλοποιήθηκε επίσημα στη Βαρκελώνη το 1995 στη διάρκεια της Συνόδου Υπουργών. Στην Υπουργική Σύνοδο της Βαρκελώνης, όπου συμμετείχαν οι 15 χώρες μέλη της ΕΕ και οι 12 μεσογειακές χώρες, θεσμοποιήθηκε η Ευρωμεσογειακή Συνεργασία, η οποία αποτέλεσε την πιο σφαιρική και περιεκτική προσπάθεια συνεργασίας της ΕΕ με το σύνολο της Μεσογειακής περιφέρειας. Η Διακήρυξη της Βαρκελώνης (Νοέμβριος 1995), που

αποτελεί τη βάση των Ευρωμεσογειακών σχέσεων και αντανακλά την επιθυμία της ΕΕ να αναδείξει ένα πολυμερές πλαίσιο συνεργασίας με πολλά υποσχόμενη θεσμική φυσιογνωμία, δρομολογεί την λεγόμενη Διαδικασία της Βαρκελώνης και περιέχει τρεις τομείς δράσης:

(α) Τον πολιτικό και ασφάλειας, μεταξύ άλλων, γίνονται αναφορές στα δικαιώματα του ανθρώπου, τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου, την ανάγκη σχέσεων καλής γειτονίας κλπ.

(β) Τον οικονομικό-χρηματοδοτικό περιλαμβάνει ως βασική πτυχή της προσπάθειας για χρηματοδοτική ενίσχυση των χωρών της Νότιας Μεσογείου τη δημιουργία, μέχρι το 2010, μιας Ευρωμεσογειακής Ζώνης Ελεύθερων Συναλλαγών και

(γ) Τον ανθρώπινο, κοινωνικό και πολιτιστικό, με ιδιαίτερη έμφαση στην προώθηση του διαθρησκευτικού διαλόγου και του διαλόγου πολιτισμών και τέλος στην ανάπτυξη της "κοινωνίας των πολιτών".

Η κοινή προσπάθεια της ΕΕ με τις χώρες της Νότιας Μεσογείου για μια κοινή θεώρηση και ένα πρόγραμμα ανάπτυξης και ανάκαμψης, θεμελιώνεται στην ενίσχυση των σχέσεων γειτονίας Βορρά-Νότου και Νότου-Νότου, τη δημιουργία μιας κοινής ζώνης ευημερίας, την εξάλειψη της φτώχειας, την προαγωγή και το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς και των θεμελιώδων ελευθεριών. Επιπλέον, με την Ευρωμεσογειακή Συνεργασία οι 27 εταίροι στοχεύουν στην ενίσχυση της δημοκρατίας, τη χρηστή διαχείριση των δημοσίων πραγμάτων, την εγκαθίδρυση του κράτους δικαίου, την αμοιβαία κατανόηση και αναγνώριση των πολιτισμικών διαφορών, τη θρησκευτική ανοχή, την ανάπτυξη της συνεργασίας με την Κοινωνία των Πολιτών και με τις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ) και τέλος τη δημιουργία ενός κλίματος ειρήνης σε ολόκληρη τη Μεσόγειο και ιδίως στη Μέση

Ανατολή. Βάσει των παραπάνω η Διαδικασία της Βαρκελώνης αποτελεί έναν ζωντανό μηχανισμό που μπορεί να αναζωογονείται και να εμπλουτίζεται διαρκώς με νέα στοιχεία, παραμένοντας πάντοτε προσηλωμένη στο στόχο της διατήρησης της ειρήνης, της ασφάλειας και της ευημερίας στη Μεσόγειο.

Ενώ η επίτευξη συνεργασιών σε περιφερειακό επίπεδο παρουσιάζεται αρκετές φορές ως μια δύσκολη και επίπονη διαπραγματευτική διαδικασία, η Ευρωμεσογειακή Συνεργασία αποτελεί πρόκληση για την ΕΕ, καθώς καμία άλλη πρωτοβουλία σε περιφερειακό επίπεδο δεν έχει προχωρήσει περαιτέρω του θεωρητικού σταδίου ανάπτυξης. Μέχρι σήμερα, όχι μόνο διατηρείται η συνεργασία στο πλαίσιο αρχών της Διαδικασίας της Βαρκελώνης, αλλά στην πορεία εμπλουτίζεται. Στις Υπουργικές Συνόδους που ακολούθησαν της Βαρκελώνης, επαναπροσδιορίστηκαν οι αρχικοί στόχοι βάσει των διεθνών συγκυριών, ώστε να είναι πιο σαφείς και επίκαιροι. Η Υπουργική Διάσκεψη της Βαλένθια του 2002 χαρακτηρίστηκε πολύ σημαντική, καθώς οι Υπουργοί Εξωτερικών υιοθέτησαν ένα Σχέδιο Δράσης (πολιτικός και οικονομικός τομέας), ένα Έγγραφο Πλαίσιο (τομείς δικαιοσύνης και εσωτερικών υποθέσεων) και ένα Πρόγραμμα Δράσης για το διαπολιτισμικό διάλογο.

Οι σκοποί που προδιαγράφονται από την Πρώτη Διάσκεψη για την Ευρωμεσογειακή Συνεργασία, το 1995, παραμένουν πάντα έγκυροι και συγκεκριμένοι, όσον αφορά τις δεσμεύσεις και των δύο μερών σχετικά με την ασφάλεια, την ευημερία και την προστασία των πολιτιστικών ιδιαιτεροτήτων των εταίρων, για αυτό και η Συνεργασία καθίσταται μια από τις σημαντικότερες πτυχές των εξωτερικών σχέσεων της ΕΕ. Το πολιτικό σκέλος της συνεργασίας συχνά λειτουργεί ως τροχοπέδη για την επίτευξη των υπόλοιπων μορφών συνεργασίας, ωστόσο προκειμένου να υλοποιηθούν σε μεγάλο ποσοστό οι στόχοι που τέθηκαν στη

Βαρκελώνη το 1995, είναι αναγκαίο να ξεπεραστούν τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι χώρες της Βόρειας Αφρικής και της Μέσης Ανατολής. Πιο συγκεκριμένα, για να επιτευχθεί σταθερότητα, ευημερία και ειρήνη στη Μεσογειακή περιφέρεια, κρίνεται σκόπιμο να εδραιωθούν δημοκρατικά καθεστώτα στην περιοχή, τα οποία θα σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα και θα προωθούν την ανάπτυξη μιας ελεύθερης Κοινωνίας των Πολιτών.

Η φιλοδοξία της Ευρώπης για τη Μεσόγειο να μετατρέψει την ιστορική της ηγεμονία σε θετική επιρροή, θα βοηθήσει στην οικοδόμηση εμπιστοσύνης μεταξύ όλων των κρατών ενώ αναμένεται ότι η ΕΕ θα μοιραστεί τις εμπειρίες της για την εδραίωση της ειρήνης μέσα από την οικονομική συνεργασία. Τα εργαλεία που πρόκειται να χρησιμοποιηθούν θα ενισχύσουν σταδιακά την προσπάθεια για σταθερότητα και ευημερία στις Ευρωμεσογειακές σχέσεις, ενώ αναμένεται να φέρουν τις κοινωνίες πιο κοντά. Αναφορικά με την οικονομική συνεργασία της ΕΕ και των Τρίτων Μεσογειακών χωρών, πραγματοποιούνται οι κατάλληλες προσπάθειες προκειμένου να επιτευχθεί η όσο το δυνατόν συντομότερη υιοθέτηση των μεταρρυθμίσεων που αφορούν στον τομέα της οικονομίας. Σε αυτό το επίπεδο, κρίνεται επιτακτική η καλύτερη εκπαίδευση και η σταθερή οικονομική ανάπτυξη των χωρών της Νότιας όχθης της Μεσογείου, προκειμένου να σημειωθεί οικονομική ευημερία των πολιτών της Βόρειας Αφρικής και Μέσης Ανατολής, ώστε να περιοριστεί η μετανάστευση του Νότου προς το Βορρά. Επιπλέον, σε συνδυασμό με την προσπάθεια εναρμόνισης των οικονομιών των νότιων Μεσογειακών χωρών είναι αναγκαίο να επεκταθούν οι εμπορικές συναλλαγές ανάμεσα στις δύο πλευρές της Μεσογείου για να δημιουργηθεί η Ευρωμεσογειακή Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών, μέχρι το 2010.

Το τρίτο σημαντικό θέμα είναι η κοινωνική και πολιτιστική διάσταση της

Ευρωμεσογειακής Συνεργασίας, η οποία καθιστά αναγκαία την άμβλυνση των διαφορών, το "κλείσμα", δηλαδή, του χάσματος που υπάρχει στην αλληλοκατανόηση και την αντίληψη που έχει η μια πλευρά για την άλλη. Συχνά η πολιτιστική και κοινωνική πτυχή της Ευρωμεσογειακής Συνεργασίας αμφισβητείται και θεωρείται δευτερεύουσας σημασίας, καθώς δίνεται προτεραιότητα στον πολιτικό και οικονομικό τομέα. Ωστόσο, η συνεργασία στον κοινωνικό και πολιτιστικό τομέα αποτελεί το πιο επαναστατικό εγχείρημα αυτής της περιφερειακής συνεργασίας, καθώς αναγνωρίζει την ανάγκη για ένα πρόγραμμα πολιτιστικών ανταλλαγών ανάμεσα στις όχθες της Μεσογείου και συμπεριλαμβάνει την αξιοποίηση και ανάπτυξη των ανθρώπινων πόρων στην περιοχή.

Το γεγονός ότι η Μεσογειακή περιφέρεια έχει υποφέρει από πολέμους και διχασμούς έχει δημιουργήσει μια ισχυρή συνείδηση αξιών που στηρίζονται στην εγκυρότητα της ειρήνης, τη ματαιότητα του πολέμου και τη σημασία της ειρηνικής διευθέτησης των διαφορών. Τόσο η ίδρυση ενός Ευρωμεσογειακού Ιδρύματος, που συμφωνήθηκε στη Βαλένθια το 2002, όσο και η δημιουργία μιας Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης, αναμένεται να αυξήσουν την επιρροή, την ορατότητα και το δίκτυο ευκαιριών στις σημαντικές, αλλά ασυντόνιστες πρωτοβουλίες που έχουν αναληφθεί στον τομέα της πολιτιστικής συνεργασίας και του διαλόγου. Προκειμένου να επιτευχθεί αλληλογνωριμία και ανταλλαγή πολιτισμικών στοιχείων είναι απαραίτητη η συμμετοχή των μεμονωμένων ατόμων και κυρίως η συνδρομή των Μη Κυβερνητικών Οργανισμών, βασικός παράγοντας της σύγχρονης εξωτερικής πολιτικής. Στα πλαίσια της ελληνικής προεδρίας στην ΕΕ το α' εξάμηνο του 2003 πραγματοποιήθηκε στην Κρήτη συνάντηση των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων για το διάλογο μεταξύ των μεσογειακών κοινωνιών, δηλαδή της Κοινωνίας των Πολιτών των Μεσογειακών χωρών. Από τη συνάντηση αυτή προτάθηκε η δημιουργία ενός

παρατηρητηρίου των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων για το διαπολιτισμικό διάλογο, ενώ τονίστηκε η σημασία των πολιτιστικών ανταλλαγών ανάμεσα σε πρωτοβουλίες νέων που διεξάγονται στη Μεσογειακή περιφέρεια.

Οι Μεσογειακοί εταίροι είναι αναγκαίο να επικεντρωθούν στο διαπολιτισμικό και διαθρησκευτικό διάλογο προκειμένου να επαναπροσδιοριστούν οι παραδόσεις των χωρών της Μεσογείου, εξαλείφοντας τις τραυματικές εμπειρίες ή και τις αβάσιμες προλήψεις του ιστορικού παρελθόντος, προτείνοντας ένα βασικό κώδικα αρχών για την προώθηση πνεύματος ειλικρινούς συνεργασίας των λαών και των θρησκειών στη σύγχρονη πολυπολιτισμική πραγματικότητα. Ο πολιτισμός υπήρξε πάντα το ενοποιητικό στοιχείο της Μεσογείου, καθώς, ακόμη και σε περιόδους συγκρούσεων η ζωή στο ίδιο οικούστημα, η εγγύτητα των διαφόρων πολιτιστικών μορφών, ακόμα και αυτών που θεωρητικά ήταν ανταγωνιστικές, έδινε τη δυνατότητα μιας ευρείας ανταλλαγής και μιας πολιτιστικής συνεύρεσης. Ακόμη και στις περιπτώσεις που η διαχωριστική γραμμή ήταν η διαφορετική θρησκεία, ο Χριστιανισμός και το Ισλάμ, ο διάλογος δεν σταματούσε και η ανταλλαγή ήταν παρούσα. Είναι αναγκαίο, λοιπόν, να αναπτυχθούν όλες εκείνες οι πρωτοβουλίες που θα αναδείξουν την πολιτιστική συνεύρεση των λαών της Μεσογείου, που θα προβάλλουν τα στοιχεία που τους ενώνουν και είναι πολλά. Ωστόσο, είναι αναγκαίο αυτές οι πρωτοβουλίες να αναδείξουν την διαφορετικότητα στην κουλτούρα των Μεσογειακών λαών, ως στοιχείο και αφετηρία ανοχής, δημιουργικότητας και όχι ως αιτία σύγκρουσης και περιθωριοποίησης.

Η Ενδιάμεση Σύνοδος των Υπουργών Εξωτερικών της ΕΕ και των Τρίτων Μεσογειακών χωρών πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια της Ελληνικής Προεδρίας και έλαβε χώρα στην Κρήτη υπό το πρίσμα νέων εξελίξεων που αναμένεται να επηρεάσουν τη Συνεργασία. Στόχος της Διάσκεψης αυτής

ήταν η καταγραφή της προόδου που έχει συντελεστεί μετά τη Διάσκεψη της Βαλένθια, καθώς και η επαναβεβαίωση της δέσμευσης των εταίρων για την προώθηση και εμβάθυνση της Συνεργασίας τους υπό το πρίσμα των επιδιώξεων της ΕΕ και των νέων διεθνών εξελίξεων. Η Ενδιάμεση αυτή Διάσκεψη είχε την ιδιομορφία ότι στις συζητήσεις συμμετείχαν 35 εταίροι: τα 15 κράτη μέλη της Ένωσης, οι 10 υπό ένταξη χώρες -στις οποίες περιλαμβανόταν η Κύπρος και η Μάλτα- και τέλος οι 10 χώρες της Βόρειας Αφρικής και Μέσης Ανατολής. Επιπλέον, η Διάσκεψη αποτέλεσε την πρώτη συνάντηση που πραγματοποιήθηκε μετά την προσέγγιση Ισραήλ και Παλαιστίνης και τις διαπραγματεύσεις για τον "οδικό χάρτη" ειρήνευσης στη Μέση Ανατολή, γεγονός αρκετά αισιόδοξο για την επίλυση του Μεσανατολικού, άρα και την επιτυχή εξέλιξη της Ευρωμεσογειακής Συνεργασίας.

Όπως τονίστηκε από την Ελληνική Προεδρία η διεύρυνση της ΕΕ δε θα αποτελέσει αναστατικό στοιχείο επέκτασης της Ευρωμεσογειακής Συνεργασίας, αντίθετα αναμένεται να ενδυναμώσει το δεσμό που αναπτύχθηκε στη Βαρκελώνη και να προσφέρει νέες ευκαιρίες συνεργασίας. Η διεύρυνση ενισχύει τη Διαδικασία της Βαρκελώνης και αναμένεται να δώσει ώθηση στις εμπορικές σχέσεις, αλλά και στις οικονομικές μεταρρυθμίσεις των Μεσογειακών εταίρων. Επιπλέον με την αύξηση των κρατών μελών της ΕΕ η Ευρωμεσογειακή Συνεργασία αποκτά ενισχυμένο ρόλο, καθώς αποτελεί πλέον σχήμα στο οποίο συμμετέχουν 35 χώρες εταίροι.

Ενώ η τρέχουσα διεθνής συγκυρία της προσπάθειας υιοθέτησης του "οδικού χάρτη" για την ειρήνη στη Μέση Ανατολή χαρακτηρίζεται ιδιαίτερως κρίσιμη, οι προσπάθειες και η επιθυμία της Ελλάδας προσανατολίζονται στην εξεύρεση μιας βιώσιμης και δίκαιης επίλυσης του Μεσανατολικού προβλήματος. Η από κοινού αποδοχή του "οδικού χάρτη" για την ειρήνη στη Μέση Ανατολή, όχι μόνο αναμένεται να επιφέρει ειρήνη και σταθερότητα στην

περιοχή με τη δημιουργία Παλαιστινιακού κράτους, μέχρι το 2008, αλλά και να κατευνάσει τη μισαλλοδοξία ανάμεσα στις δύο πλευρές, Άραβες και Ισραηλινούς. Το Κυπριακό πρόβλημα που αποτελεί και αυτό με τη σειρά του πολιτικό ζήτημα που άπτεται της προσπάθειας για επίτευξη ειρήνης και ευημερίας στη Μεσογειακή περιφέρεια, αναμένεται να επιλυθεί με την ένταξη της Μεγαλονήσου στην ΕΕ. Η Κύπρος, ως πλήρες μέλος της ΕΕ, προσδοκάται να ενισχύσει την προσπάθεια των υπόλοιπων Μεσογειακών χωρών μελών για εδραίωση του καθεστώτος ασφάλειας στη Μεσόγειο. Είναι αναγκαίο να θεσμοποιηθούν οι κατάλληλοι μηχανισμοί, ώστε να επιτυγχάνεται ειρηνική επίλυση των συγκρούσεων στην περιοχή, προκειμένου να εδραιωθεί το πνεύμα συνεργασίας ανάμεσα στους εταίρους της Βόρειας και της Νότιας Μεσογειακής όχθης. Η ειρήνη στη Μέση Ανατολή πρέπει να αποκατασταθεί βάσει των ψηφισμάτων του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, ενώ επίσης η διαδικασία ειρήνης κρίνεται σκόπιμο να οδηγήσει στη δημιουργία ενός δημοκρατικού, βιώσιμου και ανεξάρτητου κράτους της Παλαιστίνης, που θα διασφαλίζει το δικαίωμα του Ισραήλ να ζήσει μέσα στα ασφαλή και αναγνωρισμένα όρια, υπό την εγγύηση της διεθνούς κοινότητας. Στα πλαίσια αυτά, υποστηρίζουμε την προσπάθεια υιοθέτησης του "οδικού χάρτη" ως ευνοϊκή πρωτοβουλία για την επίλυση του Μεσανατολικού. Προκειμένου να υλοποιηθεί ουσιαστική ειρήνευση στη Μέση Ανατολή και κατ' επέκταση εδραίωση της ειρήνης στη Μεσογειακή περιφέρεια, είναι αναγκαίο να περιληφθούν στα προαναφερθέντα ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας των ΗΕ και της αραβικής πρωτοβουλίας για ειρήνευση, η Συρία και ο Λίβανος.

Τα πολιτικά προβλήματα που ταλανίζουν τη Μεσογειακή περιφέρεια είναι δύσκολο να επιλυθούν αποκλειστικά στα πλαίσια της Ευρωμεσογειακής Συνεργασίας, αλλά αυτή η πρωτοβουλία θέτει τα πλαίσια ώστε να επιτυγχάνεται στη Μεσογειακή

περιφέρεια ειρηνική επίλυση των διαφορών που προκύπτουν. Δεν είναι δυνατόν να αποτελέσουν τα διμερή προβλήματα που υφίστανται στη Μεσογειακή περιφέρεια (Παλαιστινιακό και Κυπριακό) αντικείμενο της Ευρωμεσογειακής Συνεργασίας, ωστόσο η Ευρωμεσογειακή Συνεργασία θέτει το πλαίσιο για να υπάρχουν επαφές, συναντήσεις και ανταλλαγές απόψεων, ώστε να υπάρξει κατανόηση και εμπιστοσύνη ανάμεσα στους Μεσογειακούς εταίρους. Εδώ, θα πρέπει να επισημανθεί ότι η Ευρωμεσογειακή Συνεργασία αποτελεί το μοναδικό φόρουμ διαλόγου, στο οποίο συναντώνται το Ισραήλ, η Συρία και ο Λίβανος, κατά συνέπεια ενδεχομένως να αποτελέσει παράγοντα επίλυσης του Μεσανατολικού. Αναγνωρίζουμε λοιπόν ότι αποτελεί μείζον θέμα για μια περαιτέρω ενίσχυση της Συνεργασίας στην περιοχή η υιοθέτηση αρχών, οι οποίες θα δημιουργήσουν έναν μηχανισμό πρόληψης συγκρούσεων, διαχείρισης κρίσεων και επίλυσης διενέξεων στα πλαίσια της εταιρικής ευρωμεσογειακής σχέσης.

Η Ελλάδα στην προσπάθειά της να ενθαρρύνει τον πολιτικό διάλογο πρότεινε να ενισχυθούν περαιτέρω τα Μέτρα Οικοδόμησης της Εταιρικής Ευρωμεσογειακής σχέσης, ώστε να ανοιχτούν νέες δίοδοι για την προώθηση της συνεργασίας στη Μεσόγειο. Επιπλέον, η Ελληνική Προεδρία πρότεινε να ενδυναμωθεί ο πολιτικός διάλογος και ο διάλογος στον τομέα της ασφάλειας, μέσω της τακτικής συνεργασίας, προκειμένου να προστατευθούν τα ανθρώπινα δικαιώματα και τα δημοκρατικά ιδεώδη και να καταπολεμηθεί το φαινόμενο της τρομοκρατίας. Πρωτοβουλία της Ελληνικής Προεδρίας αποτελεί και η ένταξη της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης, ως συμβουλευτικού οργάνου στη Διαδικασία της Βαρκελώνης, με τη συμμετοχή εκπροσώπων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και των Εθνικών Κοινοβουλίων. Με αυτή την απόφαση προσδοκούμε να διθεί νέα διάσταση στη Διαδικασία της Βαρκελώνης, που θα ενδυναμώνει τη νομιμοποίηση και τη

διαφάνεια της Διαδικασίας, ενώ θα εκπροσωπούνται έμμεσα όλοι οι πολίτες της Μεσογειακής περιφέρειας, μέσω των αιρετών εκπροσώπων τους.

Αναφορικά με τον οικονομικό και χρηματοδοτικό τομέα, η Ελληνική Προεδρία υποστήριξε τις προσπάθειες μεταρρυθμίσεων στις Τρίτες Μεσογειακές χώρες, την απελευθέρωση του εμπορίου στην περιοχή της Μεσογείου και την ενσωμάτωση των Μεσογειακών εταίρων στην εσωτερική αγορά της ΕΕ. Επιπλέον, χαρακτηρίσαμε βασική προτεραιότητα για τον οικονομικό εκσυγχρονισμό των χωρών της Μεσογείου την ανάπτυξη υποδομών σε τομείς, όπως οι μεταφορές, οι τηλεπικοινωνίες και η ενέργεια, καθώς και η Διασύνδεση των υποδομών των Μεσογειακών εταίρων με τα Διευρωπαϊκά Δίκτυα. Επιπρόσθετα, για την επιτάχυνση των οικονομικών μεταρρυθμίσεων και την επιτυχή έκβαση της προσπάθειας δημιουργίας μιας Ευρωμεσογειακής Ζώνης Ελεύθερων Συναλλαγών είναι αναγκαία εκτός της θέσης σε ισχύ των Ευρωμεσογειακών Συμφωνιών Σύνδεσης να υλοποιηθεί και υποπεριφερειακή οικονομική συνεργασία. Αναλυτικότερα, η ΕΕ ενθαρρύνει το στόχο της Συμφωνίας Agadir, ο οποίος προβλέπει την εγκαθίδρυση μιας Ζώνης Ελεύθερων Συναλλαγών ανάμεσα στο Μαρόκο, την Τυνησία, την Ιορδανία και την Αίγυπτο, βάσει του ευρωπαϊκού προτύπου εσωτερικής αγοράς και των αρχών του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου.

Βασική επιδίωξή μας για την επιτυχή υλοποίηση των στόχων που τέθηκαν στη Βαρκελώνη αποτελεί και η ενεργοποίηση του πολιτισμικού διαλόγου, αναγκαιότητα που είχε ήδη τοποθετηθεί αρκετά ψηλά στην Ατζέντα της Ευρωμεσογειακής Συνεργασίας με το Σχέδιο Δράσης της Βαλένθιας. Πιο αναλυτικά, τόσο ο διάλογος πολιτισμών, όσο και η ίδρυση του Ευρωμεσογειακού Ιδρύματος για την προώθηση του διαλόγου σε αυτό το επίπεδο, αποτέλεσαν πρόκληση για την Ελλάδα, ενώ προτάθηκε προς έγκριση από τους Υπουργούς κείμενο με τις βασικές αρχές που θα διέπουν το

διαπολιτισμικό διάλογο. Η Ελληνική Προεδρία θεώρησε θεμελιώδους σημασίας και τον τομέα του περιβάλλοντος προωθώντας την πολιτική για το περιβάλλον, η οποία άπτεται και των τριών κεφαλαίων της Διαδικασίας της Βαρκελώνης. Η Ελληνική Προεδρία έθεσε το περιβάλλον ψηλά στις εξωτερικές σχέσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με πρωτοβουλίες ιδιαίτερα για το θέμα όπου η Ελλάδα ηγείται του μεσογειακού σκέλους της ευρωπαϊκής πρωτοβουλίας με την, ονομασία "Νερό για τη Ζωή", που συμπεριλαμβάνει και βαλκανικές χώρες. Πρόθεση της Ευρωπαϊκής πολιτικής είναι το μεσογειακό σκέλος της ευρωπαϊκής πρωτοβουλίας να οδηγήσει σε μια στρατηγική εφαρμογής που δεν στοχεύει αποκλειστικά στην επίτευξη του γενικού στόχου, αλλά έχει και εθνικές και υποπεριφερειακές ιδιαιτερότητες.

Η νέα πολιτική της Κοινότητας στη Μεσόγειο αναμένεται να έχει άκρως θετικές επιπτώσεις για την χώρα μας, καθώς η ειρήνη, η ασφάλεια και η ευημερία στην ευρύτερη περιοχή, η οποία αποτελεί το άμεσο περιβάλλον της Ελλάδας, είναι φυσικό να έχουν και τα αυτονότα ευεργετικά αποτελέσματα για την ίδια τη χώρα. Η γεωγραφική θέση της Ελλάδας σε συνδυασμό με την ιδιότητα του κράτους μέλους της ΕΕ, προσφέρει στη χώρα μας τη δυνατότητα για μια ενισχυμένη πολιτική παρουσία στη Μεσογειακή περιφέρεια. Ένας τέτοιος ρόλος είναι φυσικό πως μπορεί να αποδειχθεί δύσκολος, αλλά είναι φιλόδοξος και επιτεύξιμος, ενώ για την υλοποίησή του θα επιστρατευτεί το πολιτιστικό πλεονέκτημα της Ελλάδας, η οποία εκτός των ιστορικών καταβολών της εξακολουθεί να διατηρεί παραδοσιακά φιλικές σχέσεις με τους λαούς της περιοχής.

Στα πλαίσια του 2ου πυλώνα, η Ελληνική Προεδρία, προώθησε περαιτέρω την Μεσογειακή Διάσταση της ΕΠΑΑ, διοργανώνοντας σεμινάρια όπου συμμετείχαν εκπρόσωποι των Μεσογειακών εταίρων και εξέδωσε κείμενο συμπερασμάτων, με το οποίο

πρότεινε συγκεκριμένα μέτρα εντατικοποίησης της συνεργασίας.

Το Στρατιωτικό Επιτελείο προέβη, κατόπιν σχετικής εντολής της Στρατιωτικής Επιτροπής, στην έκδοση Στρατιωτικής Συμβουλής επί της Υλοποίησης των Ρυθμίσεων για το διάλογο και την συνεργασία ΕΕ - Μεσογειακών εταίρων (18 Σεπ 03), όπου μεταξύ άλλων προβλέποταν η συμμετοχή των Εταίρων στην Κοινή Εκπαίδευση, η εγκατάσταση συνδέσμων (POCs στο Στρατιωτικό Επιτελείο, η συμμετοχή τους - υπό το καθεστώς του παρατηρητή - σε ασκήσεις χειρισμού κρίσεων της ΕΕ, η προσφορά εκπαίδευτικού υλικού επί θεμάτων ΕΠΑΑ και τέλος η συμμετοχή τους - υπό προϋποθέσεις - σε επιχειρήσεις της ΕΕ. Επιπλέον, στα πλαίσια της σχεδίασης της αυτόνομης άσκησης της ΕΕ CME 04, συμφωνήθηκε να γίνεται, για πρώτη φορά, ενημέρωση και των Μεσογειακών Εταίρων.

Κατά την 6η Ευρωμεσογειακή Διάσκεψη των Υπουργών Εξωτερικών, στις 2-3 Δεκεμβρίου 2003, εκφράστηκε η πεποίθηση ότι επιπλέον συμπληρωματικά μέτρα, όπως η εκπαίδευση στη διαχείριση κρίσεων με πολιτικά μέσα και η συνεργασία μεταξύ των Υπηρεσιών πολιτικής προστασίας, θα αποτελούσαν ένα επιπλέον σημαντικό βήμα στην προώθηση της συνεργασίας.

Η Γ. Γραμματεία ζήτησε με COREUI (11/3/04) από τα Κ-Μ ενημέρωση ως προς τη διμερή δραστηριότητά τους σε σχέση με τις εν λόγω χώρες. Οι πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν αποτέλεσαν τμήμα ενός καταλόγου (inventory) μέτρων και δράσεων της ΕΕ και των Κ-Μ για την περαιτέρω ανάπτυξη του διαλόγου και της συνεργασίας με τους Μεσογειακούς Εταίρους (η κατάρτιση του εν λόγω καταλόγου προβλέπεται στην έκθεση της ΕΠΑ που εγκρίθηκε κατά την Ιταλική Προεδρία).

Επί του υφιστάμενου γενικού πλαισίου διαλόγου και συνεργασίας, όπως

αυτή διαμορφώθηκε στη βάση του κειμένου της ΕΠΑ, από 19 Φεβρουαρίου 2003, "Option Paper on Dialogue and Cooperation on ESDP" και υιοθετήθηκε από το ΣΓΥΕΣ του Μαρτίου 2003, η ΕΠΑ, στην 30 Απριλίου 2004, υιοθέτησε κείμενο / έκθεση προόδου σχετικά με την περαιτέρω ενίσχυση του διαλόγου και της συνεργασίας στην ΕΠΑΑ μεταξύ ΕΕ και Μεσογειακών Εταίρων (σχετικό "non paper", είχε παρουσιαστεί στις αρχές Μαρτίου και από την χώρα μας), το οποίο λήφθηκε υπό σημείωση κατά την Ευρωμεσογειακή Υπουργική Συνάντηση (Δουβλίνο, 5-6 Μαΐου) και εγγυήθηκε την περαιτέρω συζήτησή του.

Η εν λόγω αναφορά αφορά σε μέτρα για τη διαφάνεια των δράσεων στο πλαίσιο της ΕΠΑΑ, την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και της εξάπλωσης των όπλων μαζικής καταστροφής, καθώς και για την ουσιαστικότερη και καλύτερα δομημένη συνεργασία των Μεσογειακών Εταίρων, στο πλαίσιο της ΕΠΑΑ. Ως προς το τελευταίο, οι προτάσεις της ΕΠΑ, εξαρτώνται από την επίδειξη ενδιαφέροντος των Μεσογειακών Εταίρων για την εμπλοκή τους στις προτεινόμενες δραστηριότητες προς αμοιβαίο όφελος, ενώ υφίστανται και κάποιες δραστηριότητες για μελλοντική συνεργασία. Αυτές περιλαμβάνουν:

-Δραστηριότητες σχετικά με τις ασκήσεις: Να ενημερωθούν οι Μεσογειακοί Εταίροι, μέσω των συνδέσμων τους, επί του αντικειμενικού σκοπού, του σεναρίου και την διεξαγωγή της άσκησης διαχείρισης κρίσεων της ΕΕ, CME, με σκοπό την εξοικείωσή τους με τις διαδικασίες κρίσεων της ΕΕ (γίνεται και σχετική μνεία για την πρόταση διοργάνωσης σεμιναρίου διαχείρισης κρίσεων από την χώρα μας). Η συμμετοχή των Μεσογειακών Εταίρων στις ασκήσεις της ΕΕ ή η παρακολούθησή τους θα εξετάζεται κατά περίπτωση.

-Θα πρέπει να εξεταστεί η διασύνδεση των Μεσογειακών Εταίρων, με το μελλοντικό δίκτυο κοινής εκπαίδευσης της ΕΕ, ενώ θα μπορούσε κατά περίπτωση

να επιτραπεί και η συμμετοχή τους στις δραστηριότητες εκπαίδευσης της ΕΕ. Συμπληρωματικά στον τομέα αυτό θα μπορούσαν να δράσουν τα K-M, μέσω διμερών επαφών, καθώς επίσης και η αυξημένη ανταλλαγή πληροφοριών, μεταξύ των K-M στη βάση του καταλόγου (inventory) μέτρων και δράσεων της ΕΕ και των K-M, θα βοηθούσε στη συνοχή και στο συντονισμό των προσπαθειών.

-Επιχειρήσεις: Για τις επιχειρήσεις διαχείρισης κρίσεων, προτείνεται η κατά περίπτωση εξέταση της επέκτασης στους Μεσογειακούς Εταίρους των συμφωνημένων ρυθμίσεων για τη συμμετοχή των Τρίτων Χωρών. Σε συνάφεια, θα μπορούσαν να εκκινήσουν συζητήσεις με τους Μεσογειακούς Εταίρους. Επιπρόσθετα, θα μπορούσαν, κατά περίπτωση, να προσκληθούν να συμμετάσχουν σε μελλοντικές επιχειρήσεις διαχείρισης κρίσεων της ΕΕ, με δυνατότητα διορισμού και κάποιου συνδέσμου τους.

-Θα μπορούσαν να εξεταστούν μέτρα που αποσκοπούν στην ενδυνάμωση της συνεργασίας με τους Μεσογειακούς Εταίρους στην πολιτική προστασία, στη διαχείριση καταστροφών και στη θαλάσσια επιτήρηση και διάσωση.

Κατά την Ευρωμεσογειακή Συνάντηση στο Δουβλίνο (5-6 Μαΐου 04), οι Υπουργοί έλαβαν "υπό σημείωση", τις εν εξελίξει προσπάθειες για την εμβάθυνση του διαλόγου στο πλαίσιο του Barcelona Process. Οι προτάσεις αυτές θα πρέπει να εστιαστούν στην επαύξηση της αποτελεσματικότητας του διαλόγου, στον διορισμό συνδέσμων σε εθελοντική βάση και στην διεύρυνση της πιθανότητας συνεργασίας με τους Μεσογειακούς Εταίρους σε απτές δραστηριότητες σε σχέση με την αποτροπή συγκρούσεων και την διαχείριση κρίσεων.

Τέλος, όπως συμβαίνει σε όλες τις πιτυχές της ΕΠΑΑ, έχουν διατυπωθεί απόψεις ως προς την ανάγκη μη επικάλυψης και διπλασιασμού των σχετικών πρωτοβουλιών

ΕΦΟΣΗ-ΜΕΣΥΓΕΩΝ

του NATO και της ΕΕ, όσον αφορά την πτυχή ασφαλείας της Μεσογειακής Διάστασης. Στο σημείο αυτό παρατηρείται ότι, λόγω της διαφορετικής φύσης, διάρθρωσης και των μέσων που διαθέτουν οι δύο Οργανισμοί, είναι αδόκιμη η σύγκριση των δράσεων της ΕΕ και του NATO. Οι σχετικές διαδικασίες μεταξύ του NATO και της ΕΕ πρέπει να θεωρούνται ως τελείως ξεχωριστές και, πέραν της αλληλοενημέρωσης, που γίνεται τακτικότατα και σε υψηλό επίπεδο (ΕΠΑ-ΒΑΣ, PCG-PMG), θεωρείται ότι δεν υφίσταται ανάγκη στενότερης συνεργασίας επί του θέματος.

Εκτιμάται ότι παρά την πληθώρα των προσπαθειών, η συνεργασία σε θέματα ΕΠΑΑ μεταξύ ΕΕ και Μεσογειακών Εταίρων, απέχει αρκετά από τις προσδοκίες όλων. Επίσης, κατέστη σαφές ότι, η συνεργασία μεταξύ της βόρειας και νότιας ακτής της Μεσογείου, τελεί - επί του παρόντος - υπό την ομηρία της διαμάχης Ισραήλ-Παλαιστίνιων και περιορίζεται από την έλλειψη φιλοδοξιών της ευρωπαϊκής πολιτικής του παρελθόντος.

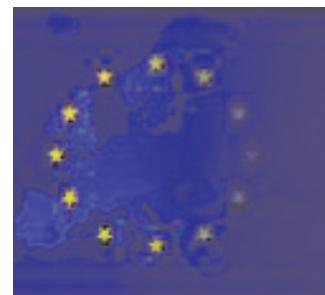
Παρόλα αυτά, το παρόν διεθνές περιβάλλον, που χαρακτηρίζεται από τον αγώνα ενάντια στη διεθνή τρομοκρατία και στον πόλεμο στο Ιράκ, μας οδηγεί στην επανασύσφιξη των δεσμών. Θα ήταν χρήσιμο να προωθηθεί η συζήτηση και η εξέταση πιθανών τρόπων εμβάθυνσης της συνεργασίας και σε θέματα τρομοκρατίας, οργανωμένου εγκλήματος, εμπορίας ναρκωτικών και λαθρομετανάστευσης. Ο σχετικός διάλογος, όμως, πρέπει να γίνει με προσοχή προκειμένου να εξασφαλιστεί η συγκατάνευση των Μεσογειακών Εταίρων και να εξασφαλιστεί ότι η ανάπτυξη της συνεργασίας δε θα γίνει κατά τρόπο μεροληπτικό ή ανισομερή.

Πρέπει να γίνουν συγκεκριμένα βήματα προς μια νέα αντιμετώπιση της διαπολιτισμικής συνεργασίας.

Πρέπει να εξευρεθούν τρόποι συνδυασμού της εσωτερικής συνοχής των κοινωνιών της Ευρώπης μέσω του

εντονότερου διαλόγου μεταξύ των χωρών της Νότιας Μεσογείου.

Τέλος, είναι πρόδηλη η δυσπιστία με την οποία αντιμετωπίζεται η ΕΠΑΑ από τους λαούς της νότιας ακτής της Μεσογείου, οι οποίοι προσδοκούν περισσότερα από την ΕΕ και ειδικά περισσότερη ενημέρωση σχετικά με τη στρατηγική της προς τη Μεσόγειο.

Εργούες-Μελέτες

Δραστηριότητες ΑΔΙΣΠΟ

**Επίσκεψη Διοικητού και Σπουδαστών
3ης ΕΣ / ΑΔΙΣΠΟ στο Άγιο Όρος**

Επίσκεψη Διοικητού και Σπουδαστών Ζης ΕΣ / ΑΔΙΣΠΟ στο Άγιο Όρος

Επίσκεψη Διοικητού και Σπουδαστών 3ης ΕΣ / ΑΔΙΣΠΟ στο Άγιο Όρος

Τελετή Αποφοίτησης 3ης ΕΣ / ΑΔΙΣΠΟ

Τελετή Αποφοίτησης 3ης ΕΣ / ΑΔΙΣΠΟ

Τελετή Αποφοίτησης 3ης ΕΣ / ΑΔΙΣΠΟ

Αγιασμός 4ης ΕΣ / ΑΔΙΣΠΟ

ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ
Επιθεώρηση

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΠΟΛΕΜΟΥ